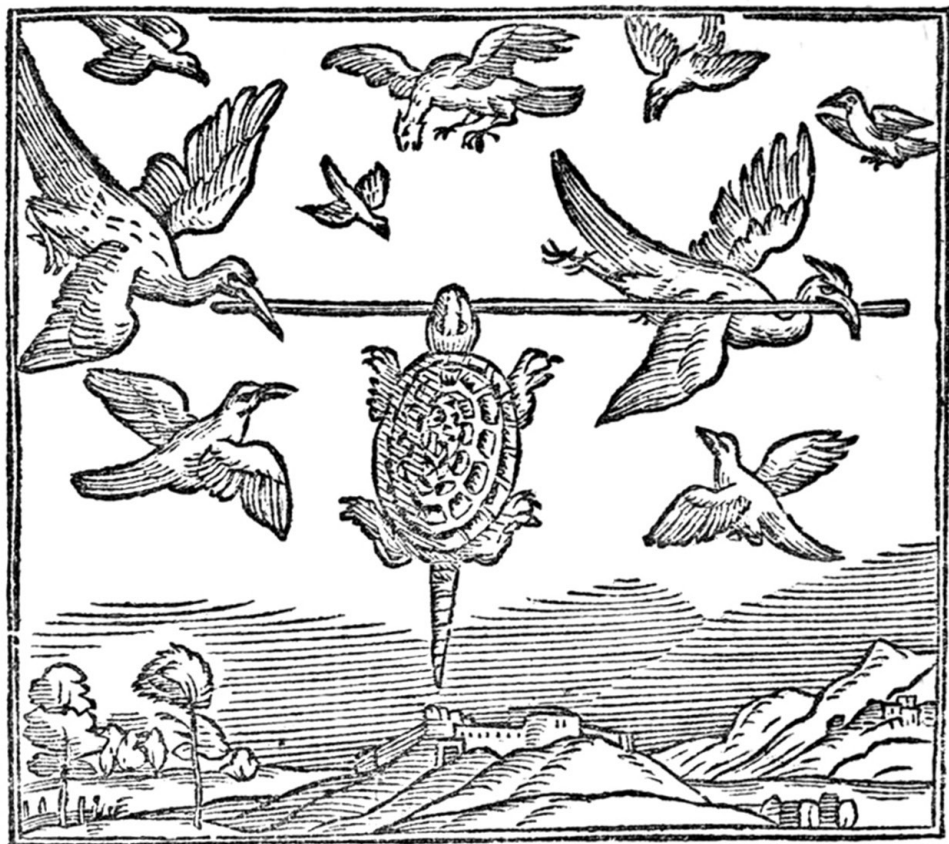

O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách

Ivan Olbracht

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách

vypravuje dospělejší české mládeži

Ivan Olbracht

Znění tohoto textu vychází z díla [O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Melantrich v Praze v roce 1947. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Ivan Olbracht: O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 3. 11. 2023.

OBSAH

Zrádný přítel	7
Býk Mujaba a král Lev	8
O opici a tesařovi	10
O dědečkovi a obludě bručavé	12
O moudré strace	20
O přechytralé volavce	21
O zajíci a o lvu	27
O třech rybách	33
O vešce a blešce	36
Kachna na rybách	42
O zdvořilém velbloudovi	43
O ledňáčkovi a jezerním bohu	51
O neposlušně želvě	52
Trest	58
Šakal a matka Lvíce	58
O ptáku, který přesvědčoval	59
O mluvícím stromě	60
O zemi, kde myši žraly železo	64
O nevzdělaném lékaři	71
O ženě s hadrem	73
O sokolníkových papoušcích	75
Věrní přátelé	80
Zubka a její druhové	80
O myším životě	86
O vyloupaném sezamu	89
O příliš šetrném vlkovi	90
Na Doupni	102
Sívák	102
Proč jsou holubi a sovy nepřáteli	108
O měsíčním prameni	109

O pobožné kočce	111
O uhranuté koze	114
O lehkověrném tesaři	130
O čertu a zlodějovi	135
O myší dívce	137
O žabím koni	145
Opičí srdce	148
Opičák a želva	148
O oslím mozku	155
Ilad, Balad a Irachta	159
Osmero vidění	159
Autorova poznámka	176

Zrádný přítel

Ukrutně vládl král Dabželim zemi indické. Neznal leč svou vůli, a běda tomu, kdo by odmítal řídit se jí, a třikrát běda každému, kdo by ho byl chtěl odvracet od jeho choutek a přiváděti na cestu moudrosti.

Ale o to se právě pokoušel muž nad jiné moudrý a statečný, učený bramín Bidpaj. Nedbaje nebezpečí, které mu hrozí, neustával krále kárati pro jeho svévoli a ukazovati mu příklady, podle nichž by se měl řídití vládce dobrý a ušlechtilý. Leč lidem do sebe samých zamilovaným není nic odpornějšího než slyšeti nepřijemnou pravdu, a moudrých rad nejsou ochotni poslouchati. Tak také král Dabželim. Rozhněval se, rozkázal Bidpaje ukřižovat a jeho mučedníky vyhnat a rozpráshit do všech končin země.

Bidpaj však ukřižován nebyl, neboť král, když ho první hněv přešel, změnil mu trest smrti na doživotní žalář. Tam pak trávil učený bramín svůj věk. A měl o samotě a v soustředění mnoho času prohlubovati svou moudrost, hledat a nalézat slova, kterými by ji co nejjasněji vyjádřil, vymýšleti si pohádky a podobenství, jimiž by ji učinil zřejmou i lidem neučeným.

S králem Dabželimem se dělo totéž, co s tolika násilníky, kteří žili před ním. Padla na něho hrůza z vlastních činů, pojala ho úzkost a strach o život a spánek míjel jeho víčka. Za bezesných nocí upírával oči k hvězdné obloze. Viděl, jak i hvězdy mají svůj řád a zákon, a počal poznávati, jak hloupě malicherná je jeho samovládná zvůle, kterou chtěl všude uplatňovat, a jak směšně nepatrná je jeho osoba ve srovnání s nekonečností vesmíru. Tehdy se rozpomněl na mudrce Bidpaje. Dal ho povolati ze žaláře a požádal ho, aby mu vysvětlil řád nebeských hvězd, aby ho vyučoval moudrosti a aby mu opakoval i výtky, které mu kdysi učinil.

Později propustil král Dabželim Bidpaje ze žaláře a obdařil ho mnohými hodnostmi. Ale než se tak stalo, strávili spolu mnoho nocí, Bidpaj vypravuje a král pozorně poslouchaje.

V jedné z takovýchto nocí pravil král Dabželim: „Mudrci Bidpaji, pověz mi podobenství o dvou lidech, kteří se milují, které však prohnáný pletichář proti sobě popuzuje a naplňuje jejich srdce nenávisť!“

A Bidpaj počal vyprávěti:

Býk Mujaba a král Lev

V poušti panoval veškeré čtvernohé zvěři král Lev. Ale byl to panovník svéhlavý, nedbal žádného práva, a podle své nálady, jak se mu právě zachtělo, prokazoval svým poddaným brzy nezasloužené milosti, brzy jim činil ukrutné křivdy. Měl na svědomí mnoho hříchů. Ale to svědomí dovedli uspávati lichotníci, jichž bylo na královském dvoře plno, a kteří se před velmožným lvem plazili tím poníženěji, čím více ubližovali těm, kdo byli slabší než oni; a tím nadutěji se nad ně také vypínali. Tito tvorové se totiž řídí zásadou:

*Pokorně lížu surovou tlapu,
po slabých běháčcích zuřivě chňapu.*

Není tedy divu, že se na královském dvoře znamenitě vedlo vlkům, medvědům, tygrům, šakalům a jezevcům, neboť velcí páni rádi používají mazanosti těch menších, aby lstí pronikli tam, kam nemohou mocí.

Král Lev pocítoval v srdci neustálou tíseň, nikdy se neprocházel po svém království klidně, nýbrž neustále se ohlížel a lekal každého zvuku, větře všude zradu. Neboť kdyby měl ukrutník moc sebevětší a svědomí uspané, vždy žije ve strachu.

Na okraji pouště byly pastviny, kde se pásli všeliký dobytek. Byl mezi ním také býk jménem Mujaba a ten se jednou od svého stáda zatoulal až do pouště, kde panoval král Lev.

Jednou si zamyšlený král hověl na trávnickovém koberci před palácem. Pojednou uslyšel zdaleka strašlivé zařvání, tak mohutné, jaké se ještě nikdy nedotklo jeho ucha. Lev sebou trhl. Polekal se. To bylo jisto: byl-li to zvuk zvířete, musí to být hovado přenáramné. Napjal pozornost, aby se přesvědčil, zda dobře slyšel, a opravdu: řvaní se opakovalo, tentokrát z menší vzdálenosti a silněji. A pak ještě blíže a ještě mohutněji. Byl to Mujaba, který tak bučel, neboť zabloudil a teď se mu tuze zastesklo po milovaném stádu. Ale král Lev předtím nikdy býka neviděl a jeho bučení nikdy neslyšel. Tak se poděsil, že vyskočil a pelášil k svému hradu. Tam se zavřel, ne vycházel, a pokrmu si dával přinášeti služebnictvem.

Dvořané byli znepokojeni. Král je zamyšlen, tváří se přísně, málo jí. Nastanou snad u dvora nějaké změny? A co se to vůbec děje? Ti, co stáli králi nejbliže a měli se nejlépe, se báli nejvíce, poněvadž jim šlo o jejich dobrá bydla.

Nejistota se v královském dvoře šířila a zprávy o králově špatné náladě se dostaly až k těm docela maličkým, kteří tu jen tak podělovali. Mezi nimi byli také dva šakalové: Chňap a Lap.

Jednou Chňap Lapa vyhledal.

Řekl mu: „Co se to stalo Lvovi, že vypadá tak ztrápeně? Rád bych to věděl a chci to vypátrat.“

Ale Lap mu odpověděl: „Co je ti do toho, co se děje u dvora? My jsme chuděrkové, ke králi přístup nemáme, starejme se tedy o sebe. Kdo se vtírá do cizích tajemství, vždy na to doplácí, a kdo se dere do politiky, bývá bit.“

„Dovedou-li to jiní, proč bych to nedokázal já?“ řekl Chňap.

„Ouha! Jen aby to s tebou nedopadlo jako s opicí u tesaře,“ odpověděl Lap.

„Co měla opice s tesařem?“ zeptal se Chňap.

A Lap mu vypravoval bajku

O opici a tesařovi

Jeden opičák viděl tesaře, jak sedí obkročmo na kládě a rozštěpuje ji dvojím klínem, a jak už se opice všemu diví, divil se tomu také. Sotva tesař poodešel za jinou prací, opičák hup na kládu! Také si na ni sedl jako na koně a začal klíny viklat a vytahovat je. Klíny vyskočily, kláda se sevřela, přiskřípla opičákovi ocas a opičák vřestěl ukrutně. Přiběhl tesař. Když viděl, co se stalo, nelitoval ho, nýbrž ještě mu vyprášil kožich a dal mu mravné naučení:

*Každá opice chce dělat znalce,
že prý na to má jak člověk palce.
Lidská ruka nestačí tu právě,
třeba také mít něco v hlavě.*

„Co jsi mi tu vyprávěl, je pravda, ale ne docela,“ řekl Chňap. „Muži, který cítí, že jest povolán k slávě, není dáno, aby trávil život v soukromí a hrubosti. Žabinec se plazí po zemi. Dub vypíná hlavu k nebi sám. Ale bob, chmel a réva, kteří přes to, že jsou slabí, chtějí k slávě a ke světlu, šplhají vzhůru po někom druhém. Půjdu za svým štěstím. Kdo nevsadí, nevyhraje a také největší mistr začínal abecedou.“

„Mám o tebe strach,“ řekl Lap. „Tři lidé se dopustili velké chyby, říkal můj děd:

*Kdo s velkými pány si sed,
Kdo s ženskými tajemství před,
Kdo jazykem okoušel jed.“*

Ale Chňap nedbal. Rozloučil se s přítelem a šel ke králi Lvovi. Poklonil se, jak jen nejlépe dovedl.

„Kdo je to?“ otázal se Lev jednoho ze svých dvořanů.

„Chňap, syn Šmatův.“

„Aha!“ řekl král. O žádném Šmatovi sice nikdy neslyšel, ale styděl se před dvořany k tomu přiznat a tvářil se, jako by znal všechny své poddané.

„Kdepak žiješ, synu?“

Šakal odpověděl: „Nejmilostivější králi, obcházím královský dvůr, neustáváje doufati, že mě potká štěstí, abych mohl svým maličkým rozumem a chabými silami králi prokázati nějakou službu. Neboť vím, že i ti nejnepatrnější se časem k něčemu hodí.“

*Na tříse sice neupečeš chleba,
ale k podpálení přec jí třeba.“*

Král, kterému se Chňapovo chování i jeho úlisná slova zalíbila, řekl: „Znal jsem tvého otce a byl jsem s ním velmi spokojen. Přeji si, abys byl svým předkům postaven na roveň.“ Obrátil se k dvořanům a poručil jim: „Ten muž má jasnou hlavu a dobrou vůli. Ať se mu dá služba, v níž by mohl vyniknouti!“

Tak se dostal šakal ke dvoru.

Osmělil se tam brzy. A král v něm našel zalíbení. Zvával ho k sobě a rád s ním hovořil, jednak proto, že Chňap byl hlava opravdu chytrá, ale hlavně, že dovedl králi lichotiti lépe než druzí.

Když pokládal šakal chvíli za vhodnou, pravil mu:

„Vidím, že Vaše Milost nikam z hradu nevychází, snad proto, aby nenastydla. Osměluji se a pokorně se táži, proč se toho král obává? Když na obloze není slunce, jest v celém kraji pochmurný den, a když neukazuje svou velebnou tvář král, leží smutek na celém království. Milostivé vzezření královo jest srdcím věrných totéž, co rosa vadnoucím bylinám.“

Král hluboce vzdychl. Až to zabručelo. Neodpovídal.

Ale zatím, co šakal pokorně čekal na královské slovo, ozval se jiný hlas. Náramný a strašlivý. Řvaní jak ze sta pozounů, smíšené s hromobitím. To bučel Mujaba. Vzpomněl si zas na své stádo a bylo mu do pláče.

Lev sebou trhl. Ale vzpamatoval se, a nechtěje ukázati před poddaným slabost, snažil se tvářiti, jako by byl nic neslyšel. Chňap byl již doma, už věděl, proč král nevychází.

Řekl jakoby mimochodem: „Jak protivný zvuk vydává to ničemné zvíře! Nebylo by divu, kdyby se tím Vaše Milost urazila.“

„Věru,“ pravil král, „toho řvaní by se mohl poděsit i sám lev, kdyby se totiž vůbec něčeho dovedl bát.“

Na to šakal: „Ano, Vaše Milosti, říkají mudrci:

*Kdo se bojí štěkání a řvaní,
nemůže mít dobré spaní.*

Kdyby měl člověk dáti na to, co se toho na světě nahafá, namňouká, nabučí, nahýká, nakdáká, nakejhá a nasyčí, musil by mu samou starostí vyschnout mozek. Ale rozum nám radí, abychom se vždy podívali, odkud zvuk vychází, a poznali tak, je-li se ho vůbec třeba báti. Tak to jednou udělal můj dědeček. Vykládala nám o tom nebožka babička.“

„Co?“ ptal se Lev.

A Chňap vypravoval příběh

O dědečkovi a obludě bručavé

Můj dědeček cestoval, chodil se zbožím, jak je to obyčejem v našem rodě až dosud. Byl to tedy člověk ve světě zběhlý, a hned tak se ničemu nepodivil. Ale co jednou spatřil, jda lesem, to ještě neviděl nikdy. Sedělo tam na stromě něco bachratého a bručavého. Jak se to pohnulo, ptáci se hned děsili a k tomu stromu se nikdo neodva-

žoval ani přiblížit. Co je to za divného netvora? myslil si dědeček. A protože my zvířata soudíme na přátelské či nepřátelské smýšlení podle podoby a hlasu, nevěděl, jak na tom je. Ptal se nosu, ale ani ten mu nemohl nic jistého říci, vůbec to nevonělo. Dědeček tedy schlípl ohon, přikrčil se a přemýšlel, protože tam, kde se hlupák tetelí strachem, moudrý muž se ptá rozumu. Hleděl na obludu a pozoroval ji. „Tlamu nemá,“ myslil si. A hned potom: „Tedy nekouše!“ A když viděl, že je na stromě přivázána, setřásl ze sebe strach a šel pod strom. Když to zabručelo, trochu ucouvl a naježil hřbet, ale za chvíli si z toho nic nedělal.

Vykročil pravou nohou, natáhl ohon rovnoběžně se hřbetem a směle se ptal:

„Táži se tě, potvoro škaredá, která nemáš hubu a bručíš břichem, proč tu strašíš a rušíš lesní pokoj?!“

Ze stromu mu to odpovědělo: „Bum bam brom brum.“

„Mluv zřetelněji!“ poručil dědeček. „A co tu děláš? A kdo tě tam přivázel, abys plašila zvěř?“

„Bum bam brom brum.“

A dědeček už věděl, že to, čeho se bojí ptáci, je asi něco tuze hloupého, třeba to mluví jakousi cizí řečí. A myslil si: „Jaký mohou mítí smysl slova bum bam brom brum? Ale zeptej se, co je bum bam, odpoví ti, že brom brum, a otaž se, proč právě brom brum, řekne ti, že bum bam. A tohle mele už asi sto let, protože strom, na kterém to je uvázáno, je už docela suchý. Nač se toho tedy bát? A možná, že to má v břiše něco chutnějšího.“

Dědeček se vyhoupl na strom, raf ňaf! po obludě, prokousl jí břišní stěnu, udělalo to brum! puklo to, ale uvnitř nebylo nic. Zhola, nadobro, dočista nic, jako před stvořením světa. A divil-li se předtím dědeček, že to dělalo bum bam brom brum, divil se teď ještě více, že tohleto nic dokázalo alespoň tolik. Překousl tedy provaz, za který to bylo uvázáno, a už to letělo dolů. Brungk! „Vida, přece něco jiného!“ proletělo dědečkovi hlavou, ale zároveň se tohoto nového slova po-

lekal tak, že se svezl z větve na zem. A tam leželo bram brum rozbité o kámen. Nic. Buben. Prázdnota a střevo. A ty nadělají nejvíce povyku. A dědeček poznal, že to „bum bam brom brum“ nebylo jeho, nýbrž že to dělaly suché větve, jak větrem narážely na napjatou kůži.

Svolal k tomu divadlu mnoho ptactva, aby si do bubnu klovli a přesvědčili se, čeho se báli. Pozval také králíčky a zajíce, neboť ta zvířátka měl ze všech nejraději, aby přihupkovali a to strašidlo očichali. A všichni moudrého dědečka vychvalovali do nebe, že se nespokojil povrchním zvukem, ale prokousal se až do vnitřku k pravdě.

Zajíci stáli opodál, stříhali ušima, vrtěli pírkou a říkali:

„Jemine, je to možné?“

„Jéje!“ šeptali králíčky, hýbali nosánky a také si netroufali blíže.

Pak k nim dědeček promluvil řeč:

„Vezměte si naučení:

nejvíc ten řve, kdo nic není.

A abyste na to nezapomněli po mnoho pokolení, učiníme totéž, co vesničané, když kladou nové mezníky. Vyšlete ke mně z každého zvířecího druhu po dvou výrostcích, a já jim našlehám zadečky, aby do smrti nezapomněli ani na ten výprask, ani na to, co s ním souvisí. Neboť:

*Často v těle starém, mladém,
rozum do hlavy jde zadem.“*

Chodili tedy k němu po dvou kluci a on každému z nich naprášil, až se napůl usmívali a napůl cedili slzičky. A to vypadalo velmi žertovně. Ale když k němu přihupkovali trochu bojácně králíčky a zajíci, stala se dědečkovi nehoda. Asi trochu více přiložil a mládenečkové už zůstali ležet. Za to arci nikdo nemohl, ale co teď měl dědeček dělat, než nechat si je na památku? Bylo toho beztak dosti málo za moudré naučení, které všem vštípil v paměť.

Když Chňap babiččinu povídku dopověděl, čekal, jak se o ní vyjádří Lev. Ale ten neříkal nic a velkýma očima, poněkud teď zamlženýma, zíral do neurčita. Dupal.

Šakal si tedy dodal odvahy přerušiti královo myšlení.

„Milostivý králi!“ pravil. „Také mně nedočkavě v prsou buší rytířské srdce mého dědečka. Račiž mi dovoliti, abych se směl ode dvora vzdálit a pátrat, odkud vychází protivný zvuk, který, jak se zdá, není příjemný ani tobě. Jsem přesvědčen, že také já zjistím, že je to nějaké bram brum, které nestojí ani za tvou pozornost.“

„Jdi!“ řekl Lev a královsky vznešeně šakala propustil.

Ale v srdci byl velmi rád, že se odvážil výpravy za strašným tvorem, který vydává z hrdla tak příšerný hlas. Leč velmi brzy, jako už to u velkých pánů bývá, se vkrádaly do královy duše pochybnosti a naplňovaly ho nepokojem. Říkal si: „Bylo dobře, že jsem šakala pustil k oknu svého srdce a dovolil mu nahlédnouti dovnitř? Kdo mi ručí za jeho věrnost a za to, že mě nevyzradí mému nepříteli, který jest mocnější než já? Kdo ví, není-li uražen, že jsem si ho nevšiml, když tak dlouho obcházel můj dvůr, a že jsem dával přednost jiným, kteří nejsou tak schopní jako on? Co se stane, vybídne-li ho ten děsný tvor, aby vstoupil do jeho služeb a uctí-li ho více, než jak jsem to učinil já? Och, jistě se mi bude mstít, neboť ti nejslabší se mstívají nejnejemilosrdněji!“

Čím déle se Chňap nevracel, tím byl král rozčilenější. Procházel se neklidně po pokojích hradu, koulel očima, potřásal velebnou hřívou a šlehal kolem sebe ohonem. Často se zastavoval u okna a hleděl směrem, kudy odešel šakal. A tehdy se mu zdálo, jak Chňap vede proti hradu vojsko hrozných a strašně řvoucích potvor, a šakalovi po boku jak jde jakási ohromná obluda, pod jejímž pouhým hlasem se řítí zdi královského paláce. Je přece známo, že strach má velké oči, a co je v srdci, že si člověk promítá do vnějšího světa.

Není tedy divu, že Lvu spadl kámen ze srdce, když jednoho dne spatřil, jak po rovině s nataženým prutem peláší ke hradu Chňap.

A věru, král se měl co držet, aby neporušil svou důstojnost a neběžel mu naproti.

A Chňap vešel a způsobně se uklonil.

„Co jsi pořídil, synu? Co jsi viděl a slyšel? Mluv!“ řekl král trochu příliš rychle.

„Viděl jsem býka Mujabu, toho, jehož hlas urážel uši Vaší královské Milosti.“

„Je-li možná! Jaký je to býk, jak vypadá a jakou má sílu?“

Řekl Chňap: „Je to arci hovado pořádné, dívá se pyšně, a hlavně se zdá, že má hodně tvrdou hlavu, ale třebaže je rohatá, myslím, že se jí netřeba bát. Já si aspoň rohatých hlav tuze nevážím, ty jsou dobré jen k prvnímu útoku, ale k vítězství je třeba hlavy jemnější, než jakou má býk.“

„A jak jsi nabyl odvahy přistoupit k němu?“ ptal se Lev.

Šakal odpověděl: „Když jsem uviděl, že jeho síla je v hlavě, pomyslíl jsem si:

Proti hlavě zase hlavou.

On má tvrdou, já tu pravou,

a šel jsem mu neohroženě vstříc. Rozumí se, když viděl cizince, že mě chtěl nabrati na rohy, ale když se přesvědčil o mé statečnosti, rozmyslil si to a rozmlouval se mnou docela přátelsky.“

Lev vrtěl hlavou a potřásal hřívou. Jaksi to nesouhlasilo s jeho představami a budilo to starou nedůvěru.

„Může být,“ pravil, „že je to opravdu tak, jak říkáš, ale čím to dokážeš?“

Odpověděl Chňap: „Nejlépe tím, když k vám Mujabu přivedu a přiměji ho, aby se vám pokořil a sloužil vám.“

„Co říkáš?“ podivil se Lev. „Že by mi ten velký a mocný tvor sloužil a že už bych se nemusel strachovati jeho řvaní? Šakale, kdybys to dokázal, byl by to mistrovský kousek chytrosti. Neboť je-li silný, jistě

by mi nesloužil ze strachu, nýbrž z důvěry a lásky, a takové spojení je podle úsudku mudrců nejpevnější.“

„Ráčil jste z pokladnice své moudrosti vyjmouti vzácnou perlu,“ pravil šakal, „ale dovolte mi, Vaše Milosti, podotknouti, že s hovězím dobyt看m mnoho okolků dělati nepotřebujete. Když se to plemeno nedráždí a když se s tím jakžtakž nakládá, poslouchá, a je nejlépe, drží-li se v spasitelném hladu.“

Král, který hovězí dobytek nikdy neviděl, tomu sice dobře nerozuměl, ale když si s šakalem ještě chvíli pohovořil, řekl mu:

„Jdi tedy a pokus se o to! A dobře si všechno rozvaž, abys později nelitoval.“

Tak se Chňap vydal hledati býka po druhé.

Našel ho, jak se v pustině pase a hledá si byliny, které by se alespoň trochu podobaly stravě, kterou míval, dokud byl se svým stádem.

Pozdravil ho, směle se před něho postavil a oznamoval mu královský vzkaz:

„Posílá mě k tobě Lev a rozkazuje mi vyřídit ti, dostavíš-li se k němu a požádáš ho o milost, že jest ochoten prominout ti tvou vinu, že jsi neohlášen vešel na půdu jeho království. Odpustí ti také urážky, že jsi ho svým řvaním vyrušoval v přemýšlení o vládních věcech. Kdyby ses však zdráhal se mnou jíti, nebo si vymýšlel nějaké výmluvy, mám to Jeho královské Milosti ihned oznámit. To je mé poselství.“

Býk, jehož velké oči se stále něčemu diví, se podíval na Chňapa obzvláště nechápavě. Neboť si to všechno ve své hovězí hlavě nemohl srovnat.

„A kdo je to ten Lev?“ ptal se pomalu. „A kde bydlí? A jak jsem ho mohl urazit, když neznám ani jeho, ani jeho rodinu?“

„Milý příteli, ten, kdo chce býti sám sebou, už tím uráží celek.“

„Tomu nerozumím,“ řekl býk s udivenýma očima. „Ale ty mi pověz něco o tom Lvovi a o jeho poměrech.“

„Lev jest králem dravců, má palác nedaleko odtud a na jeho dvoře žije mnoho menších šelem.“

Mujaba se hluboce zamyslel. Když se mu to všechno pomalu rozleželo, řekl si:

*„Stádo šelem! Ne houf telat.
Copak tam má vůl co dělat?“*

Ale nahlas pravil: „Tuze se tomu divím. Já že mám jít ke dvoru? No... co bych tam dělal? Ale jen když se zaručíš za mou bezpečnost.“

„Přísámbůh!“ rozohnil se Chňap. „Nebude ti zkřiven ani chlup na ohánce!“

Vypravili se tedy do královského paláce.

Šakal uvedl Mujabu ke králi.

„Přistup blíže!“ poručil Lev neobyčejně hlasitě, ale musil se při tom přemáhat a hladil si vousy, aby nebylo vidět, jak se mu strachem tetelí.

Býk se přikolébal k trůnu.

„Kdo jsi, čím jsi, odkud jsi?“ pokračoval Lev, nutě se do přísnosti. „A jak ses dostal do mého království?“

Ale na Mujabu královská přísnost neplatila. Začal pomalu a upřímně vykládat o svém stádu a o všem, co se s ním dalo. A čím déle vypravoval, tam více mizel z královského srdce strach, lví tvář se rozjasňovala a k posledu se dokonce usmíval. Býk se mu zřejmě zalíbil. A když host svůj výklad ukončil, pravil Lev:

„Býku Mujabo! Milostivě ti dovoluji, aby sis nehledě na mou královskou osobu beze strachu a od plic zařval.“

A Mujaba zabučel tak, jak mu bylo u srdce při vzpomínce na stádo, to jest náramně, až se zatřásl celý palác. Dvořané leknutím povyskočili a sám král sebou trhl, ač si umiňoval, že zachová důstojný klid.

„Býku Mujabo!“ řekl mu pak. „Chceš vstoupiti do mých služeb a zůstat u mne, abych tě mohl povýšit a uctít?“

Tak zůstal Mujaba u dvora.

Lev si ho brzy zamiloval. Poznal, že je to tvor myšlením sice poněkud pomalý, ale docela chytrý, že je to poctivec a dobrák a že mu není nic cizejšího, než lest a úklady. A takových dvořanů ještě kolem sebe neměl. Kromě toho viděl, že Mujaba je dvořenín velmi levný, neboť nikomu neujídal masa, a trávy bylo kolem paláce, co srdce ráčilo. Ani Mujabovi nebylo mezi dravci zle. Král mu sice zakázal rvát leč na vyšší vybídnutí, a býka z počátku mrzelo, že nemůže vybučeti své touhy a city, ale pak si řekl, že je lépe neřvat a míti se dobře, nežli rvát a přezvykovat v pustině špatnou trávu. Tak uzavřeli Mujaba a Lev upřímné přátelství. Měli z něho prospěch a radost oba dva.

Ale čím přátelštěji k sobě lnuli, tím více se v nitru užíral Chňap. Neboť teď byl oblíbencem Mujaba a Mujaba a jen Mujaba, a šakal jako by pro krále nebyl ani na světě. Také ostatní dvořané býkovi záviděli, ale ctižádostivý Chňap na něho zanevřel zvilou nenávistí. A tu když už sám nemohl unést, vzpomněl si na starého přítele Lapa, tak dlouho už zanedbávaného.

*Přítele neznám, měkce když ležím,
ale jak zle je, hned k němu běžím.*

Chňap vyhledal Lapa, se vším se mu svěřil a požaloval si na svůj nezdar a na královu nevděčnost.

Ale Lap mu odpověděl rovnou:

„Sněz, co sis nadrobil! Což jsi to nebyl ty sám, kdo uvedl Mujabu ke králi a navázal jejich přátelství? A je přece známo:

*Panská láska po zajících skáče,
kdo jí věří, brzy spláče.*

Ale v neštěstí je jedna pomoc: nezapírat si vlastní vinu, ale vzít si z ní poučení. Jen děti pláčí a čekají, až je někdo zdvihne, ale muž se sebere, prohlédne si místo, kde klopýtl, jde dále svou cestou a dává

na ni pozor. Chceš-li znova získati královu přízeň, musíš si počínati velmi opatrně. Moudrý hledí ku třem věcem. Aby se učil z minulosti, co jest prospěšné a co škodí. Za druhé uvažuje, jak nabytých zkušeností použití v přítomnosti. A za třetí si připravuje budoucnost, to jest prokopává hrozícímu proudu nevítaných vln bezpečný odpad a vody užitečné zachycuje v pevném rybníku. Co hodláš podniknouti?“

„Poněvadž jsem u dvora zlehčen, musím především zas vyrovnati váhu,“ řekl Chňap.

„Jakou váhu?“ zeptal se druhý šakal.

„Já a Mujaba jsme každý na jedné misce, ale Mujaba v králově přízni váží mnoho, kdežto já jsem až nahoře u jazýčku. Musím se tedy udělat těžkým, abych to vyrovnal.“

„Jak chceš míti s býkem stejnou váhu?“

„Shodím toho býložravce z misky. Až u krále to dobytče už nebude, vyšinu se zase já.“

„Ale jak to chceš provést,“ otázal se přítel Lap, „když jsi malý a slabý, že by tě Mujaba přemohl oháňkou?“

Chňap naježil na hřbetě chlupy a zamával řasnatým ocasem:

„Co záleží na postavě?

Hlavně, máš-li něco v hlavě!

Malý chlapec dovede hnáti stádo dobytka a ještě si k tomu vesele praská bičem. A že více zmůže chytrost než tělesná síla, to přece víš z bajky o strace a hadovi.“

„Ne, nepamatuji se,“ odpověděl Lap, „povídej mi to!“

A Chňap vypravoval příteli

O moudré strace

Na skále na stromě měla straka hnízdo. Ale na téže skále přebýval také had, a kdykoli stračí manželka vyseděla mladé, připlazil se

a děti jí sežral. Zlá žena, nevěrný přítel a had v domě je jistá smrt. Stračí muž se trápil. Jednak pro mláďata, neboť žítí bez rodiny je i pro straku těžké, jednak pro nářek ženin, která smutně mávala křídly nad prázdným hnízdem a žalostně křičela. Přemýšlel tedy, jak se zbaviti zlého souseda, a rozhodl se konečně na tomto plánu: přepadne hada a vyklove mu oči, aby už nikdy nenašel cestu k jeho obydlí. Ale poněvadž byl muž skromný a sám si příliš nedůvěřoval, byl by rád slyšel mínění někoho rozumného. Obrátil se proto k jezevci, který pro něho míval vždy dobrou radu, a všechno mu vylíčil. Doufal, že mu přítel jeho úmysl schválí. Ale ten se na chvíli zamyslel a pak řekl:

„Nelíbí se mi to. V tvém plánu postrádám hlavní pravidlo chytrosti.“

„Jaké je to?“ ptal se stračí manžel.

„Hodláš-li někoho hodit do rybníka, musíš nejprve hledět, aby ses v něm neoctl sám. Chceš vyklovat hadovi oči, ale zapomínáš, že je má hned vedle huby a v té že jsou dva zuby plné jedu. Aby se ti nakonec nestalo totéž, co volavce, když chtěla zahubiti raka.“

„Co se jí stalo?“ ptala se straka a jezevec jí pověděl příběh

O přechytralé volavce

Jedna volavka zestárla a nebyla už dosti hybná, aby si mohla nalapati tolik ryb, kolik potřebovala k nasycení. Stávala hladová u rybníka a usilovně přemýšlela, jak by se dal nedostatek sil nahradit chytrostí. A opravdu na něco přišla.

*Dobry může být i hlad:
někdy přijde na nápad.*

A jak tak stála na jednom stojáku na kraji rákosí a uvažovala, přilezl z hlubiny na mělkou vodu rak.

„Jakže,“ řekl jí, „ty, pták, jemuž je otevřen celý svět, máš také nějaké starosti?“

„Vy, kteří jste stále dole,“ odpověděla volavka, „máte o nás, kdož máme křídla, vůbec divné představy, domníváte se, že žijeme v samé lehkosti a radovánkách.“

*,Ta si lítá,‘ myslí na zemi,
nikdo se však neptá, jak je mi.*

Na stará kolena mi hrozí bída. A právě starci, jenž už nemá naděje, že se mu vrátí síly, je žebrácká hůl nejtěžší, a dvojnásob tomu, kdo pamatuje lepší časy. Už mi nezbývá, leč čekati na smrt osvoboditelku.“

„Copak, copak?“ zahýbal rak pravým knírem. „Vždyť tady na rybníku tvé řemeslo vždychy kvetlo.“

„Kvetlo, kvetlo,“ vzdychla volavka, „ale už nepokvete. Právě tudy šli tři rybáři, vykládali si, kde který rybník vylovili, dívali se na tenhle, říkali, že je v něm mnoho ryb a že jej přijdou lovit co nejdříve. Co pak bude se mnou starcem? Vždyť mě u žádné vody už ani za krajánka nepřijmou.“

„A jejej!“ podivil se ráček té novině, klepl ocasem a jel pozadu z mělké vody do hloubky. Neboť tuhle zprávu bylo třeba rybám oznámit co nejrychleji.

Mezi rybami nastalo velké zděšení. Dobře věděly, co jsou to rybáři a proč loví ryby. Spluly se u prostřední zelené peřky ve valný sněm, velké, menší, dravé, pokojné, a bylo jich tolik, že jim bezmála ani voda nestačila, takže hřbetní ploutve vystupovaly nad hladinu, a jak sem kvapily stále nové a nové, voda okolo se čeřila jako při velkém větru. Sněmovaly, radily se, ale rady nevymyslily žádné. Kromě jediné, ale ta nestála za mnoho: prosit o radu volavku. Je to sice zoufalé, obracet se v hodině úzkosti na úhlavního nepřítel, ale

volavka byla jejich jediným známým a na zachování ryb na živu jí musí také záležeti, neboť se jimi živí.

*Je-li třeba pomoci jak soli
dobrá rada odkudkoli.*

Vyslaly k volavce poselstvo, aby jí oznámilo nešťastnou novinu a požádalo ji o pomoc. Ryby totiž už zapomněly, že zpráva o rybářích pochází od ní, neboť jak pověst letěla v rybníku od tlamy k tlamičce, nikdo se v tom zmatku a poplašenosti nestaral o její původ.

*Ráno zkus lež do oběhu dáti,
navečer se k tobě jako pravda vrátí.*

„Vznešená paní a naše dobrodějko,“ mluvilo poselstvo, „přicházíme ti oznámit smutnou novinu: dnes si rybník prohlíželo tři sta rybářů, usnesli se, že jej zítra ráno vyloví, a říkali, že v něm nenechají ani okounka, ani ráčka. Naše životy a tvoje živobytí jsou ohroženy a proto ti přicházíme nabídnouti spojenectví proti rybářské hamižnosti a prosit tě, abys nám poradila a vzala nás v ochranu.“

Volavka odpověděla: „Ano, tu zprávu jsem také dostala. Je pravdivá, jen doba nesouhlasí. Zítra ještě rybník loviti nebudou, jak můžete poznati z toho, že jej dosud nevypouštějí. Poskytli nám tedy trochu času. Mýlíte se také v tom, že by bylo nějak ohroženo moje živobytí, mohu přece snadno odletět k jinému rybníku a provozovati své řemeslo tam. Ani vaše spojenectví nemá pro mne ceny, neboť proti rybářům jsme sláby. Ale těší mě, že jste konečně uznaly mou lásku k vám. Nejsem toliko vaše paní, ale také starostlivá přítelkyně a ochránkyně vaší vlasti. A proto vám nejen poradím, nýbrž i pomohu. Přenesu vás do jiného rybníka. Nebojte se, ta nepříjemnost bude jen krátká, kromě toho užijete krásné cesty vzduchem a budete se dívat, jak zezdola

*budou křičet staří, děti:
,Světě zboř se! Kapr letí.'*

A vy, staří kabrňáci, s vysokými hřbety zarostlými tukem, budete moci ještě svému praprapravnučímu potěru vykládat:

*,Ač jsem kapr, jako pták
vzlétl jsem až do oblak.'"*

Ryby byly nadšeny, neboť už se skoro vzdaly naděje, že by byla pro ně ještě možná záchrana. Vířily radostně předními ploutvemi, pohybovaly žábami a špulily huby, jako by z vděčnosti chtěly volavce líbatí stojáky. To se stává, že slabí líbají spár tomu, kdo je chce zničit.

„Ano, ano, zachraň nás, dobrodějko,“ volaly, „podřídíme se všem tvým pokynům!“

Tak se volavka několikrát denně stavěla na mělčině u rákosí a tam se kolem ní mačkaly ryby, odstrkující se, derouce se dopředu a závidějící jedna druhé, neboť se nemohly dočkat, aby už už byly z nebezpečného rybníka. Ale volavka si vybírala jen ty nejtuchnější a největší, poučujíc ostatní, ty že se musí přepraviti nejdříve, dokud je při silách. A rozumí se, že je do žádného rybníka nenosila, nýbrž na pahorek poněkud stranou, kde je požírala.

Jednoho dne přilezl k volavce také rak a zamlaštěl:

„Vzpomeň si na starého známého a vezmi mě také s sebou!“

Volavka se na něho shora podívala. Bylo to příliš malé sousto. Ale ryb byla plná, už zas zesílila, tloustla dokonce a napadlo jí, že by byl kousek sladkého račího masa před obědem dobrý.

„Pojď tedy!“ řekla.

Vzala ho do zobáku a odletěla s ním.

Ale když byli vysoko nad krajinou a rak se zvědavě rozhlížel, viděl, že daleko široko žádný rybník není a zpozzdálí zahlédl pahorek

plný oklovaných rybích koster. Rázem pochopil celý podvod a na čem je. Leknutím a hněvem se až zapotil. Ale umínil si, že svůj život tak lehce nedá.

*Muž, když nezbývá leč na smrt jít,
zkusí také vraha s sebou vzít.*

„Ať umru alespoň zmužile!“ pomyslně si a nůžkami klepet sevřel volavčin tenký krk a stiskl.

Tiskl a tiskl, volavka prováděla ve vzduchu divné přemety, tloukla divoce křídly a nakonec spadli oba na břeh potoka. Volavka mrtvá, rak živý. Mrskl ocáskem, až to luplo, zamlaštěl si a sklouzl pozadu do vody. A potokem se dostal až do rybníka. Tam všechno vypověděl a byl až do smrti oslavován jako osvoboditel od lupičské volavky, která lži poplašila lehkověrné ryby tak, že je mohla potom klidně požírat.

Když jezevec dokončil svou povídku, řekl stračímu manželovi:

„To jsem ti povídal proto, abys pochopil, že špatně promyšlený plán musí také špatně skončit. Klování očí hadovi pusť z hlavy! Ale poradím ti něco jiného, jak se zbavit nebezpečného nepřítele.“

„Prosím tě, příteli, učiň tak!“

„Obletuj krajinu a hled', zda bys nemohl někde sebrat nějaký šperk, prsten nebo náramek, náušnici, sponu nebo náhrdelník, ať jsou ze zlata nebo stříbrné, jen aby byly cenné.“

Řekla straka: „V tom se trochu vyznám. Sobečtí lidé, kteří chtějí všechno jen pro sebe, o mně beztak roztrušují, že kradu.“

„Nu vidíš,“ pravil jezevec a pokračoval: „Až budeš šperk mít, vznes se s ním, ale ne příliš vysoko, aby lidé viděli, co držíš, a leť pomalu tam, kde bydlí had. Lidé půjdou za tebou. Nad hadím hnízdem se chvilí vznášej, aby si to místo dobře zapamatovali. Rozumíš?“

„Rozumím. Ale co mám činiti dále?“

„Pust' šperk na zem blízko hada. Beztak ti na nějakém prstýnku nebo náramku nezáleží, když nejsou k žádnému užitku. To jen lidé jsou tak marniví. Až diváci uvidí, že šperk pouštíš, poběží k místu, kam dopadl, uvidí tam hada a jistě ho zabijí.“

Straka se za dobrou radu poděkovala a rozhodla se podle ní jednat.

Vznesla se, kroužila nad krajinou, až spatřila, co hledala: uprostřed nádherné zahrady plné růží jezírko jako křišťál čisté a na jeho břehu dívka, která se svlékala. Na trávě měla rozprostřený hedvábný šátek a na něj odkládala své šperky. Když vklouzla do vody, straka se snesla a vybrala si ze šperků nejvzácnější: zlatý prsten s velkým démantem. Vznesla se s ním. Démant střílel do slunce duhovými barvami. A straka plula pomalu a nízko nad palácem. Několik lidí ji spatřilo.

„To je prsten knížecí dcery!“ volali. Běželi za ním. Těch několik se brzy rozmnožilo v hlouček a hlouček v celý zástup. „Straka ukradla knížecí dceři prsten!“ křičeli. Za chvíli honilo straku celé město.

*Lidé kradou jako straky,
a jsou zlí, když straky taky.*

Aby jí stačili, pomalu mávala křídly a zavedla je na skalisko, na kterém bydlil had. Chvilku nad ním kroužila a pak prsten pustila. Diamant se zatřpytil.

„Tam, tam!“ vykřikli lidé, dali se do divokého běhu, ztekli skalisko, sebrali prsten, a když tam našli hada, ubili ho a ušlapali do smrti.

Od těch dob měly straky od hadích úkladů pokoj. Stračí žena snesla nová vejce, vyseděla a vyvedla mladé, oba se radovali z rodiny, a protože bylo všude plno potravy, měli se všichni překrásně.

Tak to vykládal šakal Chňap šakalu Lapovi, chtěje mu dokázat, že chytrost je více než síla a že se dobře promyšlená lest zdařit musí.

„Provedu věc lépe než Mujaba,“ mrskal sebevědomě peřestnou oháňkou.

*Práci, při níž vůl by plakal,
lehounce dokázal šakal.*

Řekl mu Lap: „Ale Mujaba není jen silný a hřmotný, je také rozumný a důvtipný, třebaže v myšlení poněkud pomalý.“

„At'!“ odpověděl mu Chňap. „Chytřejší jsem přec jen já, a věřím, že se mi podaří provésti to, co vyvedl zajíc lvu.“

„Co mu udělal?“ ptal se Lap.

A Chňap vypravoval

O zajíci a o lvu

V krásné krajině, velmi úrodné a bohaté na zdravé prameny, žilo mnoho zvířat. Jíst a pít měla, co srdce ráčilo, společnost byla veselá a tak jim k úplné blaženosti nechybělo leč klidná a spokojená mysl. Ale tu právě neměla. Neboť tam také bydlil lev, a každý z prostáčků, kteří nežijí u dvora, ví, co znamená papouščí nebo opičí výkřik „Lev nablízku!“ a co dovedou jeho tesáky. Zařval-li, přestalo, jak by utál, veselí, zvířata chlípila ohony, jejich tváře nabyly vyjeveného výrazu a na setkání se smutným hlasem pozdravovala: „Pamatuj na smrt!“

V té krajině bydlil také můj nebožtík pradědeček. A tomu se to nelíbilo. Protože, míchá-li se do každé sklenice kapka žluči, zhořkne nakonec celý život. Ale pradědeček nebyl zvíře, které by si řeklo: „Děj se vůle Páně!“ a od rána do večera se tetelilo strachem. Přemýšlel o nápravě.

Svolal zvířecí sněm.

A na něm promluvil asi takto: „Byl by tu ráj, kdyby nám ve všem vždy a všude nejistota nekalila radost ze života.“ Pradědeček udělal velkou pauzu. Pak pokračoval: „Uvažoval jsem o těch problémech,

bratři, a vidím, že radikální náprava je nutná," a pradědeček zvyšoval hlas, „že je možná, ba, že je snadná. Jen kdyby zvířectvo už jednou chtělo pochopit," a pradědeček zvýšil hlas velice, „že náprava je nutná, možná a snadná jen na podkladě řádné organizace. Ano, tak je to! Zvířata, organizujme se! Zvolme si výkonný výbor, předsedu a sekretáře! Pak vyšleme ke králi poselstvo, aby mu oznámilo naši neochvějnou vůli a řeklo mu v podstatě toto: Jsme strana pořádku, jsme prodchnuti myšlenkou dynastickou, loajálně také uznáváme, že reprezentace vyžaduje nákladů, ale tahleta anarchie že nám ztrpčuje životy. Vy, Vaše Veličenstvo, nemůžete sežrati denně více než jedno tele. Její Veličenstvo královna půl telete. Členové rodiny Vašeho Veličenstva také půl telete. A váha telete nám budiž tedy měrou pro dodávky masa všech druhů Vašemu Veličenstvu! Zvolíme si komisaře a každé soboty dáme losovati, kterým zvířatům se toho týdne dostane cti, aby mohla vejíti do královského žaludku. Kromě komisařů losovacích ještě určíme komisaře pro zkoumání masa, komisaře dodávkové a účetní!" Zde se pradědeček zas odmlčel. A potom zahřměl: „Ano, přátelé, tady je náprava! To jest náš program! A za tím půjdeme až do těch hrdel a statků!" Pak přešel do tónu unylého: „Dovedete si představit, drazí rodáci, jak blažený život nastane v našem krásném kraji pak, až budeme celý týden bez starosti a až nám bude jen v sobotu při losování trochu kručet v břiše, ostatně ne dlouho a ne bez naděje, a takové malé vzrušení jednou za týden je dokonce hygienické!" Pradědeček končil: „Nuže, do boje za náš program, zvířata! Vítězství, nebo smrt!"

Volby byly skutečně provedeny. A poselství vysláno. Král sice mrskal ocasem, ježil hřívu, vrčel něco o novotách, štvácích a o nevděčnosti poddaných, ale když viděl, že jsou všechna zvířata od slona až po myš zajedno, nezbývalo mu leč povolit. Řekl si:

*„Starý řád anebo nový,
jen když mému břichu hová!"*

Usoudil také, že je výhodnější, přinesou-li mu maso až do domu a nebude-li se musit za ním honit sám. Organizaci tedy uznal, ale všechna žádaná práva jí nepovolil. Losovacího komisaře jmenoval sám a také komisař pro zkoumání masa byl královský. Rozumí se, že výkonný výbor s předsedou, sekretáři a komisaři byli z losovací a dodávkové povinnosti vyňati. Předsedou byl arci pradědeček.

Tak šlo nějaký čas všechno podle nového pořádku.

Ale v organizaci byl jeden zajíc, takové neklidné zvíře, věčný nespokojenec, který stále mlel pyskem a ohrnoval na výkonný výbor svůj zaječí nos. Dali ho tedy losový komisař a předseda pradědeček jedné soboty vylosovat a mohl se za tu náhodu poděkovat jen sám sobě.

Už příští den ráno ho vedli dva jiní zajíci králi k snídani.

Na cestě jim řekl: „Kamarádi, buďte tak hodní a pusťte mě! Uvidíte, že zachráním nejen sebe od smrti, nýbrž i vás od věčného strachu.“

„Chudáčku,“ řekli mu, „co zmůžeme proti lvu? A měli bychom z toho nepříjemnosti.“

„Nebudete mít. Řekněte, že jsem vám utekl.“

Zajícům bylo kamaráda líto, radili se, radili, zajíček je přesvědčoval, a když přišli k jedné houštině, řekli mu:

„Tak si běž!“

Zmizel v podrostu, chvíli panáčkoval a pak hupkoval ke královskému sídlu. Loudal se. „Co bych pospíchal, když mě chce sežrat?“ myslil si.

Konečně tam došel. Doba snídaně už dávno minula.

„To je neslýchané!“ křičeli dvořané. „Tohle si vyřídíme s organizací!“

„Proč jdeš tak pozdě?“ zamračil se lev.

Zajíc se zdvořile uklonil a řekl: „Vaše Veličenstvo zajisté ví, že jsem se nemohl dočkat okamžiku, kdy spatřím jeho velebnou tvář. Ale přijít dříve bylo naprosto nemožné.“

„Proč?“ zahřměl lev.

„Vedli mě sem dva zajíci, aby mě odevzdali Vašemu Veličenstvu k snídani. Ale zastoupil nám cestu nějaký cizí lev. Kam prý jdeme. Nu, tam a tam. ‚Nezdržuj nás,‘ říkáme, ‚Jeho Veličenstvo na nás čeká.‘ – ‚Co,‘ prý, ‚ten tu má co poroučet?! Tady jsem pánem já!‘ A hned, aby mu mě průvodci vydali, že by jedl. ‚Nedělej hlouposti,‘ povídáme mu, ‚náš pán tě dá potrestat!‘ Ale on se strašlivě rozchechtal a o Vašem Veličenstvu se vyslovil tak nectně, že se to neodvážuju opakovat. A dal pazourem jednomu z mých průvodců, až zůstal ležet. Já jsem utekl. Co se stalo s tím druhým, nevím, ale asi ho také sežral... Prosím tedy co nejpokorněji za odpuštění, že jsem se opozdil.“

Lev blýskal očima, hříva se mu ježila a vousy stály jako hřebíky.

„Víš, kde se to zvíře zdržuje?“ zařval.

„Vím, kde bydlí, právě tam na nás čekal.“

„Pojď!“ zahřměl na něho lev.

A vymrštil se, hnál se ven, zajíček za ním a letěl po jeho boku a sotva mu stačil a pelášili vedle sebe, až za nimi kamínky odletovaly, a dále do pustiny a zajíček udával směr, až k jedné staré studni...

„Tam, tam!“ vykřikl.

Lev se přiřítíl k studni, ve vodě dole spatřil svůj obraz, myslil, že je to ten cizí lev a skok! plác! žbluňk!... a bylo po Veličenstvu...

„Tak přišel slavný a udatný lev o život lstí slabého a bojácného zajíce,“ končil Chňap svou povídku, „a to jen proto, že zapomněl na jedno z hlavních pravidel moudrosti:

Napij se vody, když vzteklost tě popadne!

Teprv pak jednej! Sic špatně to dopadne!

A také dopadlo! Jenže nebožtík pradědeček a sekretáři se tenkrát musili odstěhovat.“

Lap se zamyslel a řekl: „Snad máš pravdu. Možná, že by bylo skutečně dobře, kdyby se ti podařilo Mujabu ode dvora odstranit. Přáteli býti nemůžeme. Jsme dravci, on je býložravec, neporozumí nám nikdy, a rady, které dává králi, nám tedy mohou být jen na škodu.“

Pak se oba přátelé rozešli.

Chňap se zas odebral ke dvoru. Ale králi se nějaký čas vyhýbal. Teprve, když minulo několik dní, vyčíhal si ho, když se procházel, a jakoby náhodou mu vstoupil do cesty. Obřadně se uklonil.

„Proč jsem tě tak dlouho neviděl?“ otázal se Lev. „A co jsi slyšel nového?“

„Na tom bídném světě,“ odpověděl šakal, „kde řádí jen nevděčnost a sobectví, se děje málo dobrého.“

„Co se ti stalo, že horlíš na bídný svět jako kazatel?“

„Mně nic, ale kéž by se týkalo jen mne, co se připravuje.“

„A co se chystá a na koho?“ podivil se král.

„Co se může dít jiného než špatnost? A nebezpečná! Křehcí tvořové jsme všichni, klopýtnouti může každý! Ale tohle je neslýchané!“

„Co je?“ ptal se zvědavě Lev. „Podívej, neostýchej se, jsem panovník moudrý a nepřenáhlím se.“

„Zajisté,“ odpověděl Chňap. „Vaše velkomyslnost je známa a nejednáte, aniž jste uvážil všechny okolnosti, obzvláště jde-li o odsouzení vašeho přítele.“

„Mého přítele? Dopověz bez okolků! Rozkazuji ti to!“ zvážněl král.

Šakal pravil: „Bůh je mi svědkem, že jen z povinnosti a z ničeho jiného vyznám, co si šeptají ve vašem království poddaní. Co se kuje, týká se nás všech, ale jazyk mi přece jen vypovídá službu, neboť vím, že na zlé věci je čas, přijdou beztak brzy.“

Král se rozhorlil: „Není pravda!“

*S dobrou zprávou sečkej radši,
zato na špatnou čas kvačí.*

Protože na dobré zprávě nic měnit nezamýšlím, chci se z ní jen radovat, a na to mám vždycky čas. Ale při zlé zprávě musím jednat, a čím dříve tak mohu, tím lépe. Zveličíš-li přílišným kvapem zprávu dobrou, namícháš do ní kapičku jedu, neboť později budu nucen ze své radosti slevovat, ale přestřelíš-li spěchem při zprávě špatné, statečného muže povzbudíš jen k větší činnosti.“

„Ano, Vaše Veličenstvo oplývá nepřebornými poklady moudrosti, kdežto já, zvíře nevzdělané, nemám chytrosti ani ždibec. Je mou povinností mluvit, i když mě budete pokládati za pomlouvače. Ať tady jako klevetník zahynu, jen když bude zachráněn král a můj národ! Má zpráva jest tato: Zvíře, které ráčíte považovati za svého přítele, se k nám z cizí země vypravilo jen proto, aby prozkoumalo královy názory, povahu a statečnost, aby prohlédlo slabá místa země a aby si zjednálo u nás pomocníky. To zvíře má za hranicemi připraveno velké vojsko a podařilo se mu získati četné zrádce a spiklence také v naší armádě.

*Šušká ten a brumlá ten,
počkejte, však přijde den.*

Ted' vzkázalo to zvíře svým podřízeným velitelům, král že je slabý, odboj že se šíří a chvíle úderu že nastane co nevidět. Hodlá se v nejbližších dnech vrátit ke svým, vpadnout do země, Vaše Veličenstvo sesadit a králem se prohlásit samo.“

Lev, kterému při posledních slovech Chňapových sršely jiskry z očí, zařval: „Kdo je ten hanebník?“

Šakal sklopil víčka, bolestně vzdychl a řekl zkomírajícím hlasem:

„Ten nešlechetník je Mujaba.“

„Mujaba...? Mu-ja-ba?“ řval Lev.

Pak umkl. Jeho tělo bylo jak vytesané z kamene, ale bulvy se mu v důlcích koulely a ocasem mrskl brzy napravo, brzy jím šlehl nalevo. Ani šakal nemluvil.

Když trvalo mlčení již dlouho, řekl Chňap tiše: „Bál jsem se toho už dávno. Zasypal jste ho ctí, učinil ho svým přítelem, postavil jste ho téměř na roveň sobě a on vás chce svrhnouti z trůnu.“

Za dlouhou chvíli sebou král pohnul. Posadil se na oháňku a zdvihl hlavu.

„Jsem si vědom služby, kterou jsi mi prokázal,“ řekl vážně. „Po nějaký čas jsem si tvé oddanosti méně všímal, ale až potru zrádce, napravím to.“

„Ach, co záleží na mně?!“ řekl s bolestným úsměvem šakal. „Jen na sebe myslíte a na to, jak učinit přítrž jejich piklům. K tomu bude třeba mnoho moudrosti. Trojí bývá chování: prozřetelné před jednáním, opatrné v jednání a zpozdilé. Prozřetelní jsou ti, kteří hledí neštěstí předejít, opatrní jsou, kdož ani v nebezpečí neztrácejí hlavu a brání se buď silou, nebo rozumem podle toho, co je v té chvíli prospěšnější. Ale zpozdilí se utěšují, že snad nebude tak zle, že se teprve uvidí, co se bude dít, až to bude tady, a že jistě přijde odněkud pomoc. Nic nedělají a čekají. Zcela tak, jak je to v povídce o třech rybách.“

„Pověz mi ji!“ pravil Lev.

Šakal vyprávěl

O třech rybách

V malém rybníčku žily tři ryby: jedna chytrá, druhá ještě chytřejší a třetí přihlouplá. Vedle rybníčku tekla řeka. Protože to bylo v opuštěné krajině, nikdo tudy nechodil a ryby měly pokoj.

Ale jednou se stalo, že se okolo ubírali dva rybáři a vidouce tůňku, že si řekli: „Sedněme si a posvačme! Pak ji vylovíme!“

Tři ryby to zaslechly.

Ta nejchytřejší si hned našla čerstvý proud, který procházel rybníčkem, dostala se k brlení a u toho rejčila tak dlouho, až našla vadné místo v plaňkách a odpadem unikla do řeky. Ale dobře si to místo zapamatovala, aby se mohla v čas bezpečí zas vrátit.

Druhá, méně chytrá, čekala, až co se bude dít. Když viděla, že se rybáři opravdu chystají vylovit rybníček, chtěla se dostat také brlení, ale rybáři zatím otvor zahradili. Ulekla se, pozdě litovala, že nenásledovala prozřetelnou přítelkyni, ale hlavu neztratila. Neboť to je vždy věc nejdůležitější. Mnoho času k přemýšlení sice neměla, ale něco ji přec napadlo. Vyplula nad hladinu, položila se na hřbet, nechávala se houpat vlnami a stavěla se mrtvou. Rybáři ji sítí vytáhli a řekli: „Ty už nejsi pro lidský žaludek, leda pro vrány!“ A hodili ji na břeh řeky. Zaradovala se a pomyslila si:

*Neměj, hlupáku, za leklou rybu,
protože je chvilku bez pohybu.*

A nedala na sobě nic znát. Teprve, když se na ni už nikdo nedíval, mrskla sebou v trávě, hodila sebou ještě jednou a vklouzla do řeky. A byla šťastná, že to s ní tak dobře dopadlo.

Ale ta třetí, ta přihlouplá, která říkala: „Však nebude tak zle!“ a „Však ono to nějak dopadne,“ v poslední chvíli lítala jako pominutá a byla nakonec ještě ráda, že ji rybáři chytili a zbavili smrtelného strachu. Klepli ji přes hlavu a odnesli si ji domů. Na ní se vyplnilo přísloví:

*Škaredě se každý zmýlí,
kdo vše nechá na poslední chvíli.*

„Rozumím ti,“ řekl král, „a vím, kam biješ. Ale přece se mi zdá pravdě nepodobné, aby býk, kterému jsem prokázal tolik dobrodiní, zapomněl na všechnu vděčnost a přidal se k mým nepřátelům.“

Pravil na to šakal: „Srdcem tvorů vládne touha po panování. Strýzlík chce být orlem, vepř slonem, pes lvem. Co tedy býk, který si tak mnoho myslí o své postavě a síle?! Ten si ani člověka neváží, ledva si ho všimne, třebaže hovězí pokolení žije u něho. Ti býložravci si

myslí, že je člověk pase a slouží jim ze samé uctivosti. Mujaba jistě pokládá i vás za nepatrného a dobrého jen k tomu, abyste mu někam dopomohl. Pokud je tvor uvázaný, chová se pokorně, ale pust' jej a už se nadýmá a kroutí. Psí ohon, pokud je pes u řetězu, je rovný, ale odvaž psa, už jím bude mrskat a švihat.

A proti povaze je marné bojovati.

*Psí ocas masti, žehli, kruť a tahej,
přec nenarovnáš. Moc se nenamáhej!
Blín kdybys zalévat chtěl třeba medem,
zas blínem zůstane a jed jen jedem.*

A neračiž mi Vaše Milost zazlívati, že mluvím tak otevřeně. Nepokládám za dobrého služebníka, který říká pánovi, řítícímu se do propasti: „Poníženě prosím, milostpane, abyste ráčil dát pozor a padl měkce. Netroufal jsem si z vás varovat, když jste byl tak blízko, abych se neprotivil vaší vůli.“ Mnohem více si vážím služebníka, který vida pána v nebezpečí, nemluví, a pána strhne zpět, byť z nezbytnosti poněkud nešetrně. Přítel zůstává přítelem, i když nám působí žal, neboť se nakonec ukáže, že ta nepříjemnost byla nutná, aby mohlo přijíti štěstí.“

Odpověděl Lev: „Tentokrát mluvíš směle, a u věrného služebníka se mi taková přímost líbí. Ale o zradě Mujabově ještě přesvědčen nejsem. On, jehož potravou jest tráva, nemůže přec škoditi mně, který se živím masem. Já do jeho žaludku vejíti nemohu, kdežto on do mého ano.“

„Jistě máte pravdu,“ řekl šakal-lišák. „Ale nechce vás zahubiti proto, aby vás mohl sežrat, nýbrž aby mohl panovati nad vaším královstvím. Lsti podobných tvorů jsou nevyzpytatelné. Nemusí vám ani ublížiti sám, nýbrž dáti to obstarati někým jiným, ke komu se vetřel. A může býti dokonce rád, odvede-li pozornost na někoho jiného, aby sám

mohl ve svých úkladech pokračovati, zcela tak, jak to vykládá podobenství o vešce a blešce.“

„Jaké jest to podobenství?“ ptal se Lev.

Chňap tedy vypravoval bajku

O vešce a blešce

V houni jednoho lichváře dlouho bydlila o samotě veška a měla se dobře. Vycházela na pastvu, jen když spal, chovala se opatrně, ani nedupajíc, ani sosáčkem chtivě nerýpajíc, takže ten člověk nic nepozoroval. Tak blaženě žila dlouhou dobu.

Jednoho večera se k ní do houně přihnala, okázalým skokem jako obyčejně, parádnice blecha.

Veška ji pozvala: „Zůstaň u mne na noc, strava je tu sladká a tučná a o měkký a teplý odpočinek po jídle je tu také postaráno.“

Blecha pozvání přijala. Ale sotva lichvář zhasil a ulehl, začala se vrtět, tancovat, skočila mu na stehno, bodala, ryla, cucala a napomínání veščinu se jen chechtala. Hospodář sebou několikrát trhl, pak se probudil. Blecha zmizela parádnickým skokem pod postelí. Lichvář zlostně rozsvítil svíčku, prohledával postel a našel vešku.

„Aha, mrcho!“

Obrátil palec, nehtem přitiskl – a lup!

Tak zaplatila veška za svou důvěřivost. Ale blecha pod postelí se hlasitě chechtala.

„To jsem Vám Milosti vyprávěl také proto,“ pokračoval, „abyste pochopil, že nedobře vykynuté a příliš rychle upečené přátelství se nemůže povésti.“

*Dokud s někým nevyjíš měch soli vrchovatý,
nevěř mu! A kdyby to byl třeba svatý!*

To přísloví se vyplnilo také na Mujabovi. Poněvadž se chce státi králem, bude vyjednávat s mnohými, bude je přemlouvat, hrozit jim, slibovat a podplácet je. A je tu opravdu nebezpečí, aby se všichni nebo alespoň většina jich neshodli na tom, že chtějí mít za pána vola. Ten se živí travou, nikomu neubírá potravu a nikoho nesežere. A slabí se stávají v jednotě silnými. Kdyby proti vám vystoupil každý zvláště, byl byste s nimi snadno hotov, ale spojí-li se, bude to těžký boj. Moucha je tvor pranepatrný, ale věřte mi, kdyby se proti vám shlukly všechny mušky, že by vás uštípaly. Tajemství rozumného vládnutí je právě v tom, znemožniti takovou jednotu a rozdělením zájmů a užiteků postaviti jedny proti druhým.“

Lev se hluboce zamyslel. Seděl chvíli na chvostu nehnutě. Zdálo se, že dává šakalovi za pravdu alespoň zásadně.

„Dám si býka zavolat,“ pravil Lev, „řeknu mu, že vím o jeho nevděčném a zrádném počínání a přesvědčím-li se z jeho chování, že máš pravdu, vypovím ho ze země.“

Chňap se polekal. Tohle mu bylo málo. Věděl, přijde-li Mujaba před krále, že se dohovíří a pak že půjde o jeho, šakalovu, kůži.

„Vyhnanství nepomůže,“ odpověděl, „a vykážati býka za hranice by bylo totéž, jako vypovědět rybu do čerstvé vody. Zapomínáte, Vaše Milosti, že tam má vojsko a že se k němu chce odebrati co nejdříve sám.“

„Co myslíš tedy, že bych měl učinit?“

„Přidržuj se moudrosti našich předků a listin, které nám zanechali.“

*Když víš, že někdo kousnout tě se strojí,
ty kousni chvílku dřív! Tak psáno stojí.*

Nejlépe by bylo, aby to, co je tajně nastrojeno, bylo také tajně sprovedeno ze světa. Králové trestávají zahalené zločiny zahalenými tresty, neboť tajemství má býti skryto jako semeno, jinak se poruší a nevzejde.“

„Ne!“ řekl Lev. „V našich královských knihách je také psáno:

*Zásadou krále bud':
bez soudu neodsud'.*

A to jest odůvodněno tak, že různí darebáci, neohlížejíce se na pravdu a nedbajíce cti ani své, ani druhých, svým pánům potouchle donášejí a lísají se k nim jako psi, aby je živili za to, že štěkají na jiné. Opovrhují takovým podlým řemeslem, a proto také nikdy nectrestám na pouhé obvinění, nýbrž svěřuji vše řádnému soudu.“

Šakalovi bylo, jako by mu dával někdo po lžičkách řeřavého uhlí. Viděl, že začíná být zle. Jal se tedy prositi, jak nejlépe uměl, s očima pokroucenýma a bolestným hlasem:

„Když pán a král můj chce učiniti tak, nesmí mu věrný služebník odporovati. Ale tam, kde pravá láska nedovede přemluvit, neustává alespoň prositi, a také já, můj milostivý pane, úpěnlivě a na kolenou prosím a zapřísahám vás ve jménu vaší koruny, pokoje srdce vašeho a blaha všech poddaných: chovejte se alespoň opatrně! Až přijde zrádný býk před vás, poznáte ve své moudrosti ihned, co má na mysli. Uvidíte-li, že se bude třásti na všech údech, že bude kouleti krví podlitýma očima, že bude klopiti hlavu s nastavenými rohy, vysunovati vpřed nohy a kývati se na všechny strany, buďte připraven!“

„Dobře, můj synu,“ řekl král, „zpozorují-li něco takového, připravím se také já a býk pozná, že se smí zápasu se lvem odvážiti jen tenkrát, chce-li zahynouti.“

Šakalova zkroušená tvář se vyjasňovala. Svítala mu zas naděje.

„Ano, učinite tak!“ zvolal radostně. „Jen o to Vaši Milost prosím, abyste Mujabovi rozkázal přijíti co nejdříve, aby zatím nemohl připraviti vzpouru. Ale kdyby Mujabova vina nebyla tak velká, jak jsem o ní přesvědčen, vyzvím to. Za všechny poklady světa bych ti nepřál, aby se král dopustil na nevinném křivdy, neboť krev nevinná volá do nebe a duše se po spáchaném bezpráví těžce zotavuje.“

„Ano, příteli, jdi k Mujabovi a vyzvěď na něm, co se vyzvěděti dá!“
vzdychl Lev.

Chňap si jiného nepřál leč dostati se k býkovi s královým svolením.
Vyhledávati ho sám se neodvažoval, aby neupadl v podezření.

Rozloučili se.

Chňap běžel k Mujabovi.

Když se blížil, nastrojil sklíčenou tvář, oči brzy obracel k nebi, brzy je klopil, hlavu spustil a s tělem zkrouceným a s oháňkou schlípenou pod břichem se plazil k býkovi.

Ten vida již v povzdálí kamaráda, který ho přivedl ke dvoru, v tak žalostném stavu, zvolal:

„Ach! Co se ti přihodilo, brachu? Vždyť tvou duši, plnou chytrých rad, nic tak snadno do rozpaků nepřivede! Jsi snad nemocen, nebo jsi něco špatného snědl?“

Šakal se připotácel blíže.

„Mnoho... mnoho špatného snědla uchem má duše,“ odpověděl.
„Je smutná k smrti a už neokřeje.“

„Ať se stalo cokoli, jistě se to stalo s dopuštěním božím,“ řekl soustrastně Mujaba, „a není dobré reptati proti tomu.“

„Máš pravdu. Z božího dopuštění se mnoho stává. Kdo nezpyšněl, když přišel k moci a bohatství? Kdo se dočká splnění všech svých přání bez starostí? Kdo neutrpěl škody, když hověl svým choutkám? Kdo nebyl odmrštěn, když prosil lakomce o dar? Kdo nedoplatil, když se spolčil se špatnými lidmi? Kdo zůstal v milosti, když sloužil vladaři? Ano, mudřec, který řekl, že knížata zachovávají svým přátelům tak málo věrnosti jako špatné ženy, mluvil pravdu.“

„Pokud ti mohu rozuměti,“ pravil Mujaba, „podezříváš Lva a někoho se bojíš.“

„Ach, příteli,“ zaštkal Chňap, „jest s námi zle, je zle s celým národem... Ach, drahý příteli!“ A dal se do tak úpěnlivého pláče, že až srdce usedalo.

Býk ho těšil a chlácholil, sklonil k němu svou velkou hlavu, otíral mu ji o čenich a nemotorně se dotýkal paznehtem jeho plecí.

„Nu, pověz... pověz přec!“ a div se sám nerozplakal.

„Kéž by ses nikdy nedověděl mé tajemství!“ polykal Chňap slzy. „Kéž bys neuslyšel o vrtkavosti knížecí mysli! Kéž bys byl nikdy nepoznal dvorský život!“

„Štěrbínami mezi tvými slovy mi dáváš tušiti velké hrůzy,“ pravil Mujaba. „Velmi tě prosím, abys mi řekl vše, co tě bolí. Snad ti mohu pomoci.“

Pravil šakal: „Kdyby se to týkalo mne, snášel bych to trpělivě, na mně nezáleží. Jde však o vážného a vzácného přítele, kterého chce Lev zničit.“

„Tvému příteli něco hrozí?“ podivil se Mujaba, ale hned s dobrotou ochotou dodal: „Jsem u krále v milosti a jistě mohu tvému příteli přispěti.“

Šakal bolestně zasténal: „Ach, je to i tvůj nejlepší a nejvěrnější přítel, můj drahý, jediný Mujabo, ach, je, ouvej, uhú, kéž bych to strašné slovo nemusil vyslovovat... To nešťastné zvíře jsi ty!“

A promluviv to, skulil se na zem a hlavu skryl mezi nohama na břiše, jako by dodělával, nebo jako by se na ten svět už nechtěl ani dívat.

Mujaba sebou trhl. Ale brzy, jak se na statečného muže sluší, se sebral a utěšoval spíše šakala než sebe:

„Utiš se! Má-li se státi něco zlého, ponesu to zmužile, jak nás naučili ti, kdo říkali:

Zlý osud muže hrdého jen zdobí.

Ať zničí tělo! Ducha neporobí!“

Šakal zvedl poněkud hlavu. Z očí mu kanuly slzy.

„Ty víš, příteli,“ řekl, „v jak přátelském vztahu jsme žili už od dob, kdy jsme se poznali, a jak mi tvé blaho leží na srdci. Upamatuj se

jak na má slova, tak i na slib, který jsem ti dával, když mě Lev k tobě poslal a když jsem tě k němu vedl. Proto mám povinnost, říci ti, co ti hrozí. Ú-hú-ú!“

„Co ses dověděl?“ ptal se býk.

„Přítel,“ odpovídal, „lišák, o jehož pravdomluvnosti nelze pochybovati, mi potají prozradil, že se Lev k několika dvořanům vyjádřil v tom smyslu, že jsi při dvoře hodně ztloustl a že jsi už dozrál k svému určení: státi se pečením. Král že má na tebe chuť a svým milcům že nechá také po kousku. Dvořané ovšem ochotně přikyvovali oháňkami a těší se. Dali už dvornímu kuchaři rozkazy. Tvé maso mu má býti vydáno ještě dnes. Je to hrozné! Je to strašné! Ale je to pravda. Když jsem se to dověděl, údy mi zkoprněly, ale doběhl jsem k tobě přec, abych ti to oznámil. Měj se na pozoru!“

Býk volně pokyvoval těžkou hlavou: „Nemohu tomu ani uvěřit. Nejsem si přec vědom, že bych se byl proti Lvu nějak provinil, ani nechtě ne, a nedovedu si to vysvětlit jinak, leč že byl král proti mně poštván nějakou pomluvou. Byl už mnohokrát oklamán, a proto je tak nedůvěřivý.“

*Koho šelmy mnoho šidí,
ten pak v každém lotra vidí.“*

„Pravda, pravda,“ přisvědčoval šakal, „ale ať za to pyká. Ten, kdo je bez viny, může se postavit i samému lvu. Třeba mu jen ukázati pevné čelo. A nemysli si, že je takový, jakým se chce zdát. Nevěř, že nezná strachu. Zná jej velmi dobře a vzpomínám si na jeho hrůzu, když po prvé slyšel tvůj mohutný hlas. Až před něho předstoupíš, postav se hrdě a ukaž mu svou sílu!“

„Bude-li toho třeba, učiním to,“ odpověděl Mujaba. „Ale je mi divné, že král uplatňuje svou špatnou znalost zvířat i na těch, s nimiž se každý den stýká a která zná tak dobře. Skoro jako

Kachna na rybách

Jednoho večera plovla po rybníce kachna a žravě se vrhala na všechno, co se jí zdálo jen trochu k snědku.

Toho večera vyšly brzy hvězdy a jedna z nich, krásná a zářivá, se obrážela na vodní hladině. Kachna po ní skočila. Ale jak se potopila hlavou pod vodu, hvězda tam už nebyla. Kachna vyplavala mrzutě navrch. A hvězda tam byla zas. Dolů za ní! Ale hvězda jí utekla znova. ,Však já tě dostanu! Neboť tohle musí být něco obzvláště dobrého.' Vrhala se po ní opět a opět, hlavu měla více dole než nahoře a nad hladinu jí vyčníval jen ocásek a plováky, a ty ve vzduchu hrabaly stále zuřivěji. Když se dostala nad hladinu, aby nabrala trochu dechu, hvězda jí utekla napravo, a chňap po ní, a teď zas byla nalevo, a chňap! Chňap! A hvězda se ve vlnách celá roztrásala, možná smíchem. Až se kačka celá uondala.

,Tohle pro mne nic není!' mávla konečně ocáskem. ,Tohleto nechytím!'

A s rozbolavělým tělem plovla k nejbližší puškvorcové peřce, aby se po té marné námaze trochu prospala.

Za svítání vyjela na rybník znova. Ale když pod sebou ve vodě uviděla rybu, mrskla zlostně ocáskem:

,Však já už vím! Tohle pro mne nic není! Tohleto nechytím!'

A tak se kachna odnaučila chytat ryby vůbec.

*Kachní mozek soudí nekriticky,
když tak bylo jednou, že tak bude vždycky.*

A králův mozek, myslím, také," pokračoval Mujaba. „Když ho někteří dvořané klamou, myslí si, že ho klame každý, s kým se setká. Styk s králi je vždy nebezpečný, třeba by se nám zdálo, že s nimi žijeme v nejužším přátelství. Z čeho mě král viní, nebo v čem mě podezřívá, o tom marně přemýšlím. Bud' mě nějaký pletichář oso-

čil, anebo není Lvu milá má upřímnost, s níž jsem s ním vždycky hovořival.“

„Ani to, ani ono,“ pravil šakal, „králi jde o žrádlo a nezná nic leč svůj žaludek. Je to bezbožník, nevěrník a lhář, který rozdává sladkosti, ve kterých je jed.“

„Ano, ochutnal jsem sladkost, teď počíná účinkovat jed, který mi má přinést smrt. A jak jsem krále miloval! Ale jsem sám vinen. Kdybych se byl nedal unést ctižádostí, byl bych se, já býložravec, nepřibližoval ke Lvu, dravci. Pravé lásky nemůže být ani mezi stejnými, ani mezi takovými, kteří se od sebe příliš liší, protože láska je vzájemné doplňování. Stejní se nepotřebují a nadobro vzdálení se nemohou slítni. Kdo věnuje lásku a přátelství těm, kteří mu nejsou za ně vděční, podobá se člověku, který seje do solné půdy. A kdo dává radu tvorů samolibému, mluví k hluchému nebo k umrlému.“

„Nech těch řečí,“ řekl netrpělivě šakal, „a přemýšlej raději o tom, co budeš dělati!“

„Co mohu dělat,“ odpověděl Mujaba, „je-li král takový, jak jsi mě o něm poučil? A kdyby i nebyl a vzal mě na milost, zničí mě úkladní dvořané. Když se proti poctivci spiknou bezbožníci, nic mu nepomůže, i kdyby byl sebesilnější. Můj osud se podobá osudu zdvořilého velblouda.“

„Kterého?“ ptal se Chňap.

A Mujaba mu pověděl povídku

O zdvořilém velbloudovi

V lese nedaleko silnice žil Lev a ten měl tři společníky: vlka, šakala a krkavce.

Jednou šli tou cestou honáci s velbloudy. Bůhví, jak se to stalo, ale jeden se jim ztratil. Snad se pozdržel, okusuje nějaký keř, pak se dal opačným směrem, nebo se s nimi minul na křižovatce, tak

nějak to bylo; zkrátka zabloudil. Když se dostal do lesa, nevěděl už dokonce kudy kam a přišel až před Lvův byt.

„Odkud jsi a co bys rád?“ zeptal se ho Lev.

„Ztratil jsem se honákům,“ řekl velbloud, „a zabloudil jsem. Ale kdyby mě král mohl potřebovati, rád bych zůstal. Pracovat umím a jsem poctivý.“

Lvu se ta upřímná řeč zalíbila a řekl: „Zůstaň tedy u nás, budeš v bezpečí a dobré potravy zde najdeš, co srdce ráčí.“

Velbloud tedy přijal službu a žil u krále dlouhý čas šťastně a v dobré vůli se všemi. Až se jednou Lvovi přihodila nehoda. Šel na lov, našel stopu sloního mláděte, ale než na ně mohl skočit, přidupala sloní matka, napadla ho, on se nedal, pustili se do křížku, a pro Lva to dopadlo smutně. Byl podrásán jejími kly a tak pobit, že se stěží dovlekl domů, a byl rád, že na cestě nevypustil duši.

Ted' byl těžce nemocen. Ležel a nebylo ani pomyšlení, že by mohl vyjít na lov.

To jeho družinu, vlka, šakala a krkavce, nadmíru hnětlo. Ani ne z lásky ke králi, ale byli zvyklí žít s tím, co Lev nedojedl, a při tom pohodlném živobytí ztloustli tak, že už ani sami nic pořádného uloviti nedovedli. Kručelo jim v břiše a hubli vůčihledě.

Když to král zpozoroval, řekl jim: „Scházíte, mládenci. Jistě máte hlad a ten jest také zlá nemoc. Ale bez léků si přirozenost nepomůže. Proč nejíte?“

Odpověděl mu šakal: „Co záleží na nás, náš pane? Ovšem, hlad nás trápí, ale co jest tato tělesná bolest proti našim mukám duševním, že musíme hleděti na to, jak král stůně.“

„Ano, vím,“ řekl Lev, „jste moji věrní a jen neradi odcházíte od mého lože. Ale jest mi už lépe, proto si jen vyjděte a něco si na posilněnou ulovte. Dávám vám plnou moc nad všemi poddanými svého panství.“

Darmožrouti odešli. Ale do lovu se jim nechtělo.

Řekl jim krkavec: „Plnomocenství máme. Nač bychom tedy chodili daleko? Je tu přec hrbáč velbloud! Beztak se mezi nás nehodí, má jinou víru než my, žere trávu, jinak smýšlí, jinak cítí a jinak jedná. Milovati nás tedy nemůže; kdo nemiluje, je hotov nenáviděti; kdo nenávidí, chce škoditi; kdo škodí, toho není dobře trpěti nablízku; koho nechceme nablízku, toho odstraňme: čím dále, tím lépe, a nejlépe ven ze života. Odpravíme-li velblouda, dosáhneme tím mnohého najednou. Posloužíme králi; kdo slouží králi, pečuje o vlast, prospívá sám sobě; opatříme králi dobrou pečínku, zachováme kraj zelenější a na nás zbude také sousto.

*Mnoho příčin! Čili jak dí lid:
vždycky najde hůl, kdo psa chce bít.“*

„Vida!“ volali vlk a šakal. „Kdo by byl v našem krkavci hledal takovou moudrost!“

Šakal měl však přec námitky: „Ale jak předneseme králi tento návrh? Slíbil velbloudovi bezpečnost, a držívá rád slovo, obzvláště když ho to nic nestojí.“

Krkavec odpověděl: „Když se dobrá věc dobře podá, pronikne každým uchem, není-li nadobro hluché. Král má také hlad, a čeho se nedopustí hladový? Žena vydá z hladu své dítě, had sežere z hladu své vejce. V nouzi není slitování. Opilec, lehkomyšlník, blázen, dareba, zlostník, hladový, lakomec, bázlivec, spěchající a zamilovaný neznají zákonů.“

Pak všichni odešli poněkud stranou, aby je nikdo nemohl slyšet, a radili se o podrobnostech plánu. Zdrželi se i pak, když už vše prodjednali, neboť chtěli vzbuditi zdání, že jsou na lovu. Vlk a šakal si lehli do podrostu, mžourali žlutýma očima, lízali si pazoury a těšili se na dobré jídlo. Na větvi nad nimi dupal krkavec.

Potom se krkavec odebral ke králi. Druzí dva zůstali v úkrytu. „Nuže, co jste ulovili?“ tázal se ho Lev.

„Uloviti v mysli je snadné,“ odpověděl krkavec, „ale mnohem těžší ve skutečnosti. Smutkem a hladem jsme tak zeslábli, že jsme nepolapili ani chloupek, ani pírkó. Ale jak pravím, v mysli byl lov dobrý a žádá si od milostivého krále jen potvrzení.“

„Co žádáte?“

„Prosíme o to, co je ve vašem království zbytečné, co se sem vlou-dilo teprve, když nevědělo kudy kam, a co není vůbec k ničemu.“

„Vždyť jsem vám dal plnou moc lovit v polích a lesích cokoli.“

„Ten neužitečný tvor vlastně nežije ani na poli, ani v lese, a proto mě poslali mí přátelé k Vaší Milosti vyprositi si zvláštní povolení.“

„Mluv bez okolků,“ řekl mrzutě Lev, „a pověz, co jste si vymyslili!“

„Uznali jsme za nejprospěšnější připravit tobě a sobě oběd z vel-blouda.“

Král sebou trhl, jako by chtěl vyskočiti z lože.

„Jaká to drzost!“ zavrčel, a málem že nezařval jako zdravý. „Jaká to hanebnost a nevěrnost zároveň! Copak ty, černý ptáku, neznáš, že dané slovo jest svaté? Copak ty, kazateli, nevíš, jak šlechetný skutek to jest, popřejeme-li útočiště poděšené duši a přijmeme milosrdně toho, kdo se k nám utíká? Jen krkavec si mohl vymysleti něco tak podlého! Lev daný slib neruší! Ani dar krve, ani dar země, ani dar pokrmu, ani dar nápoje není mezi dary největší, nýbrž je to dar bezpečnosti.“

„Jsem hluboce sklíčen, Vaše Milosti,“ a krkavec sklopil zobák a hle-děl do země. „Nikdy bych se neodvážil pochybovat o vaší velkomysl-nosti a nikdy bych si nedovolil přednésti návrh vás nedůstojný. Bolí mě, že se můj pán ráčil rozhorliti dříve, než mě vyslechl.“

„Co jsem slyšel, bylo už dosti odporné, ale mluv, jsem odhodlán vyslechnouti tvé hanebnosti až do konce!“

Krkavec tedy pokračoval: „Jednotlivec se obětuje pro rodinu, ro-dina pro kmen, kmen pro národ, národ pak, jak jsme již tak často viděli, pro krále. Právě v tom jest vlastenectví. My čtyři, velbloud, vlk, šakal a já jsme obec a vy jste náš pán. Proto nejste nám povinen

ničím, ale my vám vším, naše čest, životy i statky náleží vám a v čas potřeby si smíte vzítí cokoli. Nyní vám nemoc znemožňuje vycházet na lov a my nejsme s to učiniti zadost své povinnosti a posloužiti vám. Co zbývá, leč aby se jeden z nás nezištně obětoval pro obec, vlast a krále? Velbloud vám sám ochotně nabídne svůj život a tělo. Ví dobře, že to bude čin vlastenecký a že ho za to očekává čest a sláva nehynoucí. Je to snad porušení královského slova?“

Král chvilku přemýšlel, pak se obrátil na druhý bok a řekl jakoby jen na půl tlamy: „To je jiná! Vlastenectví nemá ctnosti sobě rovné. Ale já, lev, svého slibu neruším.“ A zavřel oči, jako by byl tou rozprávkou již velmi vyčerpán a potřeboval si zdřímnout.

Krkavec neřekl ani slova, a našlapuje jen na poslední články pazourů, tichounce od postele nemocného odešel. Venku se vznesl, a říkáje zároveň s máváním křídel své k-k-k, letěl do houští k přátelům.

Když jim vše vypověděl, zablýskaly vlkovi oči a olízl si mordou, a také šakalovi se rozsvítila světla a olízl si hubu od čenichu až po ucho.

„Tak, tak, přátelé,“ rozumoval krkavec, „jen hezky zůstávejme v mezích zákona, mravnosti a zvláště nábožnosti, vyhneme se hříchu, ale jeho sladkost si koupíme jinou cestou.“

„A teď do práce!“ pravil vlk. „Trochu se umyjme, já řeknu hrbáčovi, aby se pořádně vyhřebelcoval, a ty, krkavče, leť a sezvi všechny šelmy!“

Dvořané se rozešli. Vlk s šakalem domů k velbloudovi, krkavec s poselstvím. Lítal nad krajinou, a kde uviděl jakého dravce, označoval mu, že je králi už lépe a že se má k němu vypravit deputace šelem a blahopřáti mu.

Dravci se za chvíli rojili se všech stran a za chvíli jich bylo před královským sídlem plno. Všude bylo šuškáání, každý byl zvědav na noviny ode dvora, všichni se těšili a žádný se nemohl dočkati pohledu na krále a na to, jak ho ta sloní matka zřídila.

Konečně se vážným krokem objevili nejbližší královi dvořané, vlk, šakal, krkavec a velbloud, všichni umytí, učesaní a v tvářích důstojní. Ti také byli vpuštěni první. A za nimi se nahrnuli ostatní. Pokud stačilo místo.

Krkavec přistoupil ke královskému loži, uklonil se, pak vykročil pravým pazourem a vypjal prsa:

„Lve nejvznešenější! Hovado nejpazourovatější! Žene nás sem nejpokornější touha, abychom ti směli vyjádřiti nesmírnou žalost nad tvou chorobou, poníženou radost nad tvým pozdravováním a nejuctivější nedočkavost na okamžik, až okřeješ úplně. Přicházíme Vaší Milosti vysloviti své nevyslovitelné city a zároveň tě nejposlušněji poprosit, abys od nás přijal vše, co ti můžeme dáti, svou čest, svá srdce, hrdla a statky, své životy.“

A krkavec se poklonil po druhé, tentokrát až se dotkl čelem země.

Lev odpověděl: „S dojatým srdcem přijímám od vás projev vaší věrnosti a vlasteneckých citů a předpokládám, že ve vašich prsou nevystydnou. Ani já nepřestanu vám býti nakloněn a pečovati o vaše blaho.“

A nastal ohromný jásot, a bylo to řvaní, bručení, mumlání, mňoukání, štěkání, vytí, skolení, skučení, houkání, krákání, klapání a křik, až uši zaléhaly. Mnoho návštěvníků dojetím plakalo. Také lvu stékala po tváři slza.

Když dokřičeli a otřeli si oči, předstoupil znova krkavec.

Pravil: „Před chvílí jsem měl čest mluvit jménem všech. Ted' prosím, aby bylo nejponíženějšímu otroku Vaší Milosti dovoleno promluvit za sebe. Náš pán a král, nepojídaje po čas své choroby masa, zemdlel a zeslábl. Ale nyní, kdy jest nebezpečí překonáno, dovoluji si já, tvor malý a hubený, nabídnouti své tělo Vaší Milosti k snědku, abys masem mých prsou, ted' pokornou řečí se zachvívajících, a svalstvem mých stehů i křídel ráčil posílniti svůj poněkud ochablý žaludek. Ó, budiž mému nehodnému tělu popřán tento vznešený a důstojný hrob!“

Ale šakal sebou při těch slovech trhl, a zapomínaje na všechen dvorský řád, skočil krkavci prudce do řeči:

„Ano, jest hezké, obětovati se, ať je to už kdokoliv! Ale jde také o účelnost! Jak se můžeš královu chorému žaludku nabízetí ty? Vždyť na tobě není leč kosti a peří, ten kousíček masa je tvrdý jako houžev a o tvou kobytku by se mohla Jeho Milost dokonce pořezat! Já, já se nabízím svému pánu a králi! Mne račiž Vaše Veličenstvo sežrati.“

Ale na něho se obořil vlk: „Ty? Jak trestuhodná lehkomyšlnost! Ty se svým smradlavým masem, které by si musel král zošklivit a které by jeho ušlechtilý žaludek jistotně zvrátil? Já, čistý v životě, nemohu míti maso špatné. To přijmiž Vaše Milost.“

Na vlka se zas vrhli šakal s krkavcem: „Hrůza! Vždyť tohle se skoro podobá atentátu! Což jsi nikdy neslyšel o tom, že vlčí maso je jedovaté?“

Velbloudovi z toho ze všeho šla hlava kolem. Nejvíce ho mrzelo, že mu vlk, šakal a krkavec o té dvorní ceremonii nic neřekli. Ale zamyslel-li se nad tímto historickým obyčejem, viděl, že je něco dojemného v nabízení vlastního života králi, a zase, aby se nic nemohlo stát, v odmítání daru. Překrásná zdvořilost! Ale copak tu může on samojediný tak hloupě stát? Řeknou o něm, že je nevychovanec! Že si nedovede ani vymyslet několik pěkných vět! Pak také slýchal:

*Každý na talíři srdce nese,
když má groš nést, utrhne se.*

Přešlapoval chvíli na měkkých polštářcích svých tlap, skládaje si proslov, který by nebyl jen opakováním toho, co už bylo řečeno. Konečně si dodal odvahy, vysunul nohu a trochu nemotorně postoupil vpřed.

„Dobrodinče a ochránce můj,“ řekl, „také já ti přináším za oběť svůj život, a kdybych jich měl deset, dal bych je všechny rád. Jsem dosti velký, aby se mnou mohl král nasytit, mé maso jest čisté, dob-

ré a snadno stravitelné. Vezměte tedy, Vaše Milosti, co vám podává upřímné srdce!“

Ustoupil, tou námahou trochu zpocen, ale přece jen rád, že jeho projev úcty dopadl tak dobře.

„Velbloud má pravdu,“ zvolal vlk. „Mluvil pravdivě a věrně.“

„Aha, už to začíná,“ myslil si velbloud, „jsem jen zvědav, jaké chyby na mém mase najde.“

Ale do vlkova proslovu vpadli šakal a krkavec: „Ano, ano, velbloud má pravdu!“ A už křičeli všichni tři, jeden přes druhého: „Sláva šlechetnému velbloudovi! Nehynoucí sláva jeho věrnosti. Sláva občanským ctnostem, které dávají život za svého pána! Sláva! Sláva!“

A do jejich křiku se vmísilo řvaní a štěkání a mňoukání a bručení a krákání a sláva! a sláva! burácelo celým okolím, a než velbloud pochopil, co se děje, hop! už mu byl vlk v týlu, a skok! a šakal ho držel zespoda za krk, a šup! a krkavec mu seděl mezi očima, a než mohl chudák říci, on že také jen tak ze zdvořilosti, byl v pánu.

„A já jsem na tom stejně,“ končil Mujaba svou povídku. „Řekl jsem ti už: spikne-li se proti poctivému zvířeti smečka darebáků, že je všechna obrana marná.“

„Co budeš dělat?“ ptal se Chňap, neboť teď, když se jeho plány počínaly dařit, byl by rád věděl, jak se býk hodlá chovati dále.

„Půjdu ke králi,“ pravil býk, „uvidím, a je-li tak, jak říkáš, budu připraven k boji. Budu se bránit.“

*Jen slaboch, hlupák, zločinec a zrádce
krk sami do smyčky cpou na oprátce.
Tvor statečný však vrahovi se brání
a zničit chce ho ještě v umírání.“*

Šakal odpověděl: „Není-li to nevyhnutelně potřebí, nemá nikdo vydávati svůj život v nebezpečí, obzvláště proti nepříteli tak silné-

mu jako je Lev. Nemohl bys proklouznout nějak jinak, snad kdybys utekl nebo si vymyslel nějakou lest?"

To si šakal ovšem nepřál a řekl to jen proto, aby vystihl Mujabovy úmysly.

Ale ten odpověděl:

*„Prchat a klamat je šakalí zvyk.
Co dělá šakal, to nedělá býk.“*

„A což,“ pokračoval Chňap ve vyzvídání, „kdybys volil ještě něco jiného? Jsou tři cesty, kterými můžeme jít: přímo, prolézati, nebo se vznést do vzduchu. To povznesení myslím u tebe ve smyslu přeneseném, duchem, a abys pak své jednání přizpůsobil tomuto vzletu. Je možno volati na pomoc také své přátele, jako to učinil ledňáček.“

„Co učinil?“ ptal se Mujaba.

Chňap vypravoval bajku

O ledňáčkovi a jezerním bohu

Ve vykotlané vrbě na břehu jezera měl ledňáček hnízdo. Když se blížila doba snášení, řekla mu samička:

„Bojím se, že nám bůh jezera, až nechá vystoupati vodu, naše mláďata vezme. Postarej se včas o bezpečné místo!“

Ledňáček odpověděl: „Snášej jen klidně dále! Lepšího místa, kde bychom byli tak blízko vodě a zároveň vrbám, není.“

„Jsi neopatrný! Kéž by to jen špatně nedopadlo! Mám o naše mláďata strach.“

„Neboj se!“ těšil ji. „Nic se nestane.“

„Jak by ses chtěl opřít pánu moře, nebo s ním dokonce o naši rodinu bojovat, když přec znáš svou slabost?!“

Samička ho napomínala mnohokrát, ale říci si nedal.

„Kdo neposlouchá napomínání,“ pravila mu jednou, „pozdě bychahoní. Jako bys neznal vypravování

O neposlušně želvě

V jednom rybníce bydlila želva a často se navštěvovala se svými dvěma přítelkyněmi kachnami.

Nikdo neví jak a proč, ale rybník vyschl. Pro vodní tvory už tam nebylo živobyť. Když už bylo vyjedeno skoro všechno, co v bahně ještě zbylo, přikolébaly se obě kachny, aby vykonaly želvě návštěvu na rozloučenou.

„Drahá přítelkyně,“ řekly, „je nám to nesmírně líto, ale musíme se odstěhovat. Naše potřeby jsou, žel, dosti značné, ale už jsme si na takovou životní míru zvykly, a tady nebude pomalu co jíst.“

Želva se na ně smutně dívala.

„Copak vám je,“ vzdychla, „vy se obejdete i bez vody a můžete si odletět, kam chcete. Ale mě to neštěstí bude stát život. Jsem jako koráb, který je bez vody dobrý jen k tomu, aby ztrouchnivěl a zahynul. A bez vás, drahé přítelkyně, mi bude umírání těžké.“

Kachnám bylo želvy líto. Jak v rozpacích přešlapovaly z plováku na plovák a čvachtaly bláto, trochu se kolébaly.

Želva se tiše rozplakala. Po jejím krabatém obličeji stékaly slzy.

„Ach, drahé přítelkyně, neopouštějte mě!“

Kachny v přemýšlení klapaly zobáky.

„Zůstatí tu nemůžeme,“ řekla jedna z nich, „je už svrchovaný čas poohlédnouti se po něčem lepším. Ale vezmeme tě s sebou.“

„Jak by to bylo možné?“ zamžourala udiveně, ale také radostně očičkama želva. „Jsem přec tvor tak hrozně nemotorný.“

„Uděláme to takhle,“ vysvětlovaly kachny. „Vezmeme každá na jednom konci do zobáku hůl, ty se uprostřed do ní zakousneš, a přeneseme tě. Ale zatni čelisti pevně a nepokoušej se na nikoho promluvit, děj se, co děj nad námi nebo pod námi!“

Jak si usmyslily, tak vykonaly. Vzaly hůl se želvou a letěly.

Ale dole na poli pracovali lidé, zprvu se neobvyklé podívané divili, ale když poznali, co to vlastně je, smáli se, obraceli hlavy nahoru a ukazující k nebi, křičeli na své sousedy:

„Hele, hele, jakou potvoru nesou kachny!“

Želva se nad tím smíchem tak rozzlobila, že chtěla vykřiknout:

„Aby vás cholera zadávila, holoto!“

Ale sotva vyslovila první hlásku, hůl jí mezi čelistmi ujela a želva spadla na zem.

Tak je to,“ končila ledňáččí samička. „Ty kachny jsou naše správné myšlenky a dobré vzory, ale želva je náš nerozumný skutek. A tak to skončí s každým, kdo nedbá.“

„Je to docela chytrá pohádka,“ řekl ledňáček. „Ale ty snášej, snášej a nestarej se!“

Tak přestala samička muže napomínat. Poznala, že je to marné, a neměla ani kdy. Nanesla vajíček, seděla na nich, malí ledňáčci se vylíhli a pak zas bylo spousta práce s krmením.

Ale bůh jezera nechal vodu vystoupit a hnízdo s mladými odnesl.

„Neříkala jsem ti to?“ kvílela samička. „A kdo je tím vinen? Jen ty! Ach, já nešťastná žena! Že jsem si to hnízdo nepřenesla sama! Ale copak jsem mohla? Snášej, sed', krm, sháněj, dělej pořádek a on si jen lítá po světě a křičí! Ty jsi tím vinen! Ty! Ty! Ty!“ a naříkala velice.

*Nejvíc mrzí hubování,
má-li pravdu vaše paní.*

„Však já si to s bohem jezera vyřídím!“ volal na ni.

„Ty? Včera byl líný pomoci mi přenést hnízdo a dnes se chce prát s bohem jezera! Kdybych nemusila plakat, smála bych se! Chudáku!“

Ale to neříkala jen ze zloby, nýbrž také proto, aby popohnala muže k větší činnosti.

A do ledňáčka, který byl až do neštěstí pln lehkomyšlnosti, vjela najednou horlivost. Vyletěl z vrby a spatřil houf špačků. A nad vodou se míhalo velké hejno vlaštovek, které lovily komáry.

„Jste moji příbuzní a přátelé!“ volal na ně. „Pomozte mi!“

Slétli se kolem něho.

„V čem ti máme pomoci?“

„Pojďte se mnou k ostatním ptákům, abych jim žaloval, co mi udělal pán jezera! Vzal mi mladé. A co se dnes stalo mně, může se zítra přihodit vám!“

Vlaštovky a špačci mají mnoho smyslu pro rodinný život.

Špačci rozhořčením křikli. Vlaštovky se rozštěbetaly.

„Ano, pomůžeme ti. Obletíme všechny ptáky a půjdeme s nimi k našemu králi Nohovi, ať vyhlásí jezernímu bohu válku.“

Celý den svolávali opeřence, a v podvečer se nad celičským jezerem, jak je dlouhé a široké, míhala a černala mračna ptáků. V celém okolí nebylo slyšeti vlastního slova ani zvuku kromě ohlušujícího pískání, hvízdání, švitoření, jíkání, kejhání, cvrkání, houkání, čiříkání a krákání, až pán jezera vystrčil v rákosí hlavu, aby se podíval, co se děje. Spatřil pěkný poplach.

„Jezerní bůh ukradl ledňáčkovi mladé!“ křičelo, štěbetalo, cechtalo a káčalo to všude. „Zítra to udělá nám! Leťme k Nohovi! Ať mu vyhlásí válku!“

Boha jezera přecházel od toho mihotání zrak a uši mu zaléhaly. Noha se nebál, byl by se schoval do hlubiny, ale takováhle zmatky neměl rád. A ten povyk mu šel na nervy. Konečně se mu trochu líbila i ta jednota ptactva. A co s mladými ledňáčky? Tak se na něčem rozhodl.

Večer, když se ptáci tím křikem unavili a obsadili okolní stromy a kde mezi puškvorcovými trsy byla nějaká volná ulička, vzal led-

ňáččí hnízdo s písklady a zanesl je mimo vlny do klidného místa v rákosí u protějšího břehu.

Tam je nazítří ráno křičící ledňácci našli.

„No, vidíš!“ řekl pyšně sameček.

„Jo, vidíš!“ odsekla samička. „A co když je zítra bude bolet v krku?“

Ostatní ptáci se rozletěli na všechny strany a byl zas pokoj.

„Jsem k létání trochu těžký,“ řekl Mujaba bodře Chňapovi, „a také nemám jako ledňácci křídla. Půjdu pěšky. Přímá cesta se mi hodí nejlépe. Možná, že král již své smýšlení o mně změnil, nebo, až s ním promluvím, změní.“

Také rozumný se někdy zmýlí.

Jen když pochopí to v pravou chvíli.

Ale to se šakalovi nelíbilo. Rozumný rozhovor mezi lvem a býkem mohl zhatit všechny jeho plány a stát se mu nebezpečný. Připravil přece Lva na to, že k němu přijde Mujaba zavile a bojovně.

Proto pravil: „Až přijdeš ke Lvu, poznáš ihned, co proti tobě obmýšlí.“

„Jak to poznám?“

„Jistá znamení uvidíš již na první pohled.“

„Jaká znamení?“ ptal se býk.

„Uvidíš-li, že lev sedí na ohonu s tělem příkrčeným, s krkem nataženým a s hlavou číhavou, že mu blýskají oči a vousy se ježí, že se mu u nosu smršťují a roztahují svaly, že potrhává hlavou, až je chvílemi vidět tesáky, že je jeho řeč vrčivá a prskavá, poznáš, že je zle. Pak buď připraven na nejhorší!“

„Dobře,“ odpověděl Mujaba, „uvidím-li něco takového, přichystám se k boji. Ostatně poznám také čichem, je-li král v mírné náladě, nebo je-li rozzloben.“

Rozloučil se s Chňapem, poděkoval mu za varování a odešel. Pokud byl v dohledu, šakal čekal a pak se zpozvzdálí plížil za ním.

Mujaba se bral volnou a s hlavou v zamyšlení skloněnou směrem ke dvoru.

V té době král, od rozmluvy s Chňapem velmi rozčilený, si vyšel na čerstvý vzduch. Na kopečku před palácem se mrzutě procházel sem a tam a mezi očima měl vrásku. Pojednou spatřil, jak se sem z dálky blíží býk. Zachvěl se.

Nemá býk skloněnou hlavu...? Má...! Nekoulí očima...? To nebylo ještě vidět... Nekývá se ze strany na stranu...? Kývá...! Nenastavuje rohy...? Nastavuje!

Zrádce! zařvalo v něm něco. Vousy se mu naježily, krk se napjal, koutky tlamy se mu roztáhly, až bylo vidět tesáky, a ocasem zametal prach.

Býk se blížil.

Také on už poznal lva. Když na něm spatřil všechna zlá znamení, o kterých mluvil šakal, zarazil se. Jen na chvíli. Kráčel zpomalenými kroky dále. Ale hlava se mimovolně sklonila, aby zbraně byly připraveny, bulvy sebou zakoulely a nozdry, čichající nepřátelský zápach, byly rozšířeny.

Přiblížil se na dosah.

Lev skočil. A nastal zápas na život a na smrt. Zběsilý a krvavý.

Šakal na něj z úkrytu hleděl.

Konečně Lev býka přemohl. V zuřivosti ho rozsápal na kusy.

Šakal přešlapoval z nožky na nožku, radostně sebou vrtěl, a když bylo vše dokonáno, rozčepřil oháňku jako vítězný prapor.

Zde oné noci mudřec skončil.

„To jest, mocný králi, povídka,“ pravil za chvíli, „kterou sis přál slyšet: o dvou tvorech, kteří se milovali a které lstivý pletichář rozdvojil až na smrt.“

Oči krále Dabželima, které až do té chvíle prodlévaly někde v neurčitu, počaly blouditi komnatou, jako by se seznamovaly znova s tímto světem.

Také král chvíli mlčel.

Pak pravil: „Dobře jsi vypravoval, mudrci Bidpaji. To, co jsi mluvil, napiš! Na památku dnešní noci a k prospěchu lidí, žádostivých poučení a povzbuzení. Napiš i to, co si přejí: aby k rozdělení nedocházelo nikdy mezi přáteli, nýbrž jen mezi nepřáteli. Zločince ať stihne osud a necht' je potrestán. V národě necht' je domovem plné štěstí. A z těchto povídek ať se radují i děti!“

A mudřec Bidpaj odešel, aby vyplnil královu vůli.

Trest

Jindy si dal král Dabželim povolati Bidpaje a pravil mu:

„Mudrci Bidpaji, rád bych slyšel o tom, co se dalo po Mujabově smrti. Jak se král Lev dověděl pravdu, čím se šakal hájil a jak byl souzen a trestán. Zlý čin zajisté bez trestu nezůstane, ať už je trest zřejmý všem nebo toliko samému viníkovi.“

Mudřec Bidpaj tedy vyprávěl povídku

Šakal a matka Lvice

Zpráva o strašném boji mezi Lvem a býkem se brzy rozletěla po dvoře a odtud po kraji a po celé zemi. Poněvadž kromě Chňapa nikdo boj ani neviděl, ani neznal jeho příčiny, byla událost vykládána rozličně.

Bojácní si tajemně šeptali o hrozném povstání volů. V kruzích náboženských se říkalo, že se Mujaba dopustil nějakého strašného hříchu proti zvířecí přirozenosti, že si snad dokonce jídlo vařil. Jiní, ti, kteří hledívají na svět černě, soudili, že to nebude jinak, leč že chce král zvýšiti ceny hovězího masa. Ale ti, kdo se dívali růžovými brýlemi, naznačovali, že se Lev rozhodl prohlásit ve svých zemích platnost přirozeného práva a že dal napadením býka sám příklad. Tak jedno mínění potíralo druhé a jejich zastánci se hádali. V dvorských kruzích sice něco pravdy vytušili, alespoň tolik, že asi už někdo zas děsil krále a namlouval mu něco o spiknutí, ale mlčeli s tím jako s teplou bábou, protože si nemohli přát, aby se zprávy o dvorských pletichách rozšířily mezi sprostý lid.

Jediný, kdo ihned uhádl celou pravdu, byl Chňapův přítel, šakal Lap. Neboť svého kamaráda znal. Velmi se rozhněval. Vypravil se ihned na cestu k němu.

Chňap, spatřiv Lapa přicházeti, už věděl, co bude. Vyšel mu proto sám vstříc, ušklíbl se a začal sám:

„Dobře ses připravil na kázání? Látku k němu jsem ti přec dal. Peklem mi tuze nehroz, ale do svědomí můžeš mluvit, jak ti libo, to nemůže škodit, zvláště tomu, kdo, jako já, žádné svědomí nemá.“

Lap se posadil na oháňku a smutně se zadíval na přítele.

„Vidím, že jsi pokročil daleko,“ pravil, „neboť tvor, který se za své zločiny už ani nestydí, pospíchá rovnou do záhuby. Do svědomí ti mluvit nebudu, poněvadž jest nakažena jedem nejen tvá vůle, nýbrž je jím dotčen už i tvůj rozum. Chtít tě přivádět na pravou cestu by byla práce marná.“

*Studenou sochou nepohneš,
kdybys ji jak chtěl líbal,
kamenný sloup když ohnout chceš,
jako bys neohýbal.*

A jak by se mi má námaha dařila, o tom se mohu přesvědčiti na bajce

O ptáku, který přesvědčoval

Na jednom kopci žilo několik opičích rodin. Jednoho studeného, zamlženého dne jim bylo zima a byly by si rády rozdělaly oheň, jak to vídaly u pastevců. Ale nevěděly, jak.

Když tak přemýšlel, spatřil pojednou jeden opičák, jak v křoví poletuje svatojanská muška a jak svítí.

„Už to mám!“ vykřikl.

Vyskočil, hnal se za muškou a lapil ji. Přinesl ji v hrsti opicím.

„Tak!“ řekl.

Opice nanosily na svatojanskou mušku roští, všechny si klekly okolo, shrbily se k zemi a foukaly, až se jim nadýmaly tváře.

Nedaleko na stromě seděl pták. Když viděl jejich nesmyslné počinání, křičel na ně:

„Nepachtěte se, vždyť to není jiskra!“

Volal to několikrát. Ale opice ho ani neposlouchaly. Jen dmýchaly. Konečně se pták na ten nerozum už nemohl dívat, přeletěl na strom nad hromadou roští a neustával na ně volati:

„Tak se, ke všem čertům, podívejte blíž! Není to oharek! Je to svatojanská muška! Ušetřte si zbytečnou práci!“

Šel okolo nějaký člověk. Když viděl hloupou námahu opic a márně úsilí ptáka, řekl mu:

„Nech je! Ty nepřesvědčíš. Když si takový opičák vezme něco do hlavy, ani pánbůh mu to nevymluví.“

Ale pták si myslel, že člověk mluví jen z nenávisti, protože opice je výsměch na lidskou podobu, a neuvěřil mu. Slétl z větve až k domnělému ohništi, a protože nemohl snést, aby někdo pokládal za světlo něco, co světlem není, chtěl opice poučovati.

„Tak se přesvědčte a sáhněte si na to! Vždyť to nepálí! A má to nožičky a hlavičku a...“

Ale jeden opičák se po něm ohnal rukou, a pták klesl mrtev na zem.

Opice si toho ani nevšimly. Jen foukaly.

*Kdybys za pravdu i život dal,
tupec svou mlít bude dál.*

Tak je to také s námi, milý Chňape. Ale aby sis nemyslel, že se špatnému tvorů podaří každá lest, povím ti příběh

O mluvícím stromě

Jeden prohnáný šibal a jeden dobrý muž šli spolu do světa za obchodem.

Ten poctivý, když jednou v lese na chvílku poodešel s cesty, našel v mechu měšec s tisíci dukáty. Zaradoval se. Běžel lesem, zdvíhaje poklad do výše, již zdaleka jej kamarádovi ukazoval a volal na něho: „Počkej! Počkej!“

Když pak k němu přišel blíže, řekl mu: „Příteli, našel jsem poklad. Chvilí si sedněme a rozdělme se o něj rovným dílem!“

Učinili tak.

Šibal vzal polovičku, pěkně se poděkoval, ale když šilhal po tom množství zlata té poloviny druhé, ulakotil se také na ni.

Pravil: „Příteli, nedrobme ten nález! Co potřebujeme, vynáší nám obchod, a není rozumné nositi s sebou tolik peněz; ještě bychom o ně někde mohli přijít. Ať zůstane poklad naším společným majetkem, tím se naše přátelství jen utvrdí. Zakopejme jej pod některým stromem, nikdo jej tam hledat nebude, a bude-li někdo z nás potřebovati, dojdeme si sem společně.“

Poctivý muž souhlasil. Vyhledali si starý dub a dukáty pod ním zakopali.

Oba pak pokračovali v cestě a v obchodování, rozprodali své zboží a vrátili se domů.

Ale již druhého dne, svěřiv se jen otci, utíkal šibal do lesa k dubu. Celý poklad vybral a urovnal zas půdu a mech, aby nikdo nic nepoznal.

Na jaře přišel muž poctivý k šibalovi.

Řekl mu: „Pojď se mnou do lesa, potřebuji nakoupit zboží, a rád bych si svou polovičku vybral.“

„Pojďme!“ řekl šibal.

Šli, došli, kopali, hrabali, ale nenašli nic.

Šibal se v zemi a mechu rýpal a hrabal ještě o trochu déle a pak se chytil v zoufalství za hlavu. Vrhł se na přítele a křičel:

„Ty jsi poklad ukradl, protože nikdo jiný o něm nevěděl!“

Muž poctivý se zapřísahal a proklínal toho, kdo to učinil.

Ale šibal ho bil a neustále křičel: ‚Ty jsi ten zloděj!‘ Až se muž poctivý rozplakal.

Ale nedosti na tom. Šibal odvedl společníka před soud a žaloval na něho:

‚Ukradl mi poklad. Ať mi mou polovici nahradí!‘

Muž poctivý pravil: ‚Přísahám, že jsem z něho neviděl ani penízek!‘

Soudce se ptal žalobce: ‚Máš na to, co žaluješ, svědka?‘

‚Mám,‘ odpověděl šibal. ‚Ať vydá svědectví sám strom!‘

‚Dobře,‘ řekl soudce, ‚zítra ráno půjdeme ke stromu a vyslechneme jeho svědectví.‘

Ráno se tam vypravili a s nimi mnoho zvědavých lidí.

Pod dubem se soudce ještě jednou zeptal žalobce, to byl ten šibal, i obžalovaného, jímž byl muž poctivý: ‚Kdo tedy ukradl poklad?‘

Ale místo nich se ozval strom: ‚Jsem duch tohoto lesa a vaši při rozsoudím. Poklad tajně vykopal obžalovaný!‘

Muž poctivý zděšeně vykřikl. Že by křivě svědčili i lesní duchové, nevěděl. Nebo se snad duch mýlí v podobě?

Také všichni, kdož byli přítomni, se velmi podivili. Od předků sice slýchali, že ze starých stromů mluvívají lesní bohové, ale nyní se už nic podobného neděje. A stalo-li se to přec, jistě jen proto, aby byl člověk nepoctivý potrestán.

Ale soudce si vzpomněl na přísloví:

*Nežli začneš křičet: ‚Div!‘
na kloub věci zajdi dřív!*

Rozkázal lidem, aby nanosili suchého klestí a obložili jím dub, neboť uznává prý za slušné, aby očarovaný strom byl spálen. Nasbírali tedy roští a podpálili je.

Ale když začaly do výšky šlehati plameny, ozval se ze stromu strašlivý jakot lesního ducha:

„Lidičky zlatí, pro všechny svaté, uhasťte ten oheň, já jsem to tak nemyslel, já vám všechno povím, vždyť já si nezasloužím tak hroznou smrt!“

Soudce rozkázal oheň uhasiti. Rozmetali jej tedy, a z vykotlané díry v dubě vylezl vyděšený šibalův otec.

Když soudce zvěděl celou pravdu, dal oba darebáky zmrskati, posadit je obráceně na osly a voziti na výstrahu městem. Šibala kromě toho odsoudil, aby svému společníku vrátil poklad celý. Tak muž poctivý nejen očistil svou čest, nýbrž přišel i k tomu, co mu právem náleželo.“

„Ano, Chňape,“ pokračoval Lap, „kdo chodí po špatných cestách, nejvíce škodí sobě, a kdo rozsévá špatné semě, také je bude žnout. Jen počkej, až semínko dozraje!“

*Kdo zasil na jaře ohnici,
nečekej o sklizni pšenici!*

Více než býku, který už přestál přechod na věčnost, jsi uškodil sám sobě. Máš dvojí barvu a dvojí jazyk. Kdo vrhá do zkázy své přátele, podobá se hadu, kterého zmrzlého člověk našel, hřál na prsou, zachránil a hýčkal, a který ho za to smrtelně uštkl. Blázna a špatného člověka se třeba varovati. Budeš potřen, pomineš, a také tvá památka bude prokleta, a to je věc, které se rozumný člověk bojí nejvíce. Stane se z tebe něco horšího než pouhé nic, budeš strašidlem. Kdo se s tebou může stýkat? Ne nadarmo se říká:

*Vrána k vráně sedá,
rovný rovného si hledá,*

a já se musím obávat, abych s tebou nebyl strkán do jednoho pytle. Jsi velký lhář. A lež jest neřest největší, to proto, že v sobě skrývá všechny nepravosti ostatní. Na tebe se hodí povídka

O zemi, kde myši žraly železo

V jedné zemi žili dva kupci, kteří spolu obchodovali.

Stalo se, že se jeden z nich musil odebrati na cesty, a poněvadž měl doma sto liber železa a bál se o ně, požádal druhého kupce, aby mu je zatím u sebe schoval. Ten mu vyhověl a obchodník klidně odjel.

Když se za čas vrátil, navštívil onoho známého a požádal ho, aby mu zásoby odvedl.

Ale ten s lítostí pokrčil rameny a řekl: „Sežraly je myši.“

Kupce ztráta velmi mrzela, ale nedal na sobě nic znát. Jen řekl: „Ano, slyšel jsem, že v této zemi mají myši zuby tak ostré, že rozhloďávají železo. Nu, co se dá dělat?!”

Odešel a ten druhý měl radost, jak lehce se dal kupec oklamati.

Ale sotva vyšel ošizený na ulici, spatřil, jak si tam hraje syn jeho nehodného známého.

„Pojď, navštiv mě!“ řekl mu, a hoch šel s ním.

Ale kupec ho ze svého bytu již nepustil.

Večer otec svého syna hledal, sháněl ho po celém městě, ale nenalezl. Druhého dne se vypravil k oklamanému známému, zda by snad o chlapci nevěděl on.

„Nevíš něco o mém synovi?“ ptal se ho. „Ztratil se mi.“

Kupec chvíli přemítal a pak se rozpomněl: „Ach, ano, bude to přec jen on! Když jsem šel včera od tebe, viděl jsem jestřába, jak se snesl na ulici, ukradl tam nějakého hochu a uletěl s ním. Ted' si vzpomínám, že se ten chlapec podobal tvému synovi.“

Otec spráskl rukama nad hlavou a volal: „Copak kdo vídal, nebo slyšel, že by jestřábi unášeli děti?“

Ale kupec odpověděl: „Ba, ano! V zemi, kde dovedou myši sežrati sto liber železa, nesmí se nikdo divit, když jestřábi odnášejí třeba slony.“

Otec sklopil oči. Za chvíli pravil: „Zpeněžil jsem tvé železo. Odpuť mi! Škodou ti nahradím. Prosím tě, vrať mi syna!“

„To jsem ti vypravoval proto,“ skončil Lap, „abych ti ukázal, že se lež vždycky nakonec obrátí proti tomu, od koho vyšla. A kdo jednou poznal, že jeho přítel je podvodník, nemůže mu už věřit.“

*Nerozdávej:
lásku nevěrníkům,
dary nevděčníkům,
chytrost podvodníkům,
tajnost klevetníkům.*

Styk s věcmi dobrými přináší zas dobro, otáčeti se kolem špatností plodí zas špatnost. Vítr, který přešel přes rozkvetlou louku, napojí se vůní, a ten, který přes hnojiště, jest plný zápachu. Hřích, který se protiví sám sobě, je ohavný. Lhář totiž nejvíce nenávidí lež; pyšný nesnese pyšného; lakomec lakomce; zloděj zloděje. A podle toho odporu se poznává dobré a zlé. Čím více jest dobrých, tím lépe jest obci, ale obec lhářů, zlodějů a loupežníků možná nebyla, není a nebude... Zdá se mi však, že k tobě hovořím už příliš dlouho, a poněvadž se bojím, abych se ti nestal obtížným, půjdu.“

Lap se zvedl.

„Už ses stal,“ ušklíbl se Chňap. „Tuze krásné kázání jsi měl, docela tak, jak se sluší na tvůj svatý úřad.“

Ale Lap posledních slov už neslyšel. Odcházel.

Ale sotva učinil několik kroků, zcela nablízku něco zaharašilo v křoví a zmizelo v houštině. Něco většího než šakal a menšího než lev, a Lap marně přemýšlel, co by to mohlo být.

Zatím Chňap hodil do výšky ocas, a půvabně jej nesa jako švihák, vydal se na cestu ke králi.

Lev byl zamyšlený a na jeho pohledu ležel smutek. Myslil na Mujabu. Rozpomínal se na jeho chování, na jeho přátelství, na jeho otevřenost a oddanost, a čím více se nořil do vzpomínek, tím jasněji viděl, jak měl býka rád a co v něm ztratil. Bylo opravdu možné, že ten hodný, upřímný, tichý – to jest, když se mu nestýskalo – a klidný Mujaba proti němu chystal úklad? Lev si tím už tak nebyl jist jako tehdy, když k němu přišel býk rozkročený a s rohy nastavenými. Králi bylo smutno a těžko.

V takové náladě ho zastihl Chňap.

Lev ho přijal s rozdvojenými pocity. Cítil potřebu po někom, kdo by mu svou výmluvností ukonejšil svědomí, a k tomu byl šakal tvor věru nejpovolnější.

Šakal ihned spustil:

„Blahoslavený králi, kterému dává nebe ve všem požehnání a vítězství nad nepřáteli. Celá vlast a všichni poddaní se na výsost radují, že jsi ráčil učiniti přítrž býčí zpupnosti, která ohrožovala blaho celé země. Neboť:

*Neznám v státě větší viny
nežli trpět voloviny.*

Nebezpečí jest zažehnáno a všichni se zas mohou radovat... Ale co zarmoucen pozorují? Ve chvíli, kdy se všichni veselí, leží na královské tváři truchlivost. Směl by tvůj věrný šakal zvědět, co je příčinou nového smutku?“

„Měl jsem Mujabu rád,“ řekl temným hlasem Lev, „a nemohu na něho zapomenout. Byl mi tak milý a přece jsem ho zabil a sežral!“

Ale šakal měl útěchu hned pohotově: „Dobrý skutek nesmí naše srdce rmoutit, láska musí ustoupit právu a moudrostí se máme řídit i tenkrát, krvácí-li při tom srdce. Což to nebolí, řežeme-li úd, uštknutý jedovatým hadem? A přece je to k zachování života nejen prospěšné, nýbrž nevyhnutelné. Co činí král, nevyplývá z jeho osob-

ní vůle, nýbrž jedná jménem celé obce. Mujaba byl protivný všem, jeho odsouzení bylo skutkem vlasteneckým, a všichni se radují, že král obětoval svou soukromou lásku bezpečnosti veškeré obce.“

„Zavděčil jsem se opravdu svým poddaným?“ ptal se Lev.

A Chňap horlivě potvrdil: „Nesmírně, velkomyslný králi!“

Tím byl Lev trochu potěšen. A šakala propustil.

Chňap odešel. A byl zas u dvora nejvlivnější osobou, všichni si ho předcházeli a všichni se ho báli. Vedlo se mu znamenitě, nepřestával si v duchu pochvalovati, jak dobře si svůj úklad vymyslel, a nosil den ze dne oháňku výše.

Ale k nejvznešenějším dvořanům náležel také pardál, a to byl právě on, větší než šakal a menší než lev, který se tehdy mihl v houštině, když se Lap navždy rozešel s Chňapem. Ubíral se od královny matky, a když spatřil oba rozmlouvající šakaly, skryl se nablízku, zda by snad něco nevyslechl, čeho by jednou proti Chňapovi mohl použít.

A slyšel všechno.

Několik dní se rozmyšlel, uvažuje, zda je šakal dosti silný, aby dovedl připravit o život i jeho, potomka staré šlechtické rodiny, a když zpozoroval, že král několik dní Chňapa k sobě nepovolal, dodal si smělosti. Ke Lvovi nešel, k tomu dosti odvahy neměl, ale navštívil přítelkyni rodové šlechty, královnu matku.

Matka Lvice byla stará mrzutá dáma a dnes byla její nevrlost zvýšena ještě tím, že špatně spala, protože ji v noci bolel tesák na pravé straně, jeden ze tří, které jí ještě zbyly. Byla už hodně olezlá, a když se u ní dal pardál ohlásiti, zabývaly se tři mladičké tygřičky tím, že jí vplétaly do hřívy a do ocasu nepravé vrkoče. Královna matka na ně vrčela, krabatila dásně a občas po některé sekla pazourem.

„Copak ten tu zas chce?“ zabručela, když jí komorná ohlásila návštěvu. Ale protože za mlada bývali s pardálovým dědečkem velkými přáteli, přijala ho přec.

„Poslouchal, on začíná mít nějaké kočovské způsoby!“ zahuhlala na něho. „Teď se chodí po návštěvách?!“ A její vyhaslé oči se chtěly dívatí přísně.

Ale pardál, který královnu-matku dobře znal, se uctivě uklonil a omluvil se neobyčejnou důležitostí věci.

„Tak ven s tím! Uvidíme, jaké hlouposti zase z něho vylezou!“ A na tygřičky škroukla: „Pryč!“ Slečinky zmizely okamžitě.

Pardál si způsobně sedl a začal královně-matce ze široka a podrobně vykládat o rozmluvě obou šakalů. A čím dále vypravovat, tím více oživovaly oči staré královny. „Tak!“ přerušovala ho chvílemi v řeči. „Tak!“ Neboť takovéto události byla jediná věc, které matku Lvici bavily a pro kterou ji ještě trochu těšil svět. Byla na krále velmi žárlivá, zdálo se jí, že ji zanedbává, a nenáviděla proto všechny jeho milce, ale nejsilněji vždy toho, kterého si právě nejvíce oblíbil. Je přece psáno:

*Žárlivost je v lásce jedu kapka,
kterou trpí mladice i babka.*

„Tak!“ řekla, když pardál vše vypověděl. „A teď mi to od samého začátku pověděl ještě jednou! Možná, že jsem něco přeslechla.“

Pardál tedy vykládal znova.

„Tak, a teď jim ukážu! Chátrě!“ pravila královna matka. A oči jí už zářily docela mladistvě.

Ale pardál měl ještě něco na srdci. Pravil: „Mám k Vaší Milosti nejponížejší prosbu. Bojím se šakala a jeho velkého vlivu na krále. Odvážil jsem se Vaší královské Milosti prozradit to tajemství jen v pevné víře, že o něm Vaše Milost nikdy nikomu nepoví.“

„To mu mohu slíbit,“ řekla matka Lvice. „A teď už může jít!“

Pardál se s měkkou elegancí uklonil a odešel.

Stará královna zavolala okamžitě své tygřičky, udílejíc řádky napravo i nalevo, dala si v rychlosti upravit ocas a hřívku, a když byla hotova, vypravila se ihned ke králi.

Ten ležel na loži a byl smuten.

„Co tě trápí, synáčku?“ zeptala se starostlivě. „Jsi snad churav? Nebo tě jen něco zlobí?“

„Ach,“ zavzdychal Lev, „soužím se pro špatnost, kterou jsem spáchal na Mujabovi. A nemohu na něho zapomenout.“

„Jen to?“ řekla spokojeně matka Lvice. „Je ti ke cti, že ses zbavil vola, a nic lepšího jsi nemohl udělat. Ale přišla jsem dnes k tobě s něčím jiným. Chňap je stejný lotr a možná, že ještě větší!“

„Jakže?“ zvolal král a prudce vstal.

Královna matka mu všechno vypověděla. Lvovi zas napjatý ohon lítal zuřivě sem a tam.

„Ale slíbila jsem pardálovi, že jeho jméno nikomu neprozradím. Vím sice, co říkají mudrcové, že jest prozrazení tajemství zločinem, ale jaká bych to byla matka, kdybych se pro synovo blaho bála dopustiti třeba zločinu? Jen mi slib, že nic neprozradíš, a pak bude všechno tak, jako bych ti nikdy nebyla nic pověděla.“

„Slibuji ti to,“ odpověděl Lev.

Jak se už říká:

*„Nemuknu!“ dí druhý. „Kdepak já!“ dí třetí,
„Na mou duši!“ čtvrtý, k pátému hned letí,
večer o tajemství mluví všechny děti.*

„Co mi radíš, abych učinil?“ tázal se Lev.

„Odprav ho!“

„Nesluší se trestati někoho bez soudu! Dám věc řádně vyšetřit, a je-li to tak, jak pravíš, bude potrestán.“

Potom se syn a matka rozloučili.

Když Lvice odcházela, stál v předsíni zástup dvořanů, kteří se přišli poptati na královo zdraví, a jak spatřili královnu-matku, hned se začali tvářiti velmi smutně a starostlivě. Mezi nimi byl také Chňap.

Dodal si odvahy a Lvici oslovil: „Všichni hoříme touhou pomoci. Směli bychom snad zvědět, co krále mrzí?“

Královna matka na něho vycenila bezzubé dásně: „Nejvíce to, že jsi ještě na světě, klacku!“

A nezavádívše už ani pohledem o hluboko se klanějící dvořany a ze všech sil se namáhajíc udržovati svůj ohon s falešnými chlupy vodorovně, ubírala se královským krokem do svého vdovského sídla. Byla tam se sebou velmi spokojena. Dostala dokonce chuť na kousek jehňátka, kterého se dnes ráno ani netkla.

V šakalovi trochu zabubnovalo srdce. Ale jen trochu. Spoléhal na to, že nikdo nic neví, a to ostatní že snadno vyřídí jeho výřečný jazyk.

Král zařídil věc s pardálem zcela po panovnicku, to jest, aby ani nezrušil slib daný královně matce, i aby přišel ke svému. Druhého dne si dal pardála zavolati pod záminkou, že s ním chce mluvit o jihozápadním lovišti, kde prý řádí zaječí mor.

„Slyšel jsem, že žiješ ve velmi důvěrném přátelství s šakalem Chňapem,“ zahájil Lev rozhovor, a když chtěl pardál královskému mínění odporovati, nepustil ho k slovu, nýbrž pokračoval: „Poněvadž mám s Chňapem jisté úmysly, žádám tě a rozkazuji, abys mi podal zprávu o všem, co víš o něm, o jeho povaze, přátelích, smýšlení a rozhovorech. Bát se nemusíš ničeho. Ale chci slyšeti pravdu a vše!“ Král se zatvářil velmi přísně.

Pardál věděl dobře, že takový přísný pohled může znamenati také smrt. Co mu tedy zbývalo, než jít s pravdou ven?

„Bídák!“ zaprskal Lev.

Pak se beze slova odebral do svých soukromých komnat a plně se tam oddal smutku a truchlení po hodném Mujabovi, věrném, upřímném a rozumném příteli, jakého už nikdy v životě nenalezne.

Šakala dal ještě téhož dne zatknout, vložit mu na hrdlo provaz a uvrhnout ho do vězení. Měl ve své zuřivosti věru mnoho chuti

rozsápati ho na kousky, ale po Mujabově smrti sám sobě přísahal, že už nikdy nikoho neodsoudí bez soudu.

Nařídil proto, aby se s Chňapem konalo přelíčení, ale poněvadž byl zvědav na to, jak se bude šakal hájiti, poručil, aby hlavní svědkové byli vyslechnuti až poslední den.

Byl tedy sestaven soud a jeho předsedou byl jmenován zkušený, starý medvěd s prošedivělou hlavou.

Šakal se usadil na lavici obžalovaných sice s provazem na krku, ale dobré mysli a pln sebevědomí.

Když předseda přečetl, z čeho je Chňap obviňován, šakal vstal a hrdě prohlásil: „Kdyby nebyla tato žaloba tak smutná, byla by směšná. Celý svůj život jsem zasvětil vlasti a králi, nikdo na mně nemůže naléztí nejmenší poskvrny. Jsem věru velmi žádostiv zvědětí, jakými svědectvími, nebo třeba i jen zdáním, chcete podepříti své tvrzení, že jsem krále někdy oklamal a zavinil smrt nevěrného Mujaby. Není takových svědectví. Vyjdu od tohoto soudu čist stejně, jak jsem k němu přišel. Ale chci promluvití k vám, soudcové. Vaše slova si vezmou za pravidlo lidé špatní i poctiví. Podle vašich výroků, jsou-li spravedlivé, se budou řídit občané řádní, podle nespravedlivých se budou spravovat hlupáci, ukrutníci a ti, kdož milují klam a podvod. Jak jste na mne podobnou žalobu vůbec mohli vznéstí? Což jste nikdy neslyšeli, co se děje těm, kdož se do něčeho pletou, čemu nerozumějí? Nebo těm, kdož za pravé uznávají to, co je nepravé? Povím vám o tom povídku

O nevzdělaném lékaři

V jednom městě žil učený lékař, znamenitý muž, který uzdravil mnoho nemocných a požíval proto všeobecného věhlasu. Ale už velmi zestárl; zeslábl mu zrak a nesloužil mu.

Král toho města provdal nedávno dceru. Stalo se pak, že tato mladá žena onemocněla. Král poslal pro slavného lékaře, ten ihned nemoc poznal, věděl také jaký lék proti ní podati, ale povzdychl si:

„Škoda, že tak maličko vidím, jinak bych mohl lék připravit sám. Ale nemám nikoho, kdo by to za mne udělal.“

V tom městě žil také lehkomyšlný muž, žádostivý cti a peněz, a ten se o lékařově výroku doslechl. Řekl sám k sobě: „Známe to. Princezna je rozmazlená, jak ji štípne komár, jde do postele a už posílají pro doktora. Zítra jí zas bude dobře. Kdyby mě pustili do paláce, dal bych jí něčeho pít, jedno čeho, princezna by se uzdravila, řekli by, že to udělal můj lék a odměnili by se mi.“

Šel do paláce.

„Rozumím lékařství a znám moc bylin a šťáv. Vyznám se také ve všech lécích, ať jednoduchých, ať složených,“ pravil.

Král mu tedy rozkázal, aby vešel do jeho lékárny, a z nasušených tam listů, květů, plodů, kořenů a z vylisovaných šťáv aby si vybral, co potřebuje.

Nevědomec poslechl. Ale vařil a míchal páté přes deváté, jak ho napadlo, a z jedné láhve vzal také šťávu, která byla prudký jed.

Mladá žena se napila léku a za malou chvíli zemřela.

Zarmoucený král, pátraje po příčině její smrti, dal si zavolati také lehkomyšlného lékaře a nařídil mu, aby se v jeho přítomnosti onoho léku napil. Muž ten také zemřel.

Tak svou nevědomostí způsobil nejen sobě smrt, ale také těžký zármutek králi.“

„A totéž se stane vám, soudcové!“ volal šakal. „Neboť každého, kdo v jednání překročí hranici svých vědomostí, stihne hanba a trest.“

Tak se Chňap hájil po dva dny. Tvářil se nejvzornějším a nejvěrnějším poddaným říše, brzy naříkaje nad nevědkem světa a špatností závistivých utrhačů, brzy dávaje mravná naučení a napomínaje ke ctnostem, a třeba říci, že se mu to dařilo, takže se již valná část posluchačů přidala na jeho stranu. Ale pokládal-li to za výhodné, soudce zastrašoval, na svědky se utrhoval a jednu svědkyni docela zle poškodil.

Byla to dvorní kuchařka, zaměstnaná při úpravě královských pokrmů. Hyena.

„Je to lhář a podvodník,“ vypovídala. „Již mudrci napsali, že ten, jehož levé oko jest menší než pravé, který sebou stále vrtí a má nos ohnutý na pravou stranu, jest hanebník, ničema a zrádce.“

Šakal vyskočil.

„To se opovažuješ ty?“ vykřikl. „Ty, na níž není dobré nitky, chceš obviňovati poctivého muže?“ a obrátil se k soudcům: „Na ni se hodí pořekadlo: ‚Hleď dříve na nahotu svoji a pak teprve na jiné!‘ Povím vám, vážení soudcové, příběh

O ženě s hadrem

Jedno město přepadli nepřátelé, vyloupili je, zapálili, část obyvatelů povraždili, část jich odvěkli s sebou. Pak zas odtáhli do svého domova.

Jednomu z jejich vojáků připadl za kořist rolník a jeho dvě ženy. Musili pro něho pracovati, dostávali jíst jen tolik, aby neumřeli hladu, a oděv žádný, takže chodili skoro nazí.

Jednou šel ten rolník se svými ženami do lesa, aby pro pána nasbírali dříví. Jedna z žen našla na cestě kus starého, pestrého hadru. Pověsila jej na sebe. A hned se počala natřásati, kroutit a posměšně se na tu druhou dívat.

Pravila muži: „Podívej se na ni, nestydatou, vždyť je skoro nahá!“

Ale muž se rozhněval: „Podívej se dříve sama na sebe a na svou nahotu! Jak můžeš své přítelkyni vytýkat nedostatky, kterých sama máš dosti?“

„To je ten příběh, páni soudcové,“ pravil Chňap. A obrátil se k dvorní kuchařce: „A ty se podívej na sebe! Ty kostroune s nafouklým břichem a s křivýma nohama, ty šmaťho, ty mrzáku, ty strašidlo na vrabce! Ty couro ucouraná, špindíro zasviněná, ty špekoune, jen se

koukni na své pazoury! Špína ti z nich kape a smrdíš na sto honů. Nepustil bych tě ani k nejnižšímu řemeslu, ani abys kůže vydělávala, ani aby ses dala na rasovství, a ty máš drzost připravovat pro našeho vznešeného krále pokrmu? Viděl tě jakživ kdo, že by ses byla myla? Já ne a nikdo jiný také ne! Kaštan ti visí z každého chlupu! Jen počkej, až se král doví o tvé špíně, však on tě požene, pak budeš kňourat a přejde tě chuť vymýšlet si chyby na jiných!“

Hyena tu stála celá zdrcená. Nevěděla, kam se dívat. Ocas měla schlípený a nezmohla se ani na slabiku odpovědi.

Obecenstvo se chechtalo a vylo radostí. Bylo na straně šakalově. Starý medvěd předseda marně zvonil, napomínaje ke klidu. Ale z řad posluchačů se důstojně zvedl načesaný jezevec a odešel. Byl to králův důvěrník a byl pověřen sledovati přelíčení a podávati o něm zprávy. Odebral se ke králi, aby mu oznámil, co šakal pověděl na hyenu. A Lev dvorní kuchařku opravdu na hodinu propustil.

Když to viděli a slyšeli svědci, kteří chtěli vypovídati proti šakalovi, přecházela je chuť na to. Každý z nich sám k sobě opatrně říkal:

Dbej rady mudrců, můj synu:

Když na hlavě máš máslo, zůstaň v stínu!

A protože trochu másla na hlavě měl každý, uchýlovali se do stíného bezpečí všichni a jeden po druhém se trousili ze soudní síně ven.

Šakal věděl na všechno odpověď a nebylo mu možno dokázati pranic. A když byl o přestávkách odváděn zpět do vězení, šel s hlavou vztyčenou a mrskaje sebevědomě rozčepýřeným ocasem. Provaz na krku mu docela dobře slušel a valná část posluchačů si ho zřejmě oblíbila.

Až třetího dne.

Do soudní síně vešel pružným krokem pardál.

„Co ten tu chce?“ myslil si Chňap. „Ten přec na mne nic neví.“ A usmíval se, bude-li třeba, jak pardála usadí.

Svědék začal klidně vypravovati o rozmluvě obou šakalů.

Posluchačstvo nejprve vrčelo nevolí. Ale pak ztichlo.

Šakal viděl, že začíná být zle. Vysýchalo mu v krku a polykal sliny. Tohle bylo vážné a teď už to nepůjde tak hladce jako dosud. Bude třeba napnouti všechny síly k obraně. A Chňap se k tomu chystal.

Když dospěl pardál k tomu, jak se Lap snažil moudrými povídkami a poučováním přivést svého přítele na pravou cestu, bylo v soudní síni ticho jako v kostele. Starý předseda medvěd si podepřel tlapou bradu a vážně pokyvoval hlavou. Pero vlkovo, soudního zapisovatele, horečně škrabotilo po papíře a to bylo také slyšet.

Pardál skončil.

Chňap vyskočil.

„Křivý svědek!“ jal se rozhořčeně křičet, až se to rozléhalo. Obracel se brzy k soudu, brzy k obecnstvu: „Je to můj úhlavní nepřítel. K smrti mě nenávidí pro mou lásku ke králi a proto, že si ho Lev pro jeho ošemetnou povahu nikdy nevážil. Přísahám vám při všem, co je mně i vám svaté, že jsem nikdy žádného Lapa neznal! Že jsem v životě nebyl na místě, o němž pardál mluví! Že jsem nikdy s nikým podobný rozhovor nevedl!“ A k svědkovi volal: „A ty buď proklet! Ať do své smrti ani králíka neulovíš a zemřeš hladem! Křivé svědectví je nejstrašnější zločin, jakého se tvor může dopustit! Bůh tě strašlivě potrestá! Ať oslepneš! Stejně jako sokolník!“

A když se Chňap poněkud uklidnil a nabral dechu, jal se vypravovati

O sokolníkových papoušcích

Jeden velmož měl sokolníka, který uměl znamenitě cvičiti ptáky. Ale jinak to byl muž nepořádný, líný a záludný. Paní ho proto často

kárala, a když to nepomohlo, žalovala na něho muži. Sokolník byl potrestán a na velitelku proto zanevřel. Umínil si, že se jí pomstí.

Jednou na honě chytil dva mladé papoušky. Donesl si je domů, vychovával, a když povyrostli, oddělil je od sebe a učil je mluvit. Toho jednoho: „Naše paní je nepořádná ženská. Krade mužovi peníze.“ A druhého: „Já raději ani nemluví.“ Ta práce mu trvala šest měsíců.

Když to papoušci už dobře uměli, donesl je darem pánovi. Velmož měl radost, a ještě větší, když je uslyšel tak pěkně mluvit. Ale co hovoří, nerozuměl, neboť sokolník je naučil říkati ta slova v řeči balšské. Pán daroval oba ptáky své choti a ta se s nimi ráda mazlívala, poslouchala jejich žvatlání a zatím, co jí nadávali, nosila jim všeliké pamlsky. Od těch dob sokolník v pánově přízni stoupal. Také paní byla k němu laskavá a odpouštěla mu různé poklesky.

Jednou navštívili velmožův dům vznešení hosté z Balchu, aby jednali o státních záležitostech. Velmož a jeho choť je přijali s velkými poctami a vystrojili jim hostinu, na níž byla předkládána nejlepší jídla, nejušlechtlejší nápoje a nejvzácnější ovoce. Po jídle, když hosté i hostitelé seděli v příjemném rozhovoru, poručil pán služebníkům, aby přinesli oba papoušky.

Hosté se velmi obdivovali jejich krásnému peří a jeho lesku, neboť takové ptáky ještě neviděli. Ale pak začali papoušci mluvit. Po prvním jejich slově byli Balchové udiveni, neboť ptáci mluvili balšsky.

„Naše paní je nepořádná ženská. Krade mužovi peníze.“

„Já raději ani nemluví.“

Hosté se zarazili. To k nim jistě jejich jazykem promluvil některý z bohů, aby je varoval. Hleděli jeden na druhého, pak k zemi.

Zneklidněný hostitel i hostitelka se ptali po náhlé změně jejich nálady. Balští velmožové se zpěchovali prozraditi pravdu. Konečně nejstarší z nich povstal, řekl, co slyšeli, a omluvil se, že odcházejí, poněvadž se nesluší, aby požívali pohostinství v takovém domě.

Hostitel je požádal o malou chvílku strpení. Poslal pro sokolníka.

Ten, domnívaje se, že si hosté chtějí vyjeti na hon, přišel se sokolem na paži.

„Ať papoušci promluví něco jiného, než co říkali!“ poručil mu pán.

Ale ukázalo se, že jiného mluví nedovedou.

Tehdy paní hněvivě vykřikla na sokolníka: „Ty, který jsi sám sobě nepřítelem, pověz, zda jsi mě viděl činiti to, čemu jsi naučil žvatlati papoušky!“

„Ano, viděl jsem!“ odpověděl sokolník.

Vtom vletěl sokol sokolníkovi do tváře a vykloval mu oči.

„Právem se ti tak stalo,“ řekla paní. „To jest boží trest za křivé svědectví!“

„To jest má povídka,“ pravil šakal. Pak se obrátil na pardála: „Lžeš, lžeš, lžeš! Boží odplata tě nemine... Nesluší se, abych více mluvil s tvorem tak hanebným.“ Uklonil se zdvořile soudcům: „Odpustte, páni soudcové, jestli jsem se v spravedlivém rozhorlení přenáhli.“ A usedl. Ale všechny údy se mu rozrušením chvěly.

Chňapova řeč měla u posluchačů jistý úspěch. Alespoň u nerozhodných, jejichž víra v šakalovu nevinnost byla výpovědí pardálovou prve zviklána. A ovšem u přívrženců Chňapových, kteří mu věřili skálopevně. V jejich řadách se vycenilo několik tesáků. Malou chvilku bylo napjaté ticho. Ale pak začalo vrčení a prskání na jedné straně, syčení a ňafání na druhé, a byla obava, aby nenastala všeobecná vřava. Hlavatý předseda vstal a bruče hlubokým hlasem, mával zvoncem nahoru a dolů.

„Korunní svědek!“ zařval konečně.

A vše rázem utichlo.

Dva vlci, zřízcenci vězeňské stráže, sem přinášeli bíle prostřená nosítka. Chňap tím směrem prudce obrátil hlavu. Na nosítkách ležel Lap. Při zprávě o zatčení Chňapově těžce onemocněl.

Soudní síň se před šakalem zatměla. Před očima se mu dělaly kruhy. Stále větší a větší, které se rychle otáčely. Konec! zašeptal

v něm neznámý hlas. Vše marné! Jeho poloviční vítězství nad par-
dálkem bylo vítězství poslední. A slovo konec se rozrostlo v jakousi
ohromnou kouli, která se na něho valila. Chňap se zhroutil. Seděl
tu se zavřenýma očima, netroufaje si vzhlednouti.

Předseda medvěd zahájil s Lapem výslech a těžce nemocný vypo-
vídal smutným, tichým, skoro zkomírajícím hlasem, který do Chňap-
ových temnot zaléhal jako ozvěna z dálky. Lap vypovídal podle
pravdy a vše.

Když Chňap v sobě našel tolik síly, aby otevřel oči, obrátil k němu
Lap také svoje kalné, smutné a obojí se setkaly v pohledu. A tehdy
se v Chňapovi pohnulo celé nitro a vzpomněl si na Lapovu dobrotu,
na jeho upřímné přátelství a na to, jak se Lap vždy snažil přivést
ho na pravou cestu. A Chňap zdvihl do výšky hlavu a vyl a vyl, až se
to rozléhalo daleko za soudní budovu.

Lap smutným hlasem všechno dopověděl.

Po půl vteřině ticha se soudní síní rozlehl hromadný výkřik.

A ten se ve chvíli proměnil v pekelnou vřavu. Proti Chňapovi.
Neboť nikdo mu už nevěřil a nikdo ho už nelitoval. A bylo to vzteklé
štěkání, vrčení, bručení, řvaní, mňoukání a prskání, v němž úplně
zanikal zvuk zběsile se zmítajícího předsedova zvonce, pazoury se
napínaly ke skoku, tlamy se rozevíraly dokořán a zdálo se, že se
všechno vrhne na šakala, aby ho rozneslo v zubech.

*Nedaruje ti to příliš levně,
kdo se zklamal, ač ti věřil pevně.*

Když medvědí řvaní, třískání zvoncem a snaha několika rozváž-
ných mužů udržeti rozpřaženými pažemi obecnost zůstaly marné,
povolal předseda deset vlků věžeňské stráže. Ti vytlačili zmítající
sebou a zuřící zástup ze soudní síně. Ale venku, kde na rozsudek
čekaly davy lidu, se křičelo dále.

„Smrt! Smrt!“ ozývalo se odevšad.

Rozsudek dopadl, jak jinak dopadnouti nemohl.

Toho večera byly uspořádány ohromné ovace pod okny královského paláce a ještě větší pod okny královny vdovy.

Když konečně Chňapa oběsili, byla matka Lvice šťastna. Tak šťastna, že dokonce svým třem tygříčkám dovolila, aby šly v neděli do opičího cirkusu. Domnívala se totiž, že teď, když byli navždy odstraněni dva hlavní rádcové, Mujaba i Chňap, bude král poslouchati jedině ji. Ale v tom se mýlila. Lev sice své matce prokazoval veškerou úctu, ale její rady pokládal přec jen poněkud za staromódní.

„Dobře jsi vypravoval, mudrče Bidpaji,“ řekl král Dabželim. „Tak to také má být, aby každý zločin byl smyt a každý zločinec potrestán. Napiš ten příběh. A dolož tu, že si přeji, aby v mém království byla zachována spravedlnost vždy a všude. A každému, kdo svého prospěchu hledá zlem, budiž odplaceno stejnou měrou.“

Věrní přátelé

Jindy pravil král Dabželim mudrci Bidpajovi: „Vyslechl jsem tvé podobenství o dvou tvorech, kteří se milovali a které rozvedla proľhaná řelma, a o tom, jak taková nepravost musí skončiti. Dnes mi vypravuj, umíš-li, o věrných přátelích, kteří se našli a působili si svou upřímností potěšení.“ Řekl mudřec Bidpaj: „Na vše se najde podobenství. Svět jest jednota všech věcí, proto jedna v druhé vidí svůj obraz a

*ze všeho, nač oddaně duch podívá se,
týž duch hledí, byť v tvar jiný odívá se.*

Mám tedy mluvíti o přátelích. Rozumný muž na přátele nespolehá. Ale přátelé jsou ti, kdož jsou hotovi při všem dobrém přispívati a při každém nezdaru ochotně pomáhati. Vidíme to na slabých zvířátkách.“

Pravil král Dabželim: „Přiveď ta zvířátka, ať uslyším a uvidím, jak se do nich vtělí mé představy o přátelství.“

Řekl Bidpaj, má bajka se bude jmenovati

Zubka a její druhové

V jednom hlubokém lese se rodilo mnoho zvíře a ještě více všeličého ptactva, a proto sem přicházelo také mnoho myslivců. Jak se už říká:

*Mnoho pečeně kde voní,
mnoho nosů čichá po ní.*

V tom lese na vysokém a košatém stromě měl havran hnízdo. Jednou před ním seděl na větvi a obzíral krajinu. Najednou vidí, jak se blíží lovec. Havran, ač byl listím dobře kryt, se ulekl. Pomyslel si: „Ten člověk tu jistě nemá jiného na práci leč připravit mě nebo někoho jiného o život. Zůstanu tiše sedět a uvidím, co chystá.“ A pozoroval ho.

Myslivec rozbil velkou síť, vylezl s jedním jejím cípem na strom, pak s druhým na jiný a mezi jejich kmeny ji kolmo rozprostřel. Potom se vpovzdálí schoval, jak už dělávají ti, kdož kladou osidla.

Havran hodlal pozorovati dále, ale než by pomyslel, zafrčelo to vzduchem, letěl tu Sivák, král holubů, se svým hejnem.

„Pozor!“ chtěl vykřiknouti havran.

Ale už bylo pozdě. V síti se třepetalo celé hejno.

Holubi bili křídly, jeden chtěl prorazit tím směrem, druhý jiným, zaplétali se stále více a síť se kývala a nadýmala.

A opodál již ze svého úkrytu vylézal lovec a pomalu kráčel blíže.

„Ó já, je zle!“ pomyslel si havran.

Zdálo se, že holubům opravdu už není pomoci.

Ale Sivák, jejich král, jim pravil: „Budeme-li pomýšleti každý jen na vlastní spásu a třepetati se jeden sem, druhý tam, zahyneme všichni.

*Jedním směrem! Slabí jsme, však je nás mnoho.
Jeden za všechny a všichni za jednoho!*

Dávejte na mne pozor a vyleťte všichni najednou a za mnou! Pokusíme se síť zvednouti do výše. Jen tak se můžeme zachránit.“

Vylétli jedním směrem, síť se napjala, poutka praskla, a oni se s ní vznesli.

Ale myslivec se jen usmál: „Nu, leťte si, leťte, však daleko nedoletíte!“

Šel zvolna za nimi. Pokládal je za jistou kořist.

Havran se snesl z větve, letěl chvíli v stínu mezi kmeny, aby ho lovec neviděl, ale pak vyletěl nad koruny a následoval zpovzdálí holuby.

„Jsem žádostiv, jak se z té sítě dostanou,“ myslil si. „Snad jim budu moci v něčem přispěti, a ne-li, alespoň se něčemu přiučím.“

Holubi letěli nad lesem. Když Sivák viděl, že jde myslivec za nimi, řekl jim:

„Vyhleďněme si mezi korunami stromů volnější místo a spustíme se do háje, abychom se mu ztratili s očí. V lese se dáme jiným směrem, aby nevěděl, kam jsme odletěli. Snad se nám přece jen podaří zachovati životy.“

Holubi tak učinili, a myslivec, nejsa si svou věcí už tak jist, dal se do běhu. Hledal je, ale marně. Holubi byli pryč. Sít' byla také pryč! Pídlil se po nich až do odpoledne. Ale zabředal jen stále hloub a hloub do lesa.

Holubi se mezitím snesli na palouku před malou skulinou v zemi.

Do té Sivák zavrkal: „Vyjdi, má přítelkyně, a přispěj mi!“

Z dírký se ozval tenký hlásek: „Kdo mě volá a hlásí se ke mně jako k přítelkyni? Nemohu věriti každému hlasu.“

Zavrkal holub: „Já to jsem, holub Sivák, a prosím přítelkyni paní Zubku o radu a pomoc.“

Z díry vystrčila čumáček a kousek hlavy myška. Ale když viděla, co je, vyklouzla rychle ze země celá. Nelitovala, nekřížovala se, neptala se co, kde a jak, ale jala se honem překusovati provázky, do nichž se zapletl Sivák. Tak to také má býti:

*V bídě nejdřív přispět skoč,
teprv potom ptej se proč.*

Věděla, že ochota je med na chlebě dobrého skutku.

Sivák vida, jak se myška snaží vysvobodit ho, pravil: „Dušičko, hled' napřed vysvobodit mé druhy a teprve pak pomoz mně!“

„Měj strpení!“ odpověděla Zubka. „Také při povinnostech jsou určité stupně, a ty jsi mému srdci nejbližší.“ A hryzala dále.

„Právě proto, drahá přítelkyně,“ pravil Sivák. „Osvobodíš-li, byť z pouhé povinnosti, dříve je, dodá ti naše přátelství tolik síly, že toho dosáhneš také u mne, třeba bys únavou již klesala. Ale opačně to tak nebude.“

Ale myška vědouc, že marné rozhovory jen zdržují práci, kousala a přeštipovala, pracovala rozumem i očkami a vyhledávala nitky, jejichž přehlodáním se uvolňovala celá síť.

Tak vysvobodila holuby všechny.

Ti si protřepávali křídla, hluboce se klaněli a myšce děkovali. Jen jejich král Sivák přijal její službu jaksi samozřejmě, řekl prostě:

„Děkuji ti,“ takže se až zdálo, že jí za vysvobození není ani vděčen. Alespoň havranovi se tak zdálo.

Myška, pamětlivá, že kdo čeká na chválu, sám svůj dobrý čin snižuje, zmizela v díře.

Holubi pak vzlétli, a bijíce vesele křídly, zmizeli v dálce. Bylo to v téže době, kdy lovec, pln zlosti a mrzutosti nad nezdarem a ztrátou, kráčel k domovu a ještě se stále rozhlížel, neuvidí-li někde na obloze holuby nebo na zemi alespoň síť.

Havran sletěl k myši skryši a zakrákal: „Myško! Zubko!“

„Kdo jsi a co ode mne žádáš?“ zeptala se zvnitřku myška.

„Jsem havran a žádám boží milost a tvé přátelství.“

Myška vystrčila z dírký jen jeden vousek a chytře se dívala jedním očičkem.

„Nemohu býti tvou přítelkyní,“ řekla. „Nemůže býti přátelství, kde je na jedné straně bázeň a na druhé možnost zisku. Kdyby chtěla sůl uzavřít přátelství s vodou, kam by se děla? Nebo dřevo s ohněm? Nebo pokrm s ústy? A kdyby si jak chtěli přísahali věrnost!“

Havran jí odpověděl: „Tím, že mi nedůvěřuješ, jen prokazuješ, že jsi schopna opravdového přátelství. Je pravda, že my havrani vám nepřejeme, ale doufám, že mě vyjmeš z počtu mých bratří. Nepři-

cháším tě žádat o přátelství z náhlého nadšení, nebo náhodou, nebo z touhy po něčem neobvyklém, nebo z okamžité tesknoty srdce. Ale byl jsem svědkem tvé věrnosti k holubům, a proto mé srdce přilnulo k tvému. A viděl jsem, že jsi šlechetný skutek nevykonala na odiv světu, nýbrž z dobroty, která se ti stala přirozeností. V tom záleží ctnost, že činíme dobro s radostnou myslí, a nikoli jako otroci a nádeníci, kteří pozorně počítají hodiny a nemohou se dočkati chvíle, kdy budou moci odejít.“

Myška pravila: „Věřím v upřímnost tvých slov. Ale:

*Dobrá vůle nezachrání
tam, kde příroda nám brání.*

Moudrý, který zná svou slabost, silnému nepříteli se vyhýbá.“

Odpověděl jí havran: „Rozumně mluvíš. Ale považ, že ze sebe příroda sice vydala bytosti velké a malé, černé a světlé, dravé a pokojné, ale uvnitř rodů že stvořila také tvory moudré a dobré a těm vstúpila lásku a úctu k sobě. A na základě tohoto práva se ucházím o tvé přátelství. Báti se nemáš čeho. Přátelství zavazuje. Zlatá nádoba se nerozbije, a kdyby se i prohnula, narovná se; ale rozbitý hliněný hrnec se nedá svařit ničím.“

Řekla mu Zubka: „Přesvědčil jsi mě. Ale pomysli jsi, jaké ústrky nám bude snášeti? Za tebou budou lítati tví příbuzní a krákat: ‚Koukejte, to je ten, který se stýká s myší!‘ a na mne bude má rodina ukazovati prstem a varovati děti: ‚Chraňte se hanebnice, která zradila náš rod!‘“

„Který moudrý tvor by se staral o to, co mluví blázni?“ pravil havran. „Je pravda, že se svět nestává moudřejším moudrostí jednotlivců, nýbrž bolestnými následky zmatků, vášní, hloupostí, marnosti a zloby. Moudří však ukazují kratší a lepší cestu.“

Po těch slovech vyklouzla Zubka ze skryše celá.

Podala havranovi tlapičku: „Věřím ti.“

Tak uzavřeli myš a havran přátelství.

A bylo to přátelství dobré a oběma k prospěchu a radosti. Havran se přestěhoval blíže k myšce. Bývalo je vídati většinu času pospolu, buď dole v trávě, nebo na vidlici stromu, neboť jak si vyřídili své práce, čekali na sebe a hledali se. Trávivali mnoho chvil v rozhovorech a radovali se z božího světa a ze svého přátelství.

Jednoho dne pravil havran Zubce: „Dnes dopoledne jsem se polekal, když jsem viděl, jak po tobě hodil chlapec holí. Letěl jsem ti na pomoc, ale zmizela jsi v trávě. Není zde bezpečno. Chodí sem lovci a neprojde pes, aby neočichával tvůj byt a u jeho vchodu nehrabal. Navrhuji ti, abychom se přestěhovali. Vím ze svých letů o rozkošném místě. Pod skalou prýští pramen a stéká odtud do zeleného údolí, obklíčeného velkým lesem. Do těch míst nepronikne kromě slunce nikdo. Je tam bezpečí, hojnost potravy a tam nalezneme také přítelkyni želvu, která odešla ze světa a zabývá se moudrými úvahami. Tam půjdeme a budeme žít v lásce a svornosti až do smrti.“

„Učiňme, jak radíš,“ řekla myška. „Ale jak já pěšky stačím tvému letu?“

„O to se postarám,“ řekl havran.

Vzal Zubku za ocásek a donesl ji na určené místo.

Postavil ji zrovna před velkou želvu, která se právě na výsluní v písku vyhřívala. Obě se ulekly.

Želva zastrčila hlavu pod štít; ale protože je to zvíře klidné a přemýšlivé, a poněvadž také poznala havrana, za chvíli pochopila, že jí nebezpečí nehrozí a starou, vrásčitou hlavu zas vysunula.

„Málem jsem se polekala, příteli,“ řekla a zamrkala. „Co jsi to přinesl? Snad se nechceš stát katem čistotné myšky?“

„Nikoli,“ usmál se havran, „ale přinesl jsem přítelkyni, šlechetnou Zubku, která rozmnoží naši tichou blaženost. Až ji poznáš, zamiluješ si ji.“

Želva se otázala: „Jak jsi přišel ke štěstí, že jsi našel přítelkyni přirozenosti tak rozdílné?“

Havran vypravoval příhodu o Siváku, myslivci, síti a osvobození holubů.

Ale ještě jak náleží nedopověděl, něco nad nimi zapleskalo, na oslněnou půdu padl stín a už se dolů snášeli Sivák se ženou.

„Přátelé,“ zavrkal Sivák radostně, když spatřil myšku a želvu. Havrana sice znal jen ze želvina vyprávění, ale věděl ihned, kdo to je, neboť dobří tvorové se poznávají na první pohled. „Přátelé, jaká radost!“ volal. „A jak vzácná věc naléztí tolik moudrých a dobrých stvoření na tak malém místě!“

Podávali si spárky, usmívali se na sebe a radovali se z krásného dne a ze své společnosti. Každý svým způsobem. Myška živě a trochu vrtivě, želva, s klidem, který neprozradí ani radost, ani žal.

A tady, u čistého pramene pod skálou, se od těch dob scházeli každého dne přátelé příbuzní duchem, ale příbuzenství tak vzdáleného: holub, želva, myš a havran. Mnoho si vypravovali o svém životě a jeho příhodách. Nejhovornější z nich byla Zubka.

Jednou jim vyprávěla

O myším životě

Moji rodiče byli ze vznešeného rodu. Otec byl myšák Zubek ze Zubkova a na Zubkově, má matka urozená šlechtična z Ořeškova, ale nad jiné se nevynášeli, žili dobře, ale prostě. Měli jsme hrad zařízený velmi pohodlně a bezpečně, nemohli se na nás dostat ani nepřítel, ani voda. Ale osvědčilo se přísloví:

*Myslíme, že na nás čeká štěstí v dáli,
proto nás tak často dobré bydlo pálí.*

Možná, že to byla má panská krev, která mě hnala k dobrodružství. náš hrad se mi zdál najednou pustý, jídlo bez chuti, život jednotvárný, napomínání rodičů protivné. Nic mě nebavilo a bylo mi

úzko u srdce. Jaká touha a žal mě jímaly, to nikdo nemůže pochopit, protože co svět světem stojí, se to ještě nikomu nestalo. Je velmi divné, že jsem v téhle těžké době svého mládí musila mnoho myslit na mladého Vocáska. To byli naši sousedé. Jejich nejstarší syn byl v myším rodě pravý zázrak. Neslýchaně krásný, s očima jako planoucí hvězdy, svrchovaně elegantní, vždy vkusně upravený a s vyrazejícím knírkem, jaký také ještě nebyl a už nikdy nebude. Stávala jsem se zapomětlivou, roztržitou a nedbala jsem, že kolem mne je nějaké nebezpečí. Ach, ach, ach!

Jednou jsem si nesla kořínek osladiče. Ale ani jsem si do té sladké krmičky nekousla. Ani nevím, jak jsem se dostala doprostřed trávníku, zapomněla jsem na svět i na sebe, a tak jsem stála s osladičem v zoubcích a s očima zasněně upřenýma do dálky.

Najednou stál vedle mne můj otec.

„Co se to s tebou děje, holka? Poslouchej, nejsi ty snad zamilovaná?“

„Ne!“ vypískla jsem uraženě a osladič mi vypadl. Ale najednou, jako by mi někdo sňal roušku z očí, jsem poznala, že příčinou mého smutku není ani má šlechtická krev, ani touha po dálavách.

„Ať tak nebo tak,“ pokračoval otec. „Já ti nebráním. Chceš-li, vyhledej si řádného mladého muže z dobré rodiny a vdej se. Jen jedno ti kladu důrazně a velmi vážně na srdce: nikoho z Vocáskova plemene! Je to rodina lehkomyšlná, rozmařilá, všechno prožerou a na zadní kola nepamatují. Znal jsem už jejich dědečka. Byl zrovna takový.“

Otec odešel a já stála uprostřed trávníku ještě stále s očima do neurčita upřenýma, s bušícím srdcem a hrudí stísněnou.

Najednou! Ó zázraku! On stál přede mnou. On! Upíral na mne hvězdné plameny svých očí. Levá polovička jeho úchvatného knírku se mu zachvívala.

„Vocásku, můj jediný!“ vykřikla jsem zděšením a radostí.

„Zubko, má jediná!“ zapískl. Neboť také on mě tajně miloval.

Prchli jsme spolu do světa.

Ten byl krásnější než kdy předtím. Cesta byla nadmíru příjemná. Pole oplývala úrodou, nikde nebylo nebezpečí a nehoda nás nepotkala žádná. Na svém putování jsme se seznámili s mnohými milými druhy a uzavřeli jsme s nimi přátelství. Připojili se k nám, naše družina vzrůstala, byli jsme dobré mysli a bylo nám veselo.

Jednoho dne, odloučivše se od společnosti, jsme s Vocáskem dorazili k osamělé chaloupce. Kolem ní byla pěkná zahrada a v ní bylo ovoce všech druhů. Na lavičce tam seděl stařec s dlouhými vousy a modlil se. Trochu jsme se ho ulekli, ale když jsme viděli, že po nás ničím nehází, ba, že nás ani nepozoruje, šli jsme do chaloupky. Uvnitř jsme našli zbytky oběda a dali jsme se do nich. Pak jsme si vydlabali v hliněné stěně chodbu, rozšířili jsme ji v byteček a pěkně jsme se s Vocáskem zařídili.

Vedlo se nám dobře. Náš hospodář se odřekl světa a žil poustevnický. Denně mu sem přinášeli košík potravin. Co snědl, snědl, co nechal, zbylo pro nás. Tak jsme se měli znamenitě. Zakrátko jsme zbudnuli tak, že jsme zatoužili po veselé společnosti, jakou jsme měli na cestách.

Našla se. Nejprve přišli nejbližší sousedé, ale naše domácnost se jim zalíbila, pověst o naší pohostinnosti se roznesla, a brzy k nám chodilo množství nastrojených a učesaných pánů i slečen, jedlo se, pilo, tancovalo, kolik srdce ráčilo a co vydržel žaludek. Můj muž byl ve svém živlu. Úloha štědrého hostitele ho neobyčejně těšila, byl vtipný, veselý a často i rozpustilý. Ale mně přibývalo den ze dne jen nové práce a starostí. Byla-li spotřeba v domácnosti tak velká, musila jsem také více krásti. Poustevník to už zpozoroval, věšel košík s pokrmu na hřebík, a tím mi ovšem připravil námahu ještě větší. Už mě to netěšilo. Prosila jsem. Bylo to marné. Nebavím-li se sama, že prý mu nic nepřeju. Trpěla jsem tedy dále a jen jsem plakávala. Když se u nás jednou vypilo nadmíru vína, které jsem musila vyrábět z ovoce ze zahrady, bolela ho ráno hlava a byl sklíčen. Tehdy se zdálo, že ho mé slzy a prosby dojal. Smířili jsme se a sliboval, že ode dneška začneme

jiný život. Bylo to upřímné a v příštích dnech opravdu nikoho nezval a kamarádům se vyhýbal. Ale právě jen několik dnů.

*Povahu si vyžeň třeba bičem,
vrátí se a nezmění se v ničem.*

Pak začalo hýření nanovo. Horší než prve. Tatínek měl s varováním před Vocáskovým rodem pravdu. Můj muž byl zřejmě po dědečkovi.

Jednou přišla k našemu hospodáři návštěva. Také stařec s dlouhou, bílou bradou, rovněž poustevník, který se právě vracel z dlouhé náboženské pouti. Starci seděli proti sobě a poustevník vypravoval, co všechno viděl a prožil.

Najednou náš hospodář prudce tleskl dlaněmi.

Host se na něho udiveně podíval. Ale po chvilce pokračoval.

Za chvíli tleskl hospodář do dlaní znova.

Host se zamračil: „Vykládám ti tu, a ty, jak se zdá, mě máš za blázna. Proč jsi mě tedy žádal, abych vyprávěl?“

Hospodář se omlouval: „Tleskal jsem, jen abych zahnal myš. Chodí mi na jídlo.“

„Je tu jen jedna, nebo je jich zde více?“

„V domku je jich více, ale přelstí mě vždy jen jedna. Nemohu ji chytit.“

„Pátrej po tom, proč,“ řekl poustevník. „Všechno má svou příčinu. I onen laciný sezam.“

„Jaký sezam?“ ptal se hospodář.

A host vyprávěl příběh

O vyloupaném sezamu

Na své pouti jsem našel na dva dny útulek u dobrého člověka a jeho ženy. Dali mi večeři a nocleh. Mezi mým a jejich ložem byla jen

rákosová stěna, takže jsem, když šli spát, dobře slyšel vše, o čem před usnutím hovořili.

Pravil: „Máme za hosta pobožného muže. Chci zítra pozvati k obědu větší společnost, aby se s ním seznámila. Bude to jistě jen k dobrému.“

Ale žena srozuměna nebyla: „Jak můžeš zváti k hostinám, když nemáš dosti ani pro sebe a pro svou rodinu? Hostiny jsou jen pro boháče, ale ušetřeno nic nemáme a přivydlati si nemůžeš.“

Muž namítal: „Nehněvej se pro jeden oběd a pro jeden dar. Není to přece z rozmařilosti, nýbrž pro zbožný účel. A šetření na nepravém místě má následky, jakých se dožil vlk.“

„Co to bylo?“ ptala se žena.

A muž vypravoval bajku

O příliš šetrném vlkovi

Jednou šel myslivec s lučištěm a šípy na hon. Zastřelil srnu. Ale když ji vzal na záda, přihnal se divoký kanec. Lovec vystřelil šíp také po něm, zasáhl ho, ale neusmrtil. Kanec měl ještě tolik života, že se na střelce vrhl a rozsápal ho kly. Pak se také divočák převalil na bok a zahynul.

Za chvíli tudy šel vlk. Když zpovzdálí uviděl tři mrtvé, zarazil se, jednu tlapku zdvihl a větřil. Pak šel blíže a opatrně je očichal.

„Jaké štěstí!“ pomyslnil si, když zjistil, jak se to s nimi má. „Myslivec, kanec a srna mi stačí na dlouho a dlouho. Ale je třeba šetřit. Nejprve sním luk, to mi na dnešek stačí a ostatní si schovám.“

Dal se do luku. Ale jak přehryzl tětivu, lučiště se vymrštilo a udeřilo vlka s takovou prudkostí do hlavy, že na místě pošel.

„To jsem ti vypravoval,“ pokračoval muž za rákosovou stěnou, „abys věděla, kam někdy vede přílišné šetření.“

Žena odpověděla: „Co jsi řekl, je pravda. Máme skutečně ještě co jíst a dobré lidi pohostit můžeme. V zásobárně je rýže a sezam, které stačí pro sedm lidí. Pozvi tedy hosty a já připravím oběd.“

Když časně vstali, žena se dala do práce. Loupala sezam a jeho zrna vynášela usušit na slunce.

Řekla jednomu ze svých chlapců: „Dávej pozor a odháněj ptáky a psy!“ Ale chlapci byla dlouhá chvíle, hrál si, přiběhl pes a sezam potřísnil. Co je platno hubovati, je-li oběd zkažený? Protože bylo ještě časně jitro, žena rychle sebrala znečištěný sezam a běžela s ním na tržiště. Šel jsem za ní, abych viděl, jak to dopadne.

„Co chceš za ten vyloupaný sezam?“ ptali se jí.

„Stejně tolik nevydloupaného,“ odpověděla.

A tak odpovídala každému.

Slyšel jsem, jak si lidé povídají: „Ta ženská je přec při rozumu. A pro nic za nic by vyloupaný sezam za nevydloupaný nevyměňovala. To má jistě svou příčinu.“

A nevyměnil jí jej nikdo.

Tak jsme toho dne jedli k obědu jen rýži a hosté pozváni nebyli.

Poutník pravil: „Také já pravím: ‚Skáče-li myš tak vysoko, má to rovněž svou příčinu. Rozkopáme její skryši a podíváme se. Půjč mi motyku!‘“

„Nemám,“ odpověděl hospodář.

„Pak nám ovšem rozum není nic platný a jako bychom ho neměli. Také rukou je třeba.“

*Nejde-li ti rozum do svalů a do kostí,
kde je rozdíl mezi rozumem a hloupostí?*

Ale poutník si došel do vsi a tam si motyku vypůjčil. Když se vrátil, dal se do práce a jal se ničit náš příbytek. Uprchli jsme do jiné díry.

Ale cizinec se daleko neprokopal. Již po prvních úderech narazil na něco tvrdého, a když to ohmatal a sklonil se k tomu, viděl, že je to pytlík s dukáty. Zavolal hospodáře. A hlasitě se zasmál.

„Vida!“ volal. „Peníze! Tady je to! Proto ta myš tak vysoko skákala!

*Bez peněz jen orel vzhůru vyletí,
s penězi to jde i teletí.“*

Oba muži tak žertovali.

Ale mezitím dostal můj manžel chuť k jídlu.

„Dojdi mi pro něco!“ poručil. „Ale pro něco slušného!“ dodal přísně.

Vystrčila jsem z díry hlavu.

„Měj chvilku strpení,“ pravila jsem, „oba mužové stojí právě pod košíkem.“

„Přeješ si snad, abych měl hlad?“

„Jistě za okamžik odejdou,“ prosila jsem, „pak ihned poběžím.“

„Mám snad já posluhovat tobě?!“ rozzlobil se.

Šla jsem tedy. S velkou úzkostí sice, ale chtěla jsem mu vyhovět.

Poustevníci stáli dosud na místě, usmívali se a dohadovali se, odkud se asi ten poklad vzal. Propletla jsem se mezi jejich nohama, a ačkoli jsem věděla, že mě nemohou nespátřit, vymrštila jsem se po košíku. Nedoskočila jsem. Když jsem dopadla na zem a chtěla utíkat, hodil po mě host motyku a sedřel mi z ocasu kousek kůže. Krvácela jsem. Ale do bytu jsem doběhla přec.

Choulila jsem se u dveří celá zahanbená. Neřekla jsem ani slova. V očích mi stály slzy.

Můj muž jen po mně loupal očima. Pak se dal v zlostnou chůzi sem a tam místností. Jeho vousy, už dávno ne tak půvabné jako kdysi, se ježily a jeho oči po mně chvilkami střílely plameny stále zuřivějšími.

Šla jsem znova, jako ve snách, bylo mi už všechno jedno, než takovýhle život, raději zahynout, nedbala jsem nejmenší opatrnosti, prošla jsem vedle mužů, skočila jsem po košíku, vtom strašný úder do celého těla – a pak se už nepamatuji na nic.

Uplynula asi doba velmi dlouhá. Vím jen, když jsem pootevřela víčka, že v místnosti už nebyl nikdo. Ale zas jsem oči zavřela, neboť se mi obracely v sloup.

Když jsem konečně přišla k sobě a chtěla se s tělem rozlámaným odvléci, viděla jsem, že vedle mne leží lístek. Bylo na něm písmo mého manžela. Čtla jsem:

„Tvá tupost na mně leží jako balvan. Nemohu dovoliti, aby má genialita byla udušena. Odcházím za sluncem. Žij blaze!“

Nad obyčejnou nevěrou se rozhořčujeme a trápíme, ale kdo by se zlobil nebo plakal nad takovou zradou, zapřel by věru v sobě božího ducha. Šla jsem na kořen věci. Procházel kolem mne celý můj život, a viděla jsem, že vše bylo jen blud; co jsem považovala za dobro, byla jen má samolibost a marnivost, že to, co jsem pokládala za štěstí, byly jen tělesné choutky, oblékané do duchovního roucha. Celý svět se mi počal jeviti v jiném světle. Ranou, která mě připravila o zdraví, manžela, majetek a přátele, jsem našla sama sebe a vzpamatovala jsem se.

*Malé rány dusí, když se sdruží,
veliká však často ducha vzpruží.*

Ale vzpomněla jsem si ještě na jinou pravdu:

*S osudem kdo boj se bojí svěst,
ať se rovnou na hřbitov dá nést.*

A já jsem umřít ještě nechtěla. Chtěla jsem žít a napravit chyby své minulosti.

Řekla jsem si: „Pryč z toho zlodějského hnízda! Pryč z toho místa hýření a nízké požívačnosti. A vy, poustevníci, máte zapláceno mnohem více, než vám náleží, povinna vám nejsem ničím a stydět se nepotřebuju.“

Odešla jsem do širého pole. Věděla jsem, že se pilný člověk všude uživí a pán bůh že své poutníčky neopustí. S námahou jsem kráčela po pěšinách a proplétala se brázdami hledajíc, kde bych se mohla ubytovat. Ale rána v chaloupce byla příliš tvrdá a přecenila jsem své síly. Uprostřed brázdy jsem se zhroutila. Nemohla jsem již. Tělo mi vypovědělo službu. Oči zaplavila uhelná mlha. Jen můj duch ještě poněkud pracoval. A sluch, strážce a ochránce mého života.

Tak jsem tu ležela, maličká, ubohá, ztracená v hluboké brázdě. Mohla jsem se státí kořistí kohokoli slabšího, kdo by byl jen přišel. A opravdu jsem cítila, jak po mně začínají lézt mravenci a jak se dostávají do mých chrípí a do koutků zavřených očí. „Jsem živa a jsem již mrtvola,“ myslila jsem si mdle.

Ale nebylo mi ještě souzeno zemřít.

Zaslechla jsem blízko sebe hlasy. Byli to dva holubi. Samec a samička.

„Ne, nesnesu to již,“ vrkala smutně ona. „Raději nejstrašnější bídu, než znova a znova vychovávat své děti na pochoutku mlsným lidem. Jest mi, jako by mi pronikal srdce meč.“

Holub zavrkal: „Ano, také mně se již do duše zprotivilo otroctví u lidí. Chci se raději odříci všeho pohodlí, dobré stravy, bezpečného hnízda a ochrany před dravými ptáky. Budu raději snášeti všechnu námahu a nebezpečí, jen když budu míti vědomí, že jsem svoboden.“

Holubice přisvědčila: „Ano, můj drahý, pojď! Budu snášeti do vykotlaného stromu větvičky, budu ráda létatí míle cesty do polí pro pokrm, jen když budu míti jistotu, že ty i mé děti jste moji.“

Ano, uhodli jste: byl to můj přítel Sivák. A to bylo mé první setkání s ním.

Myslíla jsem si tenkrát: „Hle, ti také počínají nový život! Kéž bych nezemřela! Kéž bych se mohla stát jejich přítelkyní a pobývali v jejich blízkosti!“

Nevím, zda mé tělo v bolesti a touze učinilo nějaký nepatrný pohyb, ani můj přítel Sivák se už na to nepamatuje, ale najednou mě v hluboké brázdě svýma bystrýma očima uviděl.

„Podívej se, myška!“ řekl své ženě. „Pojď, pomůžeme jí, posuneme ji pod nějaký keřík, aby nebyla dravcům tak na ráně. Snad přijde k sobě.“

Odstrkali mě křídly do bezpečí a měkce pode mnou podestlali.

Brzy jsem pocítila teplo. Otevřela jsem oči. Ne, mnoho děkovati jsem nemohla, ale co jim neřeklo mé slabounké zapištění, řekly jim jistě mé oddané oči.

Přinesli mi několik zrněk potravy a položili je přede mne. Pak odletěli.

Příštího jitra mě navštívili, aby se podívali – jsem-li ještě na živu. Ale to jsem byla již zas čilá a mohla jim poděkovati lépe než včera a vypravovati jim vše, co se se mnou dalo.

Od těch dob jsme věrnými přáteli. Přestěhovali jsme se do hloubi lesa, oni na rozeklaný dub uprostřed palouku, já pod kořeny dubu. Každým dnem jsme se poznávali lépe a každým dnem jsme se měli raději. Zdá se, že při osvobození holubů z lovcovy sítě se náš nový přítel havran poněkud divil, že nebylo ani zbytečného děkování, ani hloupého naparování. Pomáhali si jest nám samozřejmé. Což si pamatujeme, kdo komu co dobrého prokázal, moji milí přátelé mně, já jim, nebo který o jednu více a kdo o jednu méně? Tak to také má být. Neboť možnost přátelství jest největší dar, který nám příroda vložila do srdcí. Neznám větší radosti než žít s přáteli, neznám větší bolesti než nutnost navždy se s nimi loučiti.

Tak pod skalou u pramene končila Zubka své vypravování.

Bylo ticho.

Vysoko na nebi stálo slunce a házelo sem plnými náručemi své zlatomodré paprsky. Nahoře plul oblohou veselý mráček, skála se stříbrně blyštěla a voda zřídla byla tak čirá, že jsi na jeho dně mohl spočítati všechny oblázky.

Sivák, želva i havran mlčeli. Havran popotahoval v dojetí trochu nosem.

„Vrkú!“ zasmálo se něco na skále nad nimi a oni se tam rychle podívali.

Byla to holubice. Zdržela se a teprve teď našla manžela. Slétla dolů, se všemi se vesele pozdravila a seznámili ji s havranem.

Teprve pak, když nastal klid, chopila se slova tichá, přemýšlivá želva, aby k Zubčíně vypravování dodala několik moudrých naučení: „Zůstaňte tedy zde, žijme svorně, služme si, každý podle svých schopností, a snášejme své slabosti. Jsme nestejně povahy, jeden bývá silný v tom, v čem je druhý slabý. Vzájemně se potřebujeme. Nikdo není zbytečný, nikdo dlužníkem, jako údy jednoho těla, které, ač jsou utvářeny velmi různě, žijí v krásné jednotě. Říká se sice, že si stejný hledá stejného, ale není to ani zcela pravdivé, ani by to nebylo moudré. Co si počnou dva stejní? Jeden z nich je zbytečný, nemůže druhému nic dát, protože ten druhý už to má sám. Omrzeli by se a sobě zprotivili.

*Těžko k chlebu přikusovat chleba.
Něco jiného je k němu třeba.“*

Sivákova žena se obrátila k muži: „Dobře má želva. Býváme tu sice velmi často, ale přestěhujme se sem!“

„Myslím na to už dávno,“ odpověděl Sivák, „ale čekal jsem, až to sama navrhneš. Věděl jsem, že bys mi vyhověla, a bál jsem se, že by tě snad mrzelo stavět nové hnízdo. Děkuji ti. Ano, přestěhujme se sem!“

Co tak mluvili, najednou v lese něco zachrastělo a zašramotilo.

Cupity, dupity! Myška byla mžikem v dírcce pod balvanem, holubi pláclí křídly, havran vyletěl do výšky a želva sklouzla do vody.

Přihlnala se sem vyděšená srna.

Zastavila se. Zdvihla hlavu, stříhala ušima a větrila na všechny strany. Ne, žádné nebezpečí se neohlašovalo. Všude byl klid a mír. A přece se chvěla na celém těle.

„Krááásné bezpečí! Krááásné!“ volal z výšky havran, dávaje tak znamení svým přátelům a také uštvané srnce přes to, že ji neznal.

Myška vystrčila hlavu; přiletěli holubi.

Želva vyplavala nad vodu, narovнала si krk a vidouc srnu, řekla jí: „Neboj se, neboj, u nás nemusíš mít strach. A vody se napij do libosti, jsi beztak všecka uhnaná.“

„Co tě k nám přivedlo?“ zeptala se s účastí holubice.

„Ach, holubičko moje, nedovedeš si ani představit, jak po nás ve dne v noci slídí myslivci a jak musíme být bystré a rychlé, abychom zachovaly životy. Zvířata, která nechtějí snášet lidské otroctví, mnoho vytrpí, ale my jsme na tom nejhůře. Páni nás honí pro vyrazení, chudí pro maso, psi, protože rádi pořádají závody. Ach, dovolte mi tu bydlet a vezměte mě mezi sebe!“

Přátelé na sebe pohlédli. Srna se jim líbila.

„Zkusme to!“ řekli.

Od těch dob chodívala srna mezi ně, a protože si ji všichni brzo zamilovali, přestěhovala se do jejich údolí nadobro.

Tak trávili život v šesti, bylo jim blaze, milo a veselo.

Ale jednou, slunce stálo již blíže k nadhlavníku než k obzoru, a srna se posud z pastvy nevrátila, ač v tu dobu bývala doma již dávno. Míjela chvíle za chvílí a přítel se zmocňoval neklid.

„Co je s naší novou přítelkyní?“

Havran se vznesl a letěl nad les, aby se podíval.

Čekali.

Ale havranův hlas se neozýval. Ani výstražný, ani ten, který označuje nebezpečí. Letěl asi daleko.

Až najednou: „Hrůůza! Hrůůza! Rychle! Krá, krá, krá!“ znělo zlověstně zdaleka.

Holubi ihned vzlétli a spěchali směrem, odkud se ozývalo havranovo volání na pomoc. Také myška tam cupitala, co měla sil.

Když Sivák se ženou havrana potkali, dovedl je na místo, kde byla srna. Uvízla v nastražených okách a měla do nich nohy docela zapleteny. Havran zanechal holuby u ní a letěl naproti Zubce. Vzal ji za ocásek, jako tehdy, když se stěhovali, a donesl ji k nešťastné přítelkyni.

Myška se dala ihned do práce. Provazy byly silné, byly z dobrého konopí a bylo jich mnoho. Práce trvala dlouho. Ale je-li tvor uprostřed přátel, je mu snáze i v neštěstí, a chvíle ubíhají rychleji.

Přehryzování osidla se blížilo k svému dokončení. Ještě několik silnějších provazů, a z těch ostatních se srna dostane již sama. Ale vtom! Jaké to podezřelé šustění v suchém listí...? Želva se sem kolébá!

„Co ty tu chceš?“ spráskl křídly Sivák. „Co ty tady děláš?“

„Nemohla jsem přec také nepřijít na pomoc!“ řekla rozvázně želva.

Také srna se želvina příchodu polekala: „Co nám prospěješ, vysvobodí-li přátelé z nebezpečí mne, když ty se vrháš ještě do většího? Co se stane, přijde-li myslivec? A může tu být každou chvíli. My prchneme, ale co bude s tebou?“

Ale želva si jen narovnávala vráscitý krk.

Zubka, nepouštějíc se do rozhovorů, hlodala. Poslední důležitý provaz praskl a zároveň s ním se uvolnily také ostatní. Srna se vyplétala z pout sama.

Ale vtom se už myslivec blížil. Slyšeli ho přicházeti houštím.

„Prchněte!“ řekla zvolna želva. „O mne se nestarejte!“

Přátelé stáli chvilku bezradně. Ale praskání chrastí pod nohama lovcovými se přiblížilo již nebezpečně.

Do zvířat jako když střílí. Rozprchla se každé na jinou stranu.

Z houštiny se vynořilo celé lovcovo tělo.

Myška, srna, havran a holubi se sešli teprve kus odtud v divokém podrostu. Co počít? Jeden z nich byl zachráněn, ale hrozí smrt druhému. To se přece nesmí stát! Radit, radit honem, kdo co víte!

Myslivec zatím stál nad přervanými pouty, nejprve se divoce mračil a pak se úzkostlivě rozhlížel, zda se snad nestal obětí nějakých kouzel. Nerozuměl tomu. Prohlížel půdu kolem osidel. Všude byly znatelné jen srní stopy, žádné jiné, a srny přece silné konopné provazy přehryzávat nedovedou! Ale jak se tak trochu nechápavě a trochu bojácně okolo dívá ještě jednou, vidí najednou želvu, která se marně snaží zavrtati do trouchnivého listí.

„Alespoň tebe mám, ohavo!“ zabručel.

Uzlíky navázal přetrhané provázky, želvu pevně spoutal, přehodil si ji přes rameno a zlostně odcházel.

Co se to dalo, mluvila v podrostu bystrá Zubka k přátelům: „Tak to je! To jest jediná naděje! Na mudrování jest čas až potom! Ted' rychle k dílu!“

Zvířátka vyrazila.

Srna se hnala dopředu, aby nadběhla myslivcovi, a nad ní letěl havran, myška se hleděla dostati lovcu vzad a nad ní se vznášeli holubi.

Holubi dělali vyzvědače.

„Tudy jde, tudy!“ volal Sivák, usedaje na vysoké stromy. A za chvíli: „Vrkúúú! Želvu má na krkúúúú!“ A ted' zas přelétla dopředu holubice: „Vrkúú! V ruce má luk. Pozor na rukúúú!“

A za nimi cupitala myška.

Konečně dospěl lovec na velkou mýtinu. A co vidí? Nemnoho kroků před ním klečí na kolenou srna a jenjen se zvrátit na bok a zhasnout.

„Tedy přec!“ zablesklo se mu v očích.

Ale poněvadž mu těžká želva bránila v střelbě, sňal ji a svázanou položil k dubovému pařezu do kapradí. Srnka klonila hlavu na stranu víc a více a oči jako by skomíraly.

„Nu, ty mi už neutečeš!“ myslil si myslivec.

Ale když vyjímal z toulce šíp, aby jí dal dostřelnou ránu, srna jako by se tím náhlým pohybem trochu vzpamatovala. Udělala na zchromlých nohách velký skok a ještě jeden a potácejíc se, kousek běžela. Myslivec se v duchu smál.

„Krá, krá! Mrtváá, mrtváá!“ snesl se ze stromu havran a srně rovnou na hlavu, aby jí vykloval mrtvé oči.

„Jedeš!“ zahromoval na něho lovec, odhodil také luk, který se mu zachycoval o keře a rychlými kroky spěchal k mrtvé srně.

Ale ta při spatření člověka sebrala poslední zbytky svých sil a potácela se ještě kousek dále. Nad ní nízko při zemi stále havran:

„Mrtvááá! Mrtváá!“

A lovec zase za ní.

A ona opět kousek.

„Nu,“ řekl si, „ještě je v tobě více života, než jsem si myslel. Počkám chvílku, však ty zhasneš sama.“

Podepřel se o strom. A srna ležela nehybně na zemi se zvrácenou hlavou.

Co zatím dělali ti čtyři vzadu? Ach, pane bože, toť se přec ví, co dělali! Už chvíli byli v kapradí u želvy, myšička překusovala na ní provaz a holoubci seděli na pařezu, vrkali, bublali a chechtali se tomu všemu. Tentokrát to šlo snáz než prve. Bylo potřebí přehryznouti jen jedno pouto a Sivák se ženou pak stáhli želvě přes krunýř všechno ostatní.

„No, děkuji pěkně,“ řekla zvolna želva a narovнала si krk.

Zubka zahýbala nosánkem, holubi zatleskali křídly a také želva se pomaličku kolébala k domovu.

Srna zatím zaváděla myslivce hloub a hloub do lesa.

Havran letěl dozadu na výzvědy. A když viděl, že si to už želva vykračuje daleko od pařezu, vrátil se k skomírající srně a zakrákal jí přímo nad hlavou:

„Už kráááčí! Už kráááčí!“

A v té chvíli se srna postavila pevně na běhy, vzpřímila hlavu, pyšně jí zatřepala, a skok! A skok přes keř! A skok přes pařez! A skok přes strouhu! A už se hnala k domovu.

A havran se vznesl vysoko nad stromy a v bujnosti ze všech sil křičel, až se to ozývalo lesem a všechno plašilo.

„Kráááasa! Kráááasa! Kráááasa!“

Myslivec tu hloupě stál a bouřil oči.

Co se to děje? Nejsou to strašidla? Úzkostlivě se rozhlížel.

Pak se vrátil k luku. A pak ke kapradí u pařezu. A když tu uviděl jen překousnutý provaz, zůstal stát jako přimrazený. Chytil se v hrůze za hlavu. Odhodil luk a dal se na divoký úprk. Utíkal bezmála tak rychle jak ta srna. Kouzla! Kouzla! Zdálo se mu, že je za ním plný les strašidel a že jsou mu všechna v patách.

A zatím, co se u pramene pod skalou zvířátka radovala ze svého přátelství a z krásného dne, přihnál se uřícený, vyjevený, roztrhaný a poškrábaný lovec do vesnice.

„Strašidla! Strašidla!“ křičel.

A pověst, že jest ten les očarován, rozšířila se záhy po celém okolí a žádný myslivec se tam už neodvážil vkročit. A naši přátelé měli navždy pokoj a žili v dokonalé blaženosti, oddáni jen své lásce a moudrosti.

Od těch dob se zachovalo přísloví:

Také slabí zmohou mnoho.

Jeden za všechny a všichni za jednoho!

„To jest, mocný králi Dabželime, má povídka o věrných přátelích,“ končil mudřec Bidpaj. „A rci sám: Když si zvířátka malá a slabá dovedou tak pomáhati, tolikrát se vzájemně zachránit a působiti si jen potěšení a radost, neměli by totéž činiti i rozumem obdaření lidé?“

Na Doupni

Jednoho večera, když král Dabželim rozložen v lehátku prodléval na ploché střeše svého paláce a obloha jiskřila nespočetnými hvězdami, pravil mudrci Bidpajovi: „Rád bych vyslechl podobenství o nepříteli, který se staví pokořeným a slabým, ale kterému se přes to nesmí věřit. Také bych se chtěl dovědět něco o minulosti krále Siváka, o kterém jsi mi minule vypravoval.“

Bidpaj odpověděl: „Kdo důvěřuje starému nepříteli, toho postihne to, co se přihodilo sovám od holubů.“

„Vyprávěj!“ řekl král Dabželim.

Sivák

V pustině stála skála plná děr a před ní vyrostlo několik starých platanů, na kterých hnízdili holubi doupňáci. Proto se to místo nazývalo Doupeň. Holubi byli rozděleni podle rodů, každý měl svého knížete a všechny společného krále.

Nedaleko odtud strměla jiná skála a před ní stál tisíciletý dub s mohutnými větvemi, už suchý, s korou odpadlou a uvnitř stářím vykotlaný. Tam sídlily rozličné druhy sov. Svému hradu říkaly Sovice.

Holubi a sovy se od pradávna nenáviděli. Sovy mají bystré oči, ukrutné spáry, ostré zobáky a urputnou mysl. Neboť nenávidí světlo a žijí jen v noci.

*Duch tvora, který temno vyhledává,
jsa pojen tmou, sám časem tmou se stává.*

Ve dne žili holubi spokojeně. Sova se božího slunce bojí, a když ji někdo z přítmí jejího úkrytu vyplaší, mhouří oči, kroutí hlavou, neví kudy kam, a menší ptáci ji pronásledují v hejnech, s křikem jí spílají zákeřných vrahů, a kde mohou, klovnou ji do zad nebo do ocasu. „Jen počkejte v noci!“ čepýří se sova, když konečně poloslepýma očima najde před nimi nějaký temný úkryt. A zlostně mrká. V noci se pak mstí. Tiše jako stín se vrhá na kořist a rdousí ji dřívě, než si pták nebo drobné zvířátko ujasní, co se děje. A protože holuby měly po ruce nejlépe, vedlo se Doupni špatně. Ze Sovice se tam konaly loupežné výpravy každé noci. Nebyli bezpečni ani jediné noci, a i když po denní práci pro své rodiny podřimovali, nebyl to spánek klidný a osvěžující, protože i ve snu musili mysliti na to, co jim hrozí.

*Není nebezpečný čin jen nebo lest,
nepřítel tě ohrožuje tím, že jest.*

Holubi arci rozestavovali na noc proti sovám strážce, ale těm se právě vedlo nejhůře. Sovy se v černé výšce neslyšitelně přibližovaly, střemhlav se snášely na ptáky, zarývaly jim do zad spáry a odnášely je na skálu. Tam nadmuvše se, soukaly je do sebe celé. Málokterá hlídka vyvázla, a zaplatila-li svou službu jen těžkým zraněním, pokládala se za šťastnou. Opravdu: proč by sovy létaly až do vnitra koruny, proplétaly se mezi větvemi a svou oběť teprve hledaly, když měly strážce tak pěkně na ráně? Tak se stávalo, že každý, kdo byl určen za hlídku, činil poslední pořízení a smutně se loučil s rodinou a přáteli.

Hlídky určovala knížata jednotlivých stromů. Ale svět už je takový, a dokonce i svět známý svou mírností, jako je holubí, že nikdo nenosí rád na trh vlastní kůži a že je mu milejší, může-li za sebe poslat jiného. Tak také knížata neurčovala za strážce nikoho ze svých přátel, nýbrž posílala tam vždy nějakého prostáčka. Tak panstvo spávalo v koruně platanů celkem bezpečně a sovy pohlcovaly jen

chudáky. Sovám to bylo celkem jedno, ba, na mase ani žádný rozdíl nepozorovaly. Prostých holubů stále ubývalo. Ale mezi těmi, kteří zbyli, se rozmáhalo reptání. V skrytu si říkali:

*„Rádi věříme, že život pány baví,
ale proč my máme na to dávat zdraví?“*

Tak se jednou stalo, když byly určeny hlídky, že ti, na něž připadla služba, se sešli a řekli si: „Bratří, už dosti nás zahynulo. Proč se stále máme obětovat jen my? Až dnes v noci přijdou sovy, zmizíme. Ať se tentokrát podívají kousek dále a vyberou si někoho z pánů!“

Když se slunce přesunulo přes les a na koruny se snášel soumrak, byly rozestaveny stráže. Uvnitř platanů byl ještě chvíli ruch, pak vše tichlo a utichlo docela. Tehdy se strážcové vznesli, a netleskajíce příliš křídly, odletěli na jiné stromy, kde byli v bezpečí.

Sovy vyčkávaly. Ještě bylo po světě rozptýleno trochu protivného světla. Ale jak se kraj zalil tmou, vyrazily proti Doupni. Když na okrajových větvích nenalezly stráže, pronikly dovnitř korun a způsobily v panských hnízdech velké krveprolití.

Nastalo hrozné bědování. Vše bylo na nohou. „Zrada! Zrada!“ křičeli páni a více než nad ztrátou členů svých rodin se hrozili budoucnosti, jaká nastane, odřeknou-li chudáci strážní službu nadobro. Ale matky nezajímaly veřejné otázky a naříkaly jen nad smrtí dětí, právě proto, že to byly děti jejich, a ne cizí. V platanech byl smutný šum až do rána.

Hned za svítání se knížata odebrala ke králi. Žádala ho, aby neodvratně svolal panský sněm, aby se zamezila zkáza kmene.

„Dobře,“ řekl král. „Ať se tedy páni sejdou!“

Ale mezi poddanými holuby nastal ruch a reptání.

„Což jde jen o vás?“ volali. „Jsme na tom hůře než vy a co jste prožili za jednu noc, my prožíváme již dávno. Pryč s panským sněmem. Chceme sněm obecný!“

Páni se toho volání polekali. Radili se. Někteří navrhovali nejprísnější tresty pro rebely. Ale jiní soudili:

*Když dobře je, vše patří pánům v hejně,
když zle, jsou se sprostáčkem na tom stejně.*

Přemluvili proto krále, aby lid ukonejšil všeobecným sněmem, že si později stejně bude moci dělati, jak se mu zlíbí. Když se otroci chystají k odporu, je třeba, aby byl pán naoko přívětivý, neboť také rybář vnadívá ryby, a má-li je v síti a na suchu, vnadit už je nepotřebuje. A je známo, že si slabá dívka lichocením podmanila obra, kterého nemohl přemoci žádný hrdina.

Král té rady uposlechl a svolal všechny holuby od nejvznešenějšího až k nejprostšímu. Přišli všichni a bylo jich velké množství, drobných i větších, mladých i starých, ptáků všech barev. Slétli se na platany, rozsadili se po všech větvích a listí se jimi jen hemžilo. Odevšad se ozývalo vrkání, bublání a houkání. Na nejvyšším stromě a nejvyšším jeho vrcholku usedl král a kolem něho se shromáždilo vše, co bylo v holubím národě urozeného a mocného. A ti vznešení se tam nahoře nadýmali a naparovali a otáčeli, domnívajíce se, že svým okázalým vystupováním působí na prostý lid. Ale ten měl dnes více odvahy než jindy, neboť pochopil, ti nahoře že se bez něho obejít nemohou, a proto se k nim choval méně pokorně než jindy.

Konečně král pokynul, šum ustal a nastalo ticho. Pokynul nejvyššímu správci a ten k shromáždění promluvil:

„Jeho královská Milost cítí v svém otcovském srdci žal a hněv nad včerejší zradou stráží. Zaviniily velké neštěstí, neboť na mnoho urozených rodin dolehl těžký smutek. Byl porušen všecken božský řád a lidský pořádek. Kde poddaní nekonají povinnosti, k nimž jsou podle svého rodu zavázáni...”

Ale dále se nejvyšší správce nedostal. Další slova zanikla ve všeobecné vřavě. A ze vzrušeného zástupu prostých holubů se začaly

zdvihati nejen výkřiky nevole, a to bylo v přítomnosti králově zlé, ale počínala se již zdvihati také jednotlivá křídla, a to bylo ještě horší. Sněm hrozil státi se bojištěm a nafouklí pánové z vrcholku platanu přešlapovali velmi rozčileně.

Ale mezi těly a zmítajícími se křídly si prodral cestu na kraj větve mladý holub. Když lid viděl, že je to jeden z jeho řad, uklidňoval se, a když mu holub dal znamení, že chce promluviti, zástup po chvilce utichl. A řečník, pranic nedbaje na panstvo a na to, že teď, když mu zjednal ticho, hodlá nejvyšší správce ve své řeči pokračovati, promluvil:

„Bratří! Slyšeli jsme, že jest bezbožnost nekonati své povinnosti. Zcela s tím souhlasím. Ale povinnost musí konati všichni: od největšího do nejmenšího. A jakou povinnost? Nejvyšší správce nám řekl, že prý takovou, ke které jsme zavázáni podle svého rodu. Ale ptám se vás: Co jest více, rozum, nebo rod?“

„Rozum! Rozum!“ křičeli všichni prostí holubi.

„Mají rozum jen páni?“ volal řečník.

„Ne! Ne!“ křičelo množství.

„Usnesení bez rozumu všech nemůže býti ani povinností. Než si tedy uložíme povinnosti v obraně proti vpádům úkladných sov, musíme se rozumně spořádati nejprve doma. A kdyby k tomu tak zvaní páni nechtěli svoliti ze strachu, že by jim při novém uspořádání věcí připadly také nějaké povinnosti a že by také je zatížila všeobecná břemena, nuže, přátelé, nechme je, ať se zařídí podle rozumu jen svého. Odejďme od nich a spořádejme se sami!“

Po těch slovech zatleskal křídly a odletěl k blízké skupině stromů. A v platanech zašumělo všechno listí a nad ně se vzneslo ohromné hejno holubů a letělo za ním. A tehdy bylo viděti, jak mnoho jich je, a jak nepatrný je počet panstva, třeba by se na vrcholku sebe více nadouvalo, zlostně otáčelo a podupávalo spárky.

Ale když se hejno usazovalo na nových stromech, vznesl se nad vysoký platan ještě jeden holub a letěl za nimi... Sám král.

„Kde je většina národa, tam jest i jeho duše. A tam má býti také král.“

„Ať žije král lidu!“ volali holubi. „Sláva mu!“

A když páni viděli, že jest jejich sláva u konce, pomalu a jeden za druhým se ke skupině stromů trousili také, nepozorovaně se mísili mezi lid a chovali se velmi skromně, jsouce rádi, že si jich nikdo nevšímá.

Pak počali všichni jednat, aby obec zařídili ne podle rodů, nýbrž podle rozumu, a aby práva a povinnosti spravedlivě rozvrhli na všechny.

A když vše uspořádali, viděli, že je lépe tak, než panská svévole a nádhera.

Potom, když se zas přestěhovali na platany, začali se radit, jak učiniti přítrž loupežným výpravám krále Výra a jeho žoldnéřů.

Mezi holuby byli čtyři velmi rozumní, s nimiž se král radíval. Svolal tedy sněm znova a ptal se těch čtyř na úsudek. Volal jednoho po druhém.

„Co radíš ty?“ tázal se prvního. Ten byl ze slavného, ale již vymírajícího rodu Stěhovavých z Nevritic.

„Radím odtud odletět a nalézt si jiné hnízdiště.“

Král zavolal druhého, z rodiny Řivnáňů z Vrkova, známých svou silou a statečností.

„Jaké je tvé mínění?“ ptal se ho.

„Podnikněme se Sovicí rozhodný zápas!“

Pak před králem stanul třetí. Byl z rodiny Hrdličků z Milčína.

„Soudím,“ odpověděl na královu otázku, „abychom k sovám vyslali poselstvo a nabídli jim roční poplatek.“

Konečně zavolal král čtvrtého rádce. Byl to Doupňák.

„Co ty radíš?“ tázal se král.

„Svou radu mohu králi svěriti jen pod slibem tajemství,“ odpověděl holub. „Tajemství je několik druhů. Jedno může býti svěreno celému národu, druhé jen rodině, ale některé smí býti prozrazeno

jen jednomu člověku. A mé tajemství je z těch, které musí zůstat mezi čtyřma ušima a dvěma jazyky.“

Po těch slovech se uchýlil král a Doupňák na jiný strom a tam se radili tajně.

„Chceme-li se správně usnésti, musíme nejprve znáti, proč došlo k nepřátelství mezi sovami a holuby.

*Nelze jednat jenom po odhadu,
příčiny znát třeba od základu.“*

„Znáš ty je?“ ptal se král.

„Ano,“ odpověděl holub.

A začal vyprávěti:

Proč jsou holubi a sovy nepřáteli

Velké hejno holubů, kterému právě zemřel panovník, konalo sněm, na němž se právě usneslo, že si zvolí za královnu sovu. V tom viděli, jak se k nim blíží cizí holub.

Řekli si: „Přiletí-li k nám, zeptáme se ho, co soudí o našem rozhodnutí.“

Holub přiletěl, všechno mu pověděli a tázali se ho, činí-li tak dobře.

Ale cizinec odpověděl: „Špatně děláte! Kdyby se světa zmizeli všichni ptáci, co jich jest, a jen sovy zůstaly, ani pak byste si nesměli voliti některou z nich za panovnici. Protože je sova ze všech ptáků na těle i na duši nejšerednější a protože má ze všech nejméně rozumu. Kromě toho jest neobyčejně zlostná, a co je to milosrdenství, vůbec neví. Jest také napolo slepá, ve dne nevidí a nenávidí slunce, které vy milujete. Zvolíte-li si ji za královnu, budete pro její tupost a zlomyslnost nuceni řídit si své věci vlastním rozumem a zkušenostmi, ona bude celý den spát a v noci hodovat a toulat se bůhví

kde. Budete odkázáni jen na vlastní chytrost jako zajíc, který měl za krále měsíc.“

„Neznáme ten příběh,“ řekli holubi, „pověz nám jej!“

Cizinec tedy vyprávěl

O měsíčním prameni

V pustině, kde jsou domovem sloni, nastaly vši zvíři zlé časy. Na kraj padlo strašlivé sucho, všechny vody se vypařily, rostlinstvo hynulo a zvířata trpěla velkou žízní. Jen zajíci, kteří prosmýčeli kdekterou houštinu, věděli o prameni, který jmenovali Měsíční, tam chodili pít a v noci jej pečlivě hlídali, aby se o něm nikdo nedověděl. Báli se, aby je někdo odtamtud nevyhnal.

Když bylo slonům již velmi zle, šli si stěžovat svému králi.

„Hyneme. Pomoz nám!“

Král vyslal na všechny strany hlídky, aby pátraly po vodě. Jedna z nich se ještě včas vrátila a podala zprávu o Měsíčním prameni v houštině a o vodě dobré, čisté a studené, které je hojnost.

Sloní král se tam hned se svým dvorem vypravili, neboť také oni měli žízeň. Houštinu rozdupali a mnoho zajíců, kteří jim chtěli bránit v přístupu, ušlapali, snad ani ne tak ze zlé vůle, jako že jim bylo jedno, koho to mají pod nohama a co si zajíci myslí.

Mezi zajíci nastalo zděšení. Také oni poslali ke svému králi, aby pomohl.

„Víte nějakou radu?“ otázal se jich král.

Vyvstal chytrý mladík, jménem Pírko.

„Pošli mě, králi, ke slonům,“ řekl, „a dej mi s sebou spolehlivého důvěrníka, aby ti mohl oznámiti, co a jak jsem mluvil.“

„Jdi,“ pravil král, „důvěřuji ti. Vyříd' ode mne slonům, co sám uznáš za dobré. Ale nezapomeň, že podle rozumu, vážnosti a statečnosti vyslancovy se soudí na vlastnosti jeho panovníka. Vyslanec si ob-

ratností dovede nakloniti i srdce protivníkovu, ale může svým nerozumem rozpoutati třeba nepřátelství a způsobiti mnoho zlého.“

Pírko se tedy vydal v noci k slonům. Našel je, neboť měsíc svítil na nebi jako rybí oko. Ale poněvadž se zajíček bál, aby ho ta ohromná zvířata, byť z nepozornosti, nezašlápla, neodvážil se až k nim.

Vyskočil tedy na hromádku a křičel, co měl síly:

„Hledám krále slonů. Jdu s poselstvím.“

„Trúúúú!“ zatroubil na znamení král a šel blíže.

„Posílá mě k tobě měsíc,“ řekl zajíc. „Ale předpokládám, že se i u vás zachovává zásada, že vyslanec není za zprávu odpovědný, byť byla jakákoli.“

„Mluv, co mi máš říci!“ pravil sloní král.

„Měsíc ti praví mými ústy: Zkusil jsi svou sílu na nevinných zvířatech, která jsou pod mou ochranou. A znečistil jsi pramen, který má mé jméno. Zlobím se. Ale poněvadž předpokládám, že jsi tak neučinil z bezbožnosti, nýbrž z neznalosti, odpustím ti, odprosíš-li mě a takových nepravostí se pro budoucnost vyvaruješ. Jinak tě oslepím. Můj vyslanec Pírko tě dovede ke mně a k mému prameni.“

Sloní král se té řeči velmi podivil. Ale ještě téže noci se s Pírkem vybral k Měsíčnímu prameni.

„Hle!“ řekl zajíc, když tam došli a pokynul hlavou k měsíci ve vodě. Ten se tam překrásně leskl a svítil, až krále slonů pojal strach. Neboť co dříve nevěděl, poznal teď: že v tom prameni měsíc bydlí.

„Co mám činit?“ ptal se tiše a se zbožnou hrůzou sloní král.

„Naber chobotem vody, umyj si tvář a k měsíci se modli!“

Ale sotva sklonil král chobot a dotkl se vody, pramen se rozvířil a tvář měsíce se začala roztrásat, smršťovat a rozšiřovat a házet kolem sebe zlaté kruhy.

„Zlobí se, že jsem do pramene strčil chobot?“ šeptal úzkostlivě král.

„Proto snad ne. Ale hněvá se.“

Král slonů tam tiše stál, kýval se dopředu, dozadu, v duchu se modlil, aby mu měsíc jeho vinu odpustil, a sliboval, že se už nikdy ničeho podobného nedopustí. A když se tvář měsíce přestala hněvivě pohybovat, viděl v tom odpuštění, hluboce a uctivě se uklonil a vážnými kroky odešel. Od té doby byli zajáci před slony bez starosti. A protože se brzy potom spustil vydatný déšť, byli bez starostí vůbec. Jako vždycky.

Tak to vypravoval cizí holub. A pokračoval: „Ale kromě šerednosti, tuposti, vzteklosti a slepoty jsou sovy také neupřímné, lstivé a věrolomné. A nejhorší král je ten, který své poddané klame. Kdo takovému králi věří, stane se mu, co se přihodilo kachně a zajícovi.“

„Něco zlého?“ ptali se holubi.

„Ovšem,“ odpověděl cizinec. „Je vidět, že neznáte bajku

O pobožné kočce

Když jsem ještě bydlíval v lese na východě, vystavěla si kachna pod mým stromem velké, pohodlné hnízdo a nakladla do něho vajec. Když se narodily děti a trochu odrostly, někam s nimi odešla a dlouho se nevracela. Mezitím jednoho dne přihupkoval zajíc, očíhával opuštěné hnízdo a patrně si myslel, proč by se vrtěl s pelechem, když tady přišel k hotovému. Zůstal tam. Mlčel jsem, nic mi do toho nebylo a nechtěl jsem mít mrzutosti. Ale minul čas a kachna se vrátila. Sama, děti se udělaly už pro sebe.

„Co ty tu chceš?“ řekla zajícovi. „To je přec můj domek!“

„Co tě nemá?!“ bránil se zajíc. „Tady bydlím já.“

„Nemáš na něj právo! Já jej stavěla,“ rozčilovala se.

„Ale já jsem jej ošetřoval, zdokonalil a vyhrál. Jakmile jsi nechala dům opuštěný, pozbyla jsi na něj nárok.“

„Ty nemáš právo!“ káчала kačka.

„Ty nemáš právo!“ vyskakoval zajíc.

Tak se hádali dlouho.

Konečně se rozhodli, že půjdou se svou pří k soudci. Ale nikdo z nich o žádném nablízku nevěděl. Pak si kachna vzpomněla, že nedaleko odtud žije soudkyně.

„Kdo je to?“ ptal se zajíc.

„Na břehu jezera bydlí nábožná kočka, celý den se postí, v noci prodlévá na modlitbách, neublíží ani kuřeti, krev neprolévá a živí se pouze rostlinami nebo tím, co vyhodí na břeh vlny.“

„Dobře, je-li taková, jak pravíš, pojďme!“

Oba se vypravili na cestu k soudkyni. Letěl jsem za nimi, abych se dověděl, jak je ta pobožná kočka rozsoudí. Posadil jsem se u ní na okno a všechno jsem viděl a slyšel.

Když kočka viděla, že se k jejímu stavení přibližují kachna se zajícem a že se po cestě přou, věděla ihned, oč jde. Hned nastrojila pokorný výraz, rozpažovala a vzpažovala tlapy, hluboce se klaněla, předla a dělala, jako když se modlí, takže se oba návštěvníci přibližovali k pobožné poustevnici s velkou uctivostí.

Vše kočky vypověděli a prosili ji za spravedlivý rozsudek. Poslouchala je velmi pozorně.

Nakonec pravila: „Jsem již tuze stará a nedoslýchám. Pojďte blíže ke mně a opakujte mi zřetelně ještě jednou, co jste říkali. Mluvte mi do ucha. Bude třeba také lépe zavřítí dvířka, aby netáhlo a vítr váš hlas neodnášel.“

Zajíc ochotně přiskočil ke vchodu a zadní nohou přibouchl dveře, až to kráplo.

Přišli k ní tedy hodně blízko, pobožná kočka sekla po kachně tlapou, zajícovi skočila do týla a bylo po nich.“

„A zrovna takové hanebnice jsou sovy,“ pokračoval cizí holub: „Hladounké, tichounké, ale běda, mají-li kořist na dosah. A mně můžete věřit, v životě jsem měl s nimi více co dělat, než mi bylo příjemné.“

Holubí sněm, cizincem dokonale poučený o pravé podobě sov, byl vděčen, že se uchránil velké chyby a své původní usnesení odvolal.

Ale co se nestalo!

Strom, na němž se holubí sněm konal, byl dutý. A toho dne časně ráno, brzy potom, kdy šla jedna sova spát, byla ve svém hnízdě vyplašena lasičkou, musila utéci a děkovala osudu, že v denním světle našla nějakou skrýši. A ta byla právě v onom stromě a sova tam seděla již dříve, než se holubi sletěli k sněmu.

Všechno vyslechla.

Když padlo usnesení, že se první královská volba odvolává, vylezla sova z úkrytu, hledala mrkavýma očima cizího holuba, a poněvadž se v té chvíli skrylo slunce za velký mrak, našla ho. Načepýřila se a řekla mu:

„Urazil jsi můj rod a pomstím se za to. Nevím, čím jsem ti kdy ublížila, vím jen, že na kmeni sekerou okleštěném vypučí větve znovu, že se jizvy zasazené mečem zacelí, ale rány způsobené jazykem, že se nezacelí nikdy. Šíp vniklý do těla možno vyjmouti, avšak hrot řeči uvízlý v srdci se odstraniti nedá. Proti ohni jest voda, proti jedu protijed, proti neštěstí trpělivost, ale plamen nenávisti neuhasíš. Vy, holubi, jste zasadili mezi sebe a nás strom zlé vůle, nepřátelství a věčné nenávisti.“

Po té řeči odletěla, aby příhodu oznámila svému králi.

Holub seděl na větvi hodně zaražený.

„Neposloužil jsem svému kmeni,“ myslil si. „A sobě také ne. Netušil jsem, že má řeč bude mít tak špatné následky.“

*Spíš šíp se nazpět na tětivu vrátí,
než za rty slovo, které ústa ztratí.*

Ted' je pozdě honiti bycha. Chtěl jsem vzbuditi pozornost, ale způsobil jsem neštěstí. Má slova se holubům líbila, ale v budoucnosti mi vděční nebudou.“

A holub mrzutě odletěl.

Také ostatní se brzy rozprchli.

Tak to v tajné poradě na osamělém stromě vykládal Doupňák holubímu králi.

A pokračoval: „Taková jest příčina nepřátelství mezi námi a sovami. Přítel Řivnáč ti radil, abys sovám vyhlásil boj. Nesouhlasím s tím. Jsem přesvědčen, že se mnohem více zmůže vtipem a přemlouváním. Znáš, králi, příběh o poustevníkovi, kterého taškáři připravili o kozu?“

„Ne,“ řekl král. „Vypravuj mi jej!“

Doupňák tedy vypravoval

O uhranuté koze

Jeden poustevník si na trhu koupil pěknou, dojnou kozu a vedl ji na provaze domů. Uvidělo ho několik darebáků, a přemýšleli, jak by mnicha o kozu připravili.

„To by bylo smutné, aby se nám to nepovedlo!“ pravil jeden z nich.

„Vím už také, jak to provedeme. Mniši pokládají za těžký hřích a velkou potupu jíti se psem. Dokážeme mu tedy, že ta koza je vlastně pes.“

„Chacha!“ zasmáli se tomu žertu kamarádi. „Blázne! Což poustevník nerozezná kozu od psa?“

„Byli už jinčí mudrci,“ odpověděl první, „věřící nesmyslu, který se přičil zdravému rozumu. Ostatně mniši jsou zvyklí věřit všelijakým hloupostem. Odrozumujeme mu tu kozu! A nepůjde-li to jinak, pohrozíme mu, že budeme všude vypravovat o jeho zpupném rouhání, v němž chtěl proměňovati psy v kozy.“

„Dobře,“ smáli se taškáři, „odrozumujeme mu ji!“ A uradili se na válečném plánu.

Rozběhli se pěšinami podél cesty, kudy se poustevník musil brát, a pak ho jeden po druhém potkávali.

První, jda proti němu, již zpovzdálí si prohlížel kozu na provaze, mračil se, kroutil hlavou, a když přišel několik kroků před něho, zastavil se a pravil s nevolí:

„Sním, či bdím? Mnich vede psa?“

Poustevník se ulekl, hodil pohledem po koze, a to už bylo maličké znamení nejistoty, ale vida ji v pořádku kráčet, uspokojeně zabručel: „Dělej si blázny z někoho jiného!“

A šel dál.

Za chvíli potkal druhého z kumpánů.

„Bud' zdrav, svatý muži!“ pozdravil pocestný a poustevník zbožně poděkoval.

Ale sotva byl taškář dva kroky za ním, obrátil se a začal rozhořčeně křičet:

„To je neslýchané! Mnich se vodí se psem?!“

Poustevníkem trhlo a zrychlil krok. Ale když si ještě jednou kozu prohlédl, zlostně se obrátil:

„Vezmi oči do ruky a podívej se lépe!“

A od té chvíle si kozu prohlížel pozorněji. Do duše mu bylo vhozeno semínko nevěry. Vrtěl hlavou a uvažoval: „Kozu je konečně také zvíře a lze připustit, že ji člověk se špatným zrakem může pokládat za psa. Čtyři nohy má, hlavu a hubu také, psi někdy tak vysocí bývají a na dálku není rohy vidět. Ale podívá-li se člověk na toho tvora zblízka, musí poznat, že je to koza.“

Co tak rozumoval, potkal se s třetím taškářem.

„Bud' zdrav, poustevníku,“ pozdravil a minul ho.

„Pokoj s tebou!“ odpověděl mnich, jsa rád, že konečně potkal člověka, který má oči jako jiní lidé.

A v té dobré náladě se obrátil a usmál: „Vid', že jsem koupil hezkou kozu!“

„To nejde, odhadovat dobytek jen tak zpovzdálí,“ řekl zloděj. „Musím se podívat!“ A vracel se.

Ale sotva přišel blíže, zamračil se a rozkřičel:

„Hanba! Fuj! A to mě ještě zveš k podívané, jak chodíš se psem? Nestydíš se chlubit se tím? Kam jsme to na světě dospěli?! Mnich! Pes!“

Křičel ještě dále, ale poustevník už neposlouchal, nýbrž běžel odtud. Byl rozrušen. Když se poněkud uklidnil, prohlížel si kozu ze všech stran: „Nu, koza! Je to marné!“ A přemýšleje, vzpomněl si na moudrost:

*S obrazností člověku se děje,
že mu kreslí, co si právě přeje.*

A rozbíral to rčení: „Když si toužebně přeji, abych už brzy potkal přítele, který mi jde naproti, má obrazotvornost mi ho kreslí do každého stínu křoví na cestě. Stejně tak se to má se strachem: bojím-li se, vidím strašidlo v každé vrbě. Slyším volati někoho z lesa, a zatím je to ozvěna. Smysly člověka často klamávají. Mé oči mi na příklad říkají, že po nebi běží z mraku do mraku měsíc, ale pravda to není. Zdá se nám, že slunce vychází, přechází oblohou a zapadá, ale naši hvězdáři nám vypočítali, že je to omyl, způsobený pohybem země. Pět lidských smyslů jsou zkrátka nástroje velmi nespolehlivé. Tohle všechno si arci říkám jen pro zbystření rozumu a ne snad proto, že bych si myslel, že má koza je pes. Je pravda, že lidé vidí psa, ale já vidím podstatu toho tvora a ta jest kozí. Nesejde na tvaru, nýbrž vše záleží na podstatě. V tu pevně věřím a mou víru mi nikdo vzít nemůže... Nebo že by mě byl prodavač na trhu opravdu napálil...? Ne! Marnost nad marnost, je to koza...! Neměl bych se snad pro jistotu ještě zeptat jednoho svědka?“

A tamhle z dálky se již jeden blížil. Totiž čtvrtý darebák. Ale jak ho poustevník spatřil, chuť volati si nového svědka ho přešla. Řekl si: „Musím kozu schovat, neboť uvidí-li ji, stane se z ní zase pes a ne-ujdu hanbě. Je to mrzuté, neshoduje-li se naše víra s vírou ostatních

lidí, ale rozumný člověk se musí vyhnouti pohoršení. Podstatou je to koza. A protože to je má víra, jest také má koza.“

Mezitím se taškář přiblížil a poustevník se před kozu postavil tak, aby ji svým pláštěm zakrýval.

„Pokoj s tebou, počestný muži!“ pozdravil mnich zdvořile první.

Ale počestný místo pozdravu nabral do nozder vzduchu, odplivl si a zabručel jakoby k sobě:

„Hlupák si myslí, když přikryje psa pláštěm, že psinu nebudu cítit!“

A šel dále ani se neohlédnuv.

Poustevník byl nešťastný, div že se nerozplakal. „Co je mi platná má víra, a co je mi platná všechna kozí podstata?! Svět v ní vidí psa, a pro svět tedy psem je! Viděl kdy kdo, aby člověk tolik zkusil pro kozu? Potkám-li ještě více lidí, roznese se to, stihne mě věčná hanba a neuhájím ani holé živobytí. Musím voliti: buď svět, nebo kozu! Svět je mi přece milejší. Je sice divné, že dobývaje světa přicházím o kozu, ale pomoci není.“

V těch myšlenkách odhodil provaz a do kozy kopl: „Jdi k čertu, psí obludo!“

Byl velmi rád, že se k tomu naskytl pátý dareba.

„Bud' zdrav, příteli!“ volal na něho již z dálky poustevník. „Jsi svědkem mého skutku! Roznes jej! A všude vypravuj, že se mnich pro moudrost, zbožnost a dobrý mrav zbavil dojnice jen proto, že ji svět pokládal za psa!“

„No, já si to tedy vezmu,“ řekl zloděj, „mně je to jedno. Však ono se časem pozná, co to je.“

Sebral zvíře a odešel s ním do krčmy ke svým čtyřem smějícím se kamarádům.

„Tímto příkladem,“ pravil Doupňák, „jsem chtěl posílit tvou naději, použijeme-li vhodně kterékoli příležitosti, že dosáhneme výsledku, který si přejeme.“

Zatím, co sněm čekal, radil se král s Doupňákem ještě dlouho.

Pak se oba vrátili ke skupině platanů a k shromáždění.

To bylo netrpělivé, neboť bylo již v myšlenkách rozhodnuto, na čem se usnese. A když došlo k hlasování, rozhodla se opravdu ohromná většina pro boj. Ať se vypraví na Sovici poslové vyzvati sovy k zápasu! Ať se pošle ke všem holubům a zpříbuznělým ptákům pozvání, aby se dostavili zhlédnouti bitvu!

Stalo se, a určeného dne byly všechny stromy kolem Doupně obsazeny nepřehledným množstvím nejrůznějšího ptactva a po celém lese bylo slyšet bublání, vrkání, cukrování, hvízdání a štěbetání. Čekalo se jen na poselstvo, které bylo vysláno k sovímu králi Výrovi.

Ale to se nevracelo. A vůbec se už nevrátilo. Neboť král Výr je sežral.

Místo něho však za prvního soumraku přiletěla sova jménem Pálená. Posadila se opodál na větev a promluvila:

„Na nic se nechystejte a nedělejte si zbytečnou práci! Přec s vámi nebudeme bojovat! Copak se někdo z lidí potýká s teletem, čunětem, husou nebo slepicí? Ty se krmíš, ošetřuješ, a když je třeba, zabíjíš se. Naše právo na vás nám bylo dáno shůry. Jsme nejvznešenější ze všech ptáků, ctí nás jako vzor moudrosti a naše podoba je znakem věd a učenosti. Jsme čistá rasa a je nám určeno ovládnouti svět. Krev a žrádlo! Prostor ve tmě! Ale bojím se, že zde mařím čas, protože jste ještě duchem tak vysoko nevyspěli, abyste mohli porozuměti smyslu mých slov. Budu stručná. Nesu poselství od Jeho Temnosti krále Výra DCCXXXVII. od potopy světa. Poněvadž vás je příliš mnoho a protože také ještě špatně vidím, vyzývám vás, abyste ke mně někoho poslali, komu bych poselství vyřídila.“

Král holubů jednomu ze svých pokynul. Byl to statečný muž z rodu Hrdličkova.

Přeletěl k sově, a na pozdrav se jí uklonil a zavrkal.

Ale Pálená do něho hned zaťala spáry a už ho unášela odtud.

Hrdlička, choť vyjednávačova, zoufale vykřikla.

A pustila se za sovou.

*Láska se neptá, proč se co děje,
ale když zle je, na pomoc spěje.*

Padla jako blesk sově na rozpjatá křídla. Ta se zakolísala, a protože nemohla máchat křídly, spadla na zem. Hrdliččina muž však nepustila. Hrdlička ji křídlem udeřila přes zobák a přes oči. Sova ji popadla za křídlo. Hrdlička se zmítala jako ve víru. Ale už se sem hnalo několik holubic, přítelkyň statečné bojovnice. Některé se vrhly sově na oči a na hlavu. Jiné tahaly Hrdličku, snažíce se ji vysvoboditi. Ostatní rvaly ze sovy peří. Pustila Hrdličku i jejího muže, lehla si naznak, rozdávala rány zobanem, a rvala se pařáty. Ale holubice nepovolily. Vyklovaly jí oči, hlavu jí potloukly do krvava a po celém těle ji poškubaly, takže byla ráda, že ještě mohla uletět a vyváznouti holým životem.

A když se vítězné ženy vracely, všechny trochu pochroumány, rozhlaholil a rozjásal se celý les tisícihlasou písni všech ptáků, a ta píseň byla tak krásná, že zapadající slunce vysunulo z mraku znova hlavu, aby mohlo poslouchati ještě alespoň chvilku.

Oškubaná zrádkyně sova bloudila ještě dlouho, než našla svůj úkryt. Dala se dovésti k Výrovi DCCXXXVII., aby mu žalovala. Její srdce soptilo chtivostí pomsty. Neukojitelná mstivost do posledního vydechnutí proti každému, kdo jim ublížil, a proti jeho rodu do devátého kolena jest znakem všech sov.

Výr sovu zamračeně vyslechl, propustil ji a dal zavolati vyslance Kalousa a dva mladé výry.

Kalousovi přísně řekl: „Svolej všechen lid, ať vyslechne mou vůli!“ A výrů se zeptal: „Můžete jísti soví maso?“

Výrkové, zkroutivše oči k nebi, odpověděli: „Poručí-li Tvoje Temnost, sníme sami sebe. Jsme tvoji poddaní a mrtvoly v tvých rukou. Žijeme jen pro Sovici a Sovstvo.“

Kalous zatím roznášel po Sovici královský rozkaz a sovy všech druhů se brzy shromáždily.

Pak vylezl z královské díry Výr a zahučel: „Zítřka na úsvitě půjdete všichni s kajícnickou tváří, v postním šatě a s oprátkou na krku na Doupeň prosit za odpuštění zločinu, kterého se dopustila má poddaná Pálená. Jednala na vlastní pěst, bez rozkazu a o své újmě. Ale v obci smí platit jen jedna vůle, moje královská vůle, která jest zas vůlí našeho nejvyššího pána, císaře Velvýra MMLIV. od stvoření světa. Neboť právě v této jednotné vůli je naše síla, a kdo jedná jinak, je zločinec.“

Neboť Výr kraloval jen nad Sovstvem onoho lesa a byl, jako ostatní soví králové, podřízen Velvýrovi. Ten bydlil v nejčernější propasti nejtemnějšího lesa, kam slunce nikdy neproniká, a na den vycházel jen tenkrát, mělo-li se na světě státi něco strašného. Velvýrství není dědičné, nýbrž z králů se za Velvýra volí vždy Výr nejšerednější a nejzlostnější, který se na světlo škaredí nejnenávislivěji a o půlnoci se nejpobožněji klaní trouchnivému pařezu, světélkujícímu modravým plamínkem, který jest jedině světlem pravým. Proto se také muří noha z tohoto shnilého pařezu nosívá v čele každého sovího průvodu.

Také za příštího svítání se v království Výrově nesla muří noha a vedle ní znamení měsíce. Za nimi letěly po dvou šedé sovy kajícnice s provazy na hrdlech, skuhrajíce a houkajíce pohřební píseň. V čele průvodu mával neslyšitelně křídly vyslanec Kalous a v prostředku pomalu letěli oni dva mladí výrkové, kteří vedli oškubanou a oslepenou Pálenou. Za těmi se tichým umrlčím letem pohyboval sýček, který teskně houkal, přivolávaje smrt.

Když se za svítání holubi na Doupni probouzeli, zaslechli ponurý zpěv, a když vystrčili z hnízd hlavy, spatřili kajícnický let, který si nedovedli vysvětliti. Rázem byla Doupeň na nohou a vše od mladého do starého užasle hledělo na sovy.

Ty přiletěly k sousedním stromům, a neustávajíce v tichém houkání pohřební písně, měkce se snesly na větve. Ty stromy byly ještě v hlubokém stínu, kdežto na platany již dopadaly první paprsky

vycházejícího slunce. Na kraji seděl Kalous, třímající v spáru znamení muří nohy, která ještě slabě světélkovala. Za ním dva mladí výři a uprostřed nich Pálená s provazem na krku. A umrlčí zpěv pokračoval a neustal ani na chvíli, provázeje celé další jednání mezi sovami a holuby.

Když byly vyřízeny formality a dáno ubezpečení o mírumilovných úmyslech, vystoupil Kalous a promluvil:

„Přináším vám poselství Jeho Temnosti Výra DCCXXXVII. a mír. Vzkazuje vašemu králi a celému holubímu kmeni pozdravení, přízeň a pokoj na věky. Lituje, že se včera jedna jeho poddaná dopustila zrady a násilí, a abyste poznali královu lásku k spravedlnosti, posílá ji, aby byla před vašima očima potrestána. Ale věčný mír mezi námi a vámi jest možný jen na jednom podkladě. Jeho Temnost král na vás nežádá nic jiného, leč abyste uznali odvěký zákon přírody, že se jeden žaludek krmí zrním, druhý masem, a abyste podle toho jednali. Popřávejte nám a našemu rodu své zemřelé. A bude to věru pro vaše mrtvé větší čest, splynou-li s našimi životy, než pohřbíte-li je do země. A pamatujte také na to, že živíce se vaší podstatou, stáváme se vám na duších i tělech den ze dne podobnějšími, a to jest jistě nejpevnější základ vzájemného přátelství a důvěry.“

Holubice hlasitě reptaly. Muži buď mlčeli, nebo mrzutě bublali.

„Rozhodneme o návrhu Jeho Temnosti Výra DCCXXXVII. na valném sněmu,“ určil holubí král, nepřije si před tváří sov rozmíšek.

A tak vyslanec Kalous, snaže se rychle smýti nepříznivý dojem, který mezi holubími matkami zanechaly jeho poslední věty, dal rozkaz k chystanému obřadu.

Sovy slétly z větví k zemi, a zesílivše svůj skuhravý zpěv, rozestavily se ve velikém polokruhu. V ohnisku podkovy vztyčily znamení muří nohy a modlu měsíčního kotouče a do jejich blízkosti přivedli mladí výři slepou Pálenou. Sovy přistupovaly po jedné k svátosti muří nohy a měsíce, pětkrát se hluboce klaněly a houkaly: „Sláva měsíci!“ Sbor odpovídal: „Sláva pánu noci!“ A jednotlivé kajícnice

říkaly: „Sláva trouchnivému pařezu!“ A ostatní: „Sláva jeho jedině pravému světlu!“ A znova: „Sláva Sovstvu!“ A sbor hučel: „Sláva Velvýrovi Nejtemnějšímu!“

Kalous drápl spárkem po Pálené.

Ta také promluvila: „Sláva buď Sovství! Staň se mi podle mého provinění a podle vůle Výrovy!“

Hned potom se jí oba mladí výři chopili, roztrhli ji vejpl a každý z nich do sebe soukal jednu polovičku. Zobáky měli do široka rozevřeny, hrdla nadmuta a sova do nich lezla jen těžce.

Holubi, kteří takovou ukrutnost nikdy neviděli, hleděli na to divadlo s úžasem. A holubice, v myslích i na tělech vždy čistotné, se s odporem odvrátily.

„Tak trestá Sovstvo provinilce!“ prohlásil pyšně Kalous, když konečně výři sovu spolkli a zaklapli zobáky.

Pak se konal holubí sněm.

Mluvalo se sem a tam, to a ono, pro i proti, ale nakonec byla nabídka Výrova přec jen přijata. Holubi jsou tvorové mírumilovní, a pokládali i za cenu trapné novoty a nevůle svých manželek za výhodnější, žít v pokoji.

Když král usnesení sněmu oznámil čekajícímu Kalousovi a Sovstvu, vyslanec provolal:

„Sláva šlechtným holubům! Sláva ode dneška našim nejlepším přátelům!“

Leč starý holub, jeden z těch mála, kteří hlasovali proti návrhu, hlasitě vykřikl:

*„Více nežli nepřátelské síly,
boj se jejich slova, lichotí-li.“*

Když se soví poselstvo rozloučilo s holuby a letělo zpět na Sovici, vyslanec Kalous v jeho čele se usmíval.

Také Výr DCCXXXVII. byl spokojen, neboť jeho plán, za jehož zdar obětoval sovu Pálenou, se prozatím dařil dokonale. Proto také propůjčil Kalousovi za vzorné vyplnění rozkazu řád Muří nohy druhé třídy.

Ještě téhož dne svolal poradu sovích předáků.

Řekl jim: „Je možné, že mým opatřením nerozumíte, nebo že snad dokonce pokládáte dnešní průvod a hlavně smrt statečné občanky Pálené za zbytečné. Není tomu tak. Ptákyarci dosud přemáháme velmi snadno, ale co by se stalo, kdyby poznali svou sílu a všichni se spojili proti nám? A když jsem slyšel o ohromném sletu všelikého ptactva k souboji občanky Pálené s Hrdličkou, vznikly ve mně obavy, že by k tomu mohlo dojít brzy, neboť takový úspěch povzbuzuje. Proto jsem se rozhodl změnit na čas způsob boje. Chovejte se k holubům vlídně a laskavě! Jde o to, abychom je získali! A podaří-li se nám naklonit si je, uvidíte, že nám brzy budou nabízet svá těla sami a budou při tom šťastni, že tak činit smějí. A o to nám jde, a ne o jejich lásku.

*Vždycky se tak v světě dělo:
chytni duši, máš i tělo.*

A druhým výsledkem mého postupu bude, že si holubi spolenectvím s námi ostatní ptáky znepřátelí. Tak své odpůrce rozdělíme.“

Král se zamračeně podíval po shromáždění a zeptal se: „Má k tomu někdo co podotknouti, nebo má někdo nějakou radu?“

Vyvstal hrabě Šýc z Temné Díry: „Dovoluji se tázat, zda by snad nebylo výhodné, kdyby král ráčil navštívit Doupeň.“

„Ano,“ houkl Výr, a poněvadž už tam nebyl nikdo, kdo by ještě chtěl něco říci, zamračeně se odkolébal.

Podvečer toho dne se svým průvodem na Doupeň opravdu zalétl a byl zde slavnostně uvítán. Jeho návštěva okouzila všechny obyvatele platanů, a o králově vznešenosti, o kráse jeho dvořanů a půvabu

jeho hebkých, krásně barvených sov bylo na Doupni vypravováno ještě mnoho dní potom. A tenkrát, na počest Výra DCCXXXVII., porušil holubí královský dvůr po prvé starý obyčej a setrval v přátelských řečech a proslovec se sovím poselstvem až do noci. A ne bez výsledku. Pánové se usnesli, že bude na Doupni ustanoven za přijímače smlouvených mrtvých těl sovický vyslanec, jímž byl jmenován Sýc, hrabě z Temné Díry. Také z toho byla mezi holuby radost veliká, neboť tento mladý kavalír se brzy na platanech dovedl učiniti oblíbeným.

Ale vyslanec nezůstal dlouho samotén. Nemohl práci sám zastat a byl mu přidělen úřednický štáb, složený z mladých pánů dokonalého chování, uhlazených a hladkých. Také to se na Doupni velmi líbilo, neboť u pana Sýce z Temné Díry se pořádaly nejhezčí večerní hostiny, které často trvaly až do rána. Mladí Sovičáci se brzy spřátelili se šlechtickou mládeží Doupně, se syny právě těch urozených otců, kteří dříve posílávali na noční stráž prosté holuby, aby sami mohli odpočívati v klidu. A bohatá holubí mládež počala přejímati zvyky svých sovích přátel a jejich vrozená povaha se ponenáhlu měnila. Vrkání, bublání a cukrování se pokládalo za sprosté, mladí páni se učili houkat, skuhrat a foukat, holubí slečinky nosily hlavu a kroutily jí jako sovy a všichni si osvojovali klátivý krok, který se pokládal za vznešený. Ve dne se spávalo, v noci se pořádaly zábavy, slunce bylo pokládáno za příliš obtížné a začínalo se vychvalovat měkké a příjemné světlo měsíce. Jen trouchnivému pařezu a muří noze se dosud neklaněli, ale na Sovici se nevzdávali naděje, že také k tomu brzy dojde. Rozmařilá holubí společnost, seskupená kolem vyslance Sýce, se za souhlasu svých otců zmocnila vlády nad Doupní docela.

Výr to všechno pozoroval, neboť vyslanec mu podával o pokroku na Doupni zevrubné zprávy a podle nich řídil soví král své další požadavky. Smlouva uzavřená s holuby se vykládala šíře. Žádalo se více mrtvých těl. Ale násilí se nepoužívalo žádného, neboť král Výr zůstal věren zásadě, zmocní-li se duší, že bude míti také těla. Poslal na platany kněze Chladného Měsíce a Muří nohy. Ti začali kázat o kráse Tmy,

dobrodiní Smrti, o světské Marnosti a posmrtné Blaženosti a proplétali svou řeč tak krásnými přirovnáními, obrazy a podobenstvími, tak hlubokou moudrostí a provázeli svá kázání takovým ohněm přesvědčení, že je z pouhé krasocitné záliby počali poslouchati také ti, kdo s nimi v zásadě nesouhlasili. Ale kněží temnot našli mnoho přívrženců v řadách těch, kteří byli neduživí a nemocní a musili se obávati blízké smrti. Těm byla taková kázání útěchou, začali se scházeti, těšili se na radosti záhrobního života a brzy se považovali za tvory povznesené nad jiné a nad ně dokonalejší. Naučili se proklínati palčivé slunce, které je příčinou všech nemocí, velebili svatou noc a měkký měsíční jas, klaněli se trouchnivému pařezu v lese, velebili smrt a blahoslavili zemřelé.

Vyslanec Sýc z Temné Díry to dovedl u holubího krále zařídit tak, aby se právě tito občané na novou víru obrácení stali veřejnými lékaři a oznamovali výběrčím mrtvol, kdo z holubů je smrti nejbližší a komu má tedy býti prokázána milost a má býti zbaven potíží dlouhého umírání. A je jasné, že vyhledávali nemocné hlavně mezi těmi, kdo se neklaněli trouchnivému pařezu a milovali slunce.

A nebylo-li mezi vyznavači dne nemocných, vybírali si ty, kteří svou víru dávali nepokrytě najevo, a říkali: „Jsou nemocní nákazou světla, třestí, jejich nemoc jest nakažlivá a naší povinností jest ochraňovati zdraví ostatních. Bud'tež tedy vydáni výběrčímu!“

Tak řidl zástup přátel slunce vůčihledě. Ale všechny přec odstraniti nedovedli, a zameziti jim, aby žili ve dne a v noci spali, také ne. Jak se říká:

*To nedokáže vůle ničít,
co přirozenosti se přičít.*

A to, co prováděli šlechtičtí holubi, přírodním zákonům se přičilo dokonale a názory, na jejichž podkladě chtěli zřídit novou Doupeň, ve které by mohli žít bez nebezpečí, práce a starostí, byly plny roz-

porů v sobě samých. Musili přec také jísti. Poněvadž si ve dne nemohli hledati potravu sami, bylo třeba, aby to za ně činili jiní. A těm, kteří to dělali, nemohli zakazovat, aby ve dne nechodili na slunce. Tyhle pracující prostáčky, kteří si ještě neodvykli vrkání a cukrování, pranic nezajímalo mudrování o temnotě, smrti a o blaženství vstupu do sovích žaludků, ani se neklaněli bledému měsíci, muří noze a starému pařezu, nýbrž měli rádi den, slunce a těšili se ze života.

A právě oni, potomci prostých holubů, kteří kdysi zhatili panské úklady při rozestavování nočních stráží, učinili i nyní přítrž panské zištnosti, která byla ochotna vydávati na smrt jiné, jen aby sama mohla žíti v bezpečí.

Když na Doupni bylo vyvražděno již vše, co bylo označeno za choré nebo za podezřelé, jali se soví zřízenci vybíratí hnízda pracujících holubů. Šlechta sice u vyslance Sýce z Temné Díry protestovala:

„Kdo pro nás bude ve dne sbírat zrní a živit nás, když postupně sníte všechny pracovníky? A co bude dále? Prosíme, aby to vaše blahorodí zakázalo.“

„Co bude dále?“ myslil si hrabě Sýc. „Pak sežereme vás. Nám je to jedno, u koho začneme a u koho skončíme.“ Ale nahlas to neřekl, nýbrž ukonejšil pány všeobecnými průpovídkami, poukazováním na okamžitou nezbytnost a ujistil je svým neochvějným přátelstvím.

Ale mezi prostými holuby vyvstal náš Sivák, tehdy ještě o hodně mladší.

Svolal potají své přátele a řekl jim: „Náš král a naši pánové pozbyli rozumu. Že by se napravili, není možno doufat. Chtějí-li se stavěti proti přírodě dále, ať si to činí. Ale bez nás! Odletíme! Najdeme si jiné hnízdíště!“

K Sivákovi se připojili všichni prostí holubi bez výjimky.

Jednoho poledne, když na Doupni všechno panstvo, holubí i soví, nejtvrději spalo, vzneslo se nad koruny platanů velké hejno holubů, vzlétlo vysoko ke slunci, zatleskalo křídly, blýskalo se ještě chvilku v paprscích a bylo pryč! Ať si tedy páni dělají, jak rozumějí!

Letěli dlouho. Konečně uviděli strmou skálu, kolem níž se prostíral úrodný kraj, který dával naději na hojnou obživu. Usídlili se tam a začali žítí novým životem.

A urozené panstvo na Doupni? Bylo to věru velmi těžké, sháněti ve dne potravu a v noci bděti se sovami a klaněti se starému pařezu. Kromě toho se hrabě Sýc z Temné Díry velmi rozhněval.

„Proč jste ráčil připustit, aby tak velká většina poddaných uletěla?“ zeptal se holubího krále. A zamračil se.

Za několik dnů oznámil, že musí na několik málo dní na návštěvu na Sovici. Ale nevrátil se už. Za ním se odstěhovalo všechno uhlazené a dobře vychované úřednictvo. Co by ještě na Doupni dělali? S ukázněným požíráním holubů byl konec. Sovy se zas vrátily k požírání bez pevně stanoveného pořádku a každou noc létaly na Doupeň jako do spižírny a vybíraly si z urozených hnízd, co se jim právě líbilo a na co měly zrovna chuť.

Také s náboženstvím temnoty, laskavého měsíce, světélkujícího dřeva a muří nohy bylo na Doupni skoncováno. Neboť od zhýčkaných údů a z pohodlných hlav je těžko žádati, aby ve dne pracovaly na poli a v noci bděly na modlitbách a na strážích. Z celého náboženství zbyla jen odevzdanost do vůle pařezu. Urození pánové se sice kasali, že budou strážce proti sovám stavěti sami, ale poněvadž každá stráž každé noci usnula a druhého dne ráno z toho ještě byla nastuzená, nechali toho a dali se klidně požírat. Děj se vůle pařezova!

Tak se celá lež v sobě zhroutila. Sovy věděly, že holubi lžou, věděli holubi, že lžou sovy, znal to každý z nich i sám o sobě, ale nikdy si to do očí neřekli a nikdy si to ani sami ze strachu nepřiznali, nýbrž hleděli sebe i jeden druhého v té matenici lží podporovati. Nemohlo to tedy nakonec dopadnout jinak.

*Hyne lež, byť chvilku pobelhává,
protože se sama obelhává.*

Holubi, kteří se vystěhovali z Doupně na Vysokou Skálu, žili zatím v míru a pokoji. Potravu a zdravé vody tam bylo do sytosti a bezpečí také. Páni je neutiskovali, sovy je nehubily, a tak se na Vysoké Skále brzy rozmohl blahobyt a holubí rodiny se velmi rozmnožily.

Ale přec! Při všem zajištěném a spokojeném životě šťastni nebyli. Stýskalo se jim po Doupni. Neboť příroda vložila všem tvorům do srdcí lásku ke kraji, v němž se zrodili. Dozajista: zrní v této krajině bylo znamenité, ale na Doupni přec chutnalo o maličko lépe, prameny zde byly čisté, ale v těch studánkách doma se slunce přece jen odráželo jasněji. Pravda: stromy zde byly vysoké a květena bohatá, ale na platanech kolem Doupně se za vlahých podvečerů vrkávalo mnohem krásněji a louky tam rozkvétaly barvami ještě půvabnějšími. Slunce hřálo příjemněji, voda byla sladší, vzduch svěžejší, vůně příjemnější. A to vše stojí věru za to, aby se tvorů stýskalo.

Na jaře dostoupil stesk vrcholu. Holubi se shlukli kolem Siváka. Neboť toho si zvolili za krále.

„Jak bychom se mohli vrátit na Doupeň?!“ řekl jim Sivák. „Nebo myslíte, že se naši bývalí pánové v něčem poučili? Jakmile se vrátíme, uvidíte, že se okamžitě spojí se sovami, protože jim bude milejší, budou-li sovy požíratí nás, než aby hubily je. Na Doupeň se můžeme vrátiti jen tehdy, dobudeme-li dříve Sovice. Dobře, pokusme se o to! Vydám se na Sovici. A vy učiňte, co vám přikážu.“

„Jak, ty se chceš sám odvážit na Sovici?“ volali holubi.

„Ano.“

*Nesmí vyzývati k boji,
ten, kdo sám se smrti bojí,*

poněvadž je nemravné, vyzývati někoho k něčemu, co nejsem ochoten podstoupiti také sám, a je možné, že si boj o Sovici vyžádá život také někoho z nás.“

„Povedeš nás?“ ptali se holubi.

„Povedu. Ale jen zůstanete-li věrni naší myšlence.“

„Zůstaneme! Zůstaneme!“ volali.

„Víte, které lidské slovo je nejstrašnější? Nadávají si našimi jmény, ale přitom tam mají slovo, kterému jsme se my teprve od nich musili naučit.“

A protože si holubi hned nemohli vzpomenouti, řekl jim je:

„Lidé si spílají po světě všade:

„Bestie, hyeno, kryso a hade!“

Ale my přejali od lidské ráce

prokletí jedno jen. Strašné však: „Zrádce!““

„Nikdy! Nikdy!“ bouřili se holubi.

Pak Sivák s několika přáteli přemýšleli o válečném plánu. A když si vše rozvážili, odletěli, oni a Sivákova žena, k Sovici. Tam mu přátelé vytrhali několik perutí, poškubali peří na zádech a nechali ho tam samotného.

K večeru, v době, kdy se Sovice probouzí a kdy ho sovy musily slyšet, spustil Sivák srdcelomný nářek a rozletěl se na pochroumaných křídlech k nim.

„Co je ti? Co chceš?“ houkl na něho soví strážník.

„Doved’ mě k Jeho Temnosti králi,“ zašeptal holub a spustil unaveně perutě, jako by užuž měl zemřít.

Strážník se načepýřil, několikrát zakroutil hlavou a zamrkal, ale Siváka k Výrovi DCCXXXVII. dovedl.

Ten ho přijal v přítomnosti pana Veyra ze Starého Dubu, nejvyššího komořího.

„Mluv!“ řekli mu.

A Sivák vypravoval, že mezi vystěhovanými holuby byl jedním z mála těch, kteří zůstali věrni jedině pravému náboženství, a že neustával své hejno vyzývat k tomu, aby se Sovicí uzavřeli podobnou smlouvu, jako mívala Doupeň.

Král spustil přes vypoulené oči dopola mžurky a podíval se kousou na komořího. Smýšlení holubovo se mu zamlouvalo. Neboť na Doupni šlechtických rodin den ze dne ubývalo, žrádla se sovám nedostávalo, a tam ho bylo dosti, a jak se zdá, jadrnějšího.

A Sivák vypravoval, jak se za souhlasu nejbližších přátel vypravil dnes na Sovici, aby Jeho Temnosti učinil v té věci návrhy, a velmi barvitě líčil, jak ho nepřátelští holubi pronásledovali, zde blíže královského sídla přepadli, jak s nimi na život a na smrt bojoval, aby aspoň položivý mohl doletět sem.

„Co o tom soudíš?“ otázal se král komořího.

Pán z Veyrů si Siváka odshora dolů zamračeně změřil a řekl:

„Holub příliš hubou mele.

To je vždycky podezřelý.

Radím ti, králi, abys ho dal na nejbližší větvi oběsit.“

Král spustil přes své náramné oči záclonu a chvíli přemýšlel.

Pak řekl Sivákovi: „Zůstaň zatím tu! Uvidíme!“

A svolal dvorní poradu.

Na ní zastával nejvyšší komoří své mínění. Pravil:

„Holub vykládá mnohem více, než ten, kdo by něco podobného byl opravdu zažil. Nevěřím mu a radím znova, aby byl popraven. Slyšeti je málo, někdo z nás by ten boj byl musil vidět. Kdo věří více sluchu než rozumu, podobá se tesaři, který více věřil tomu, co slyšel, než co viděl.“

„Jaký to byl tesař? A co věřil?“ otázal se král.

A nejvyšší komoří vypravoval povídku

O lehkověrném tesaři

V jedné vesnici bydlil dovedný tesař. Žil se ženou a tu měl velmi rád a hezky s ní jednal. Ale hodná žena to nebyla. Měla kamarádku vel-

mi lehkomyšlnou a nedobré pověsti, a kdykoli odešel tesař někam do sousední vsi za prací, už byla přítelkyně u ní a tesařova manželka jí strojila a vyvařovala a obě hodovaly, takže se tesař nikdy nemohl dopočítati, kam se jeho výdělků dějí. Ale nejen to. Kamarádka neustávala tesařku sváděti:

„Utečme z té nudné vesnice. Až si tvůj muž vydělá hodně peněz, vezmi mu je. Odstěhujeme se do přístavního města a zařídíme si kavárnu. Budou k nám chodit námořníci, bude tam muzika a bude nám veselo.“

Ale dříve než tesař nashromáždil tolik peněz, kolik ženy potřebovaly, dověděl se, co tropí a jaké kují plány. Přítelkyni vyhnal a ženu vyplísnil. Chtěl vyhnati také ji, ale protože ji měl rád, odpustil jí, když mu svatosvatě slíbila, že kamarádku už nechce ani vidět a že s ní do smrti slova nepromluví.

Manželé se smířili, a protože byl tesař přesvědčen, že se jeho žena polepšila, zacházel s ní zas pěkně a spokojeně s ní žil. Ale nepolepšila se v ničem. Stala se jen opatrnější. Kdykoli tesař odešel za prací, obě ženy se zas scházely, ale jen v noci, aby je sousedé neviděli. Hýřily z tesařových peněz poněkud méně, poněvadž si je šetřily k útěku.

Ale schovávej se, jak schovávej, sousedé se dovědí všechno.

*Sousedo, i když se nutíš,
přec jen neobalamutíš.*

A poněvadž si tesaře vážili, pověděli mu to. Ten vida, jak se manželka činí v domácnosti, jak je poslušná, pozorná a o muže pečlivá, nevěřil, pokládal ty zprávy za klevety a na klepaře se zlobil. Ale když přemýšlel a vzpomněl si také na minulost, rozhodl se, že se přesvědčí.

Řekl ženě, že musí na dva dny do vzdálené vsi, napomenul ji, aby na noc pořádně zamykala dveře a okna, rozloučil se s ní a vydal

se na cestu. Daleko však neušel. Jen do lesa, kde se skryl a vyčkal večera.

Za soumraku, kdy viděl, že žena chystá kozám pití, se vrátil, vklouzl do domku a schoval se pod postel.

Jenže tesaři jsou klidní lidé, kteří jsou zvyklí, buď něco dělat, nebo spát. To nebo ono. Ale nic nedělat a nespát nedovedou. Tesařovi se velmi brzy začaly klížit oči. Bojoval proti dřímotě, vrtěl se-bou, štípal se do tváří, ale víčka jako by byla z olova. „Eh,“ myslil si, „však já se stejně vzbudím, kdyby vrzly dveře, nebo kdyby tu někdo promluvil“ – a už byl v limbu.

Když se žena vrátila od koz, neslyšel. Když tam pozdě večer přišla kamarádka, také ne. Neviděl, když rozsvítily, a z jejich porad o útěku nepostřehl nic. Spal jako zabitý.

Ale najednou padl pohled jeho manželky pod postel. Jak se polekala! Spatřila tam mužovu nohu. A když se shýbla, jeho celého. Kamarádka chtěla utíkat. Ale žena ji posunkem zadržela.

Tesařka chvíli přemýšlela. Pak se rozhodla. Shodila se stolu velkou dřevěnou mísu a dalo to ránu, jako když se práskne do bubnu. Tou by se probudil i mrtvý. Mísa ještě chvilku poskakovala a drnčela, a spáč, ujasňuje si, kde je, počal přicházet k sobě.

„Dělám chybu,“ mluvila tesařova manželka, „že tě vpouštím do svého příbytku, poněvadž by se na mne muž zlobil. Proč mě přemlouváš k útěku? Nikdy svého manžela neopustím. Muž jest zároveň otcem i bratrem, a bůh trestej ženu, které není manžel nade všechno. Mé srdce i duše náleží mému drahému muži. Ach, kéž by zde byl, aby se přesvědčil, jak marně mě svádíš. Ale ne, je lépe, že zde není, snad by tě v hněvu zabil a za to by životem musel pykati také on.“

Manželovi pod postelí se dojetím orosily oči.

Kamarádka něčím zacinkala, co znělo jako zvuk zlatých peněz, a pravila: „Hleď, peníze na kavárnu mám již pohromadě a nechci od tebe nic, leč abys šla se mnou. Co jest mé, je také tvoje. Nezahazuj si štěstí! Co máme v téhle vsi? A představ si ten blažený život v přístá-

vu! Námořníci, hudba, tanec, radovánky, smích, veselí. A miluje-li tě tvůj muž opravdu, což by nemohl přijeti za tebou?“

„Nejprve ti odpovím na tvé otázky,“ pravila tesařka. „Své štěstí bych si zahodila, kdybych odešla, neboť mým jediným štěstím jest můj manžel. A co mám v této vsi? Právě toto štěstí: muže. A on odtud nikdy nepůjde.“

Tehdy se tesař pod postelí již nezdržel. Rozvzlykal se tak, že byl strach, aby ho ženy neuslyšely. Ramena se mu roztrásla a z očí mu slzy tekly potůčky.

„Podívej se, milá přítelkyně,“ pokračovala tesařka, „také tobě bych byla radou, abys svého hříšného plánu zanechala. Jsi povinna svému muži věností, neboť tak káže zákon, čest i náboženství.“

„Ach, kdyby byl můj manžel takový, jako tvůj!“ smutně vzdychla kamarádka.

„Tak dobrého muže, jako je můj, bys na světě marně hledala. Ale spokoj se tím, kterého máš. Věř mi, že spořádané manželství je největší štěstí, kterého může člověk dosáhnout. Ani tvůj manžel není z nejhorších, měj jen dobrou vůli, buď na něho laskavá, shovívavá, konej řádně povinnosti a uvidíš, že také ty najdeš spokojenost a na hříšné myšlenky zapomeneš.“

Ted' se také kamarádka rozplakala. Vzlykaly s tesařem.

Bylo chvíli ticho.

„Měla jsem tě do dnešního dne ráda,“ říkala mezi pláčem sousedka, „ale od této chvíle si tě také nade vše vážím. Kéž by také můj muž dovedl oceniti tvou dobrotu a moudrost. Přesvědčila jsi mě dokonale. Také já zůstanu doma a zařídím se podle tvých rad. Jen jedna věc mě bude nade vše bolet: že ti tvůj manžel nedovolí, abych se s tebou stýkala. Do dneška měl pravdu, neboť jsem byla žena špatná. Od nynějška bude jinak. Ach, drahá přítelkyně, dovol mi, abych tě směla na rozloučenou políbit.“

Obě ženy se podelovaly a potají se smály.

Když přítelkyně odešla, chtěl uplakaný tesař užuž z podpostele vyskočiti, před svou ženou kleknout a odprosit ji za nespravedlivé podezření. Ale hned se toho úmyslu zhrozil, protože si vzpomněl, že by se jeho dobrá žena mohla z leknutí rozstonati, nebo mít z toho, nedej bože, třeba smrt. Sečkal tedy, až usnula.

Potom vylezl, pohleděl na spící ženu, a pomyslel si: „Jak znamenitou ženu mám!“ A vlezl do postele.

Ráno neprozradil, že něco slyšel, ale šel ke kamarádce, dovedl ji do svého domu, a řekl své ženě:

„Přemýšlel jsem o vašem přátelství a poznal jsem, že jsem tvé přítelkyni křivdil. Buďte dále v dobré vůli spolu.“

A byly tak. Sousedé, vidouce to, lehkověrnému tesaři se vysmívali. Ale jeden dědeček si vzpomněl na staré přísloví:

*„Kdo neumí pravdu snést,
lží si dopomáhá k štěstí.“*

Dopadlo to, jak jinak to ani dopadnouti nemohlo. Když našetřil tesař sdostatek peněz, darebná žena mu je vzala a utekla s přítelkyní do světa.

„Vypravoval jsem vám tento příběh,“ dodal první komoří, „abych vám dokázal, že je chyba věřit jen na základě toho, že jsme něco slyšeli. Slova toho holuba mohou býti nepravdivá a jeho poranění jen nastrojené. Radím proto znova, aby byl pro jistotu popraven.“

Král ho vyslechl a obrátil se na pana Kalousa:

„Jaká je tvá rada?“

„Soudím,“ řekl hodnostář, „aby byl ponechán holub na živu a aby mu byl tady popřán útulek. Chceme-li se holuby živit, musíme podporovati rozbroje mezi nimi. A tenhle holub, i kdyby se vrátil domů a žil třeba ještě sto let, nikdy nezapomene na svou potupu a těm, kteří mu ublížili, neodpustí. Holubi jsou sice slabí, ale je jich mnoho.“

Každého z nich přemůžeme snadno, ale kdyby se proti nám postavili všichni, byla by to práce velká. Není na světě tvora tak slabého, který spolčiv se se svými, nenabyl by síly hrozná. Příkladem nám buď komár a kůň; co do velikosti a síly je vůbec není možno k sobě přirovnávat a přece velké hejno komárů dovede zničit i koně. A víme, co nám provádívají vlaštovky, pěnkavy, sýkory a vrabci, když někdy ve dne vyletíme. Je to jejich svornost, která jim dodává odvahu. Tu musíme stále rozbíjet, jen tak se nám nic nemůže stát. Povím vám o tom povídku.“

„Pověz!“ pravil král.

„Je to příběh

O čertu a zlodějovi

Jeden mnich dostal od sedláka krávu a vedl si ji domů.

Spatřil to čert a dal se za mnichem. Viděl to také zloděj a pustil se rovněž za ním.

Ti oba se potkali na rozcestí.

„Zkáza lidem, mistře!“ pozdravil zloděj čerta.

„I všemu dobrému!“ poděkoval čert.

Zloděj se zeptal: „Kam jdeš, mistře?“

„Po stopě. Větrím duši. A ty?“

„Také po stopě. Větrím krávu.“

„Pojďme tedy spolu!“

Šli.

Za chvíli se zloděj zeptal: „Ale jak ukradneš mnichovi duši? Hlídá mu ji zbožnost.“

„Až mnich usne,“ odpověděl čert, „duše vystrčí hlavu, aby se poohlédla po dobytčeti, já na ni nalíčím oko lakomství, a už ji budu mít. A jak ty dostaneš krávu?“

„Až mnich usne, nalíčím na krávu oko provazu, hodím jí je na rohy, a také ji budu mít.“

Tak dospěli k mnichovu příbytku. Právě přišel, dojnici uvázal do chléva, lehl si a hned usnul.

Když viděli, že spí, řekl zloděj: „Mistře, odvážu krávu a půjdu po svém.“

Šel do chléva a odvazoval krávu. Ale ta, že cítila buď čertovinu, nebo zlodějnu, začala sebou trhat, vyhazovat, trkat a střečkovala tak, že byl strach, aby hlukem, který tropila, neprobudila mnicha.

„Dej pokoj!“ šeptal zlostně čert. „Chceš, abych přišel o duši? Počkej s tím dobyt看kem! Dojdu si nejdříve pro duši a pak si dělej s krávou, co chceš.“

„Proč já bych měl čekat?“ zlobil se zloděj. „Mnich je zdravý jako buk, tomu ani zub bez bolesti nevytrhneš, nerci-li dobře zakořeněnou duši, probudí se, začne křičet a já abych utíkal. Nejdříve musím mít krávu, a ty si pak porad', jak rozumíš.“

Ale čert se s ním začal strkat.

„Já jsem čert a provádím tu své právo.“

„Já jsem zloděj a provozuji zde své řemeslo.“

„Ode mne máš svou bystrost, jsem tvůj pán a mistr.“

„To kdysi bývalo, ale teď to už dávno není. Nejsi nic!“

Hádali se, hádali a rozohnili se tak, že zloděj začal křičet: „Mnichu, měj se na pozoru, čert ti chce vzít duši!“

A čert: „Vstávej, mnichu, zloděj ti bere krávu!“

Mnich se probudil, chytil hůl, vyběhl ven, a oba škůdci utekli.

*Že se dva přeli o zlodějská práva,
zůstala mnichovi duše i kráva.“*

„Tak je to také s námi a holuby,“ řekl Kalous. „Každý rozkol mezi nimi, byť zdánlivě sebenepatrnější, musíme podporovat.“

„Jaká je tvá rada?“ obrátil se král k bývalému vyslanci Sýcovi.

„Tvoje Temnost ví, jakými zásadami jsem se řídil na Doupni a jaké mám zkušenosti. Holub zůstane vždycky holubem a přeměnění ho

na sovu možno není. A zdá-li se nějaký čas, že se na sovu přetváří, je to jen omyl a v danou chvíli se ukáže, že je a zůstává přec jen holubem. Dovolí-li Tvoje Temnost, povím také já o tom pohádku.“

„Mluv!“ řekl král.

A Sýc z Temné Díry vyprávěl bajku

O myší dívce

Na mořském břehu seděl jednou kouzelník a počítal vlny. Chtěl je umocnit počtem pískových zrn na pobřeží a dělit pak množstvím hvězd v Mléčné dráze, aby vypočítal, jak dlouho trvá komáří věčnost. Jak tak při násobení obracel oči vzhůru, spatřil najednou, jak po obloze letí krahujec a nese ve spárech myšku. A protože kouzelník slyší myšlenky také na dálku, věděl, že myška prosí v smrtelných úzkostech o pomoc. Zželelo se mu jí a řekl: „Krahujče, pusť!“ Rozprostřel na klíně plášť, krahujec pustil a myška spadla. Chtěl si ji vzít domů, ale protože jeho žena neměla myši ráda, bál se, aby ji nerozhněval. Prosil tedy své božstvo, aby myšku proměnilo v sličnou pannu. Kouzelník nad ní udělal palci a malíky několik spletených čar, řekl nějaká tajemná slova a už před ním stála půvabná dívka.

Šel s ní domů a řekl manželce: „Vedu ti schovanku.“

Žena, když viděla její neobyčejnou krásu, pomyslíla si:

*„Krásná dcera, hodná k tomu,
ctí je do matčina domu,“*

a řekla: „Bude mou dcerou!“

Zůstala u nich, dobře ji vychovávali, stala se brzy radostí všech, kdož se s ní setkali, a pýchou kouzelníkovy ženy.

Když vyspěla, zeptal se kouzelník manželky: „Nevíš o nějakém ženichovi pro naši dceru?“

„Nevím,“ řekla, „ale protože je má dcera ze všech nejkrásnější, nedám ji jinému, leč bytosti nejmocnější. Nikdo jiný si mé dítě nezaslouží.“

Kouzelník šel k dívce: „Potěšení mého srdce, chládečku mé hlavy, naplnil se čas, aby sis našla manžela. Matka si přeje, abych pro tebe našel nejmocnější bytost.“

Šli k slunci.

„Sluníčko, ty jsi ze všech nejmocnější a tato krásná dívka si tě žádá za manžela.“

Slunce odpovědělo: „Kterak bych se mohlo státí jejím mužem, žádá-li bytost nejmocnější? Mrak je silnější než já, zastíní mě a zadrží mé paprsky.“

Šli tedy k mraku.

„Mraku, jsi-li nejmocnější ty, vezmi si tuto pannu za ženu.“

„Nemohu,“ řekl mrak, „mocnější než já jest vítr, který mnou pohání k východu, k západu a kam se mu zrovna zlíbí.“

Šli k větru.

„Staň se ženichem této nejkrásnější dívky, neboť jsi nejmocnější!“

„Nejsem,“ odpověděl vítr, „to je skála, neboť mě snadno zadržuje a odráží.“

Šli ke skále.

„Jsi ze všech nejmocnější, skálo, a proto ti chci dátí tuto pannu za manželku.“

Ale skála odpověděla: „Nejsem. Myška mě podhrabává, udělala si ve mně obydlí a nemohu jí v tom bránit. Je tedy mocnější než já.“

Kouzelník se dívky otázel: „Chceš se vdáti za myšku?“

„Kterak bych se vešla do jejího obydlí, když už nejsem myška?“

Ale kouzelník ze schovančina srdce vyslechl její tajné přání.

Maličko se usmál, utrl proutek, udělal s ním ve vzduchu několik čar – čáry, máry, fukty – dívka se na chvíli proměnila v světelnou mlhu, a hle, už tu byla malá myška, a vesele vskočila do dírký pod skalou.

Kouzelník chvíli v zamyšlení stál, pak zdvihl před pravé oko ukazovák a řekl:

*Pravé jádro vždy se zjeví,
jenom kdy, se nikdy neví.*

„Tak je to také s holuby,“ pravil vyslanec Sýc. „Zůstanou jimi vždy a všude. Holub má jen jednu naději, že by se mohl stát malým kousíčkem sovy, a to tenkrát, dá-li se sežrat a promění-li se přirozeným pochodem trávení jeho tělo v část sovího pírka nebo snad v šupinku na jejím spárku. Ale přesto souhlasím s vývodou předešlého řečníka a radím Vaší Temnosti, aby byl přeběhlý holub zachován. Může nám být k leccemu dobrý.“

Tak se také rozhodl král Výr DCCXXXVII., a Sivák zůstal na Sovici.

Využil jak náleží své volnosti, s níž se mohl všude pohybovat, a svých dobrých očí, jimiž si ve dne, když sovy spaly, mohl prohlédnouti celou tvrz. Prosté sovy, které mívají vždy lepší čich než páni, na něho sice zahlížely, ale u dvora si získal plnou důvěru. Posílali ho na Doupeň a na Novou Skálu na výzvědy, co se tam děje. A on jim vypravoval, co se mu hodilo.

Jednou se vrátil na Sovici celý poděšený. Vypravoval, a dotvrzoval to mnohými podrobnostmi, že holubi vyjednávají s vranami a sojkami, aby se v určený den dostavili na Novou Skálu, že odtud podniknou společný nálet na Sovici a oblehnou ji. Ostříži se prý zavázali, že poletí spolu, vrazí do samého hradu a obhájce pobijí. Také kníže Luňák prý pošle oddíl ze svých nejlepších bojovníků.

Výr DCCXXXVII. byl poděšen a celá Sovice, když se o zamýšleném obležení dověděla, byla zachvácená zmatkem. Neboť ostříži a luňáci jsou kmeny silné a bojovné.

Ale Sivák králi řekl: „Nepřipouštějte si starosti, Vaše Temnosti, jste nepřemožitelný a Sovice nedobytné, takže každé ptačí hejno odtud odtáhne jen s hanbou a škodou.“

„Radíš mi něco?“ otázal se král.

Holub odpověděl: „Mnohokrát jsem litoval, že se mi jako rozené sově nezavírají samočinně oči ošklivostí před sluncem, ale nyní toho

nelituji. Mohl jsem alespoň vypracovati plán obrany naší pevnosti. Viděl jsem, že má příliš mnoho bran, nahoře i po stranách, kudy by tam ostříží ve dne opravdu mohli vniknouti. Radím proto, aby Vaše Temnost ještě dnes v noci dala všechny hoření a postranní průchody pevně ucpati mechem, drnem a hlínou a rozkázala ponechat jen bránu nejspodnější. Ale ani tu ne celou, nýbrž jen otvor, kudy by mohlo vyjít jedno soví tělo. Zbytek budiž zatarasen dřívím tak, aby se v čas útoku luňáků a ostřížů mohlo podtrhnouti a zasypati tak bránu nadobro.“

Rada se králi líbila. V noci dal Sovici opevnit. O ostatní se pak postarali královi rádcové. Pochopili, že jediné, co by Sovici ještě mohlo býti nebezpečné, je hlad. Rozkázal proto, aby byl okamžitě podniknut hromadný výpad na Doupeň, a odtamtud aby sem bylo odvečeno vše, co tam ještě zůstalo živého a zdravotně schopného snášeti delší vězení. Také to se stalo, a staré pokolení holubů, nedávným životem zkažené, se dalo odnášeti bez jakéhokoli pokusu o obranu. Sovice se naplnila obránci a vězni.

Ale Výrovi rádcové, domnívajíce se, že hlad jest největší nebezpečí, které hrozí hradu, se mýlili, neboť ani nejlepší vojevůdce nemůže odhadnouti všechny možnosti, které se naskytnou. Brzy se o tom přesvědčili.

Příštího jitra odletěl Sivák domněle na výzvědy, ve skutečnosti ke svým na Vysokou Skálu.

„Je čas! Za mnou!“ zvolal.

Nad skálu se vzneslo velké hejno holubů. Doma zůstali jen ti, kteří byli předem určeni, aby hlídali hnízda. Vše letělo k Sovici. Napřed holub Sivák.

Když se blížili k nepřátelské tvrzi, vznesl se Sivák do výše, aby ho všichni viděli a dvakrát tleskl křídly. To bylo smluvené znamení a značilo:

„Dejte se do válečného ryku!“

A celé množství divoce houklo. A houkalo a bilo křídly o sebe, až se vše na Sovici poděsilo.

„Už letí!“ zachroptěl rozčilený král Výr. „Vše na místa! Připravit se! Zatarasit dolní bránu!“ Velitelé lítali. Sovám bušila srdce. Král křičel.

Ale Sivák v čele svého hejna se vznesl do výše po druhé a zatleskal křídly třikrát. A to znamenalo:

„Ticho!“

Nastalo velké utišení. A přišlo tak náhle, že poděsilo.

„Co se děje?“ třásla se na Sovici kolena. „Obkličují hrad? Stojí ostříži už před branami?“

Ale nestáli. To se jen Sivák tiše snesl na strom a hejno tak učinilo po něm. A dával stejně tiše rozkazy:

„Teď se všichni bez jakéhokoli hluku vraťte na Novou Skálu! Připravte vše, jak jsem vám řekl! Na zítřek ráno buďte přichystáni!“

„Co značí to strašlivé ticho?“ ptali se v hradě, neboť tvorové nejukrutnější bývají zároveň zbabělí. „A co je s holubem vyzvědačem? Stalo se mu něco? Nebo nás nechal na holičkách?“ Král Výr DCCXXXVII. se třásl jako v zimnici.

Ale vtom hluk před dolní branou a bušení na ni.

„Vpusťte mě! Vpusťte mě!“

Poznali hlas Sivákův a bránu otevřeli.

Sivák spěchal k Výrovi a už, jak ho spatřil, volal:

„Sláva trouchnivému pařezu! Nic se nestane!“

„Mluv!“ a králi se rozčilením třásl hlas.

„Letěla sem ohromná mračna ptactva. Luňáci, ostříži a krahujci první. Měli hrad ztéci útokem. Ale opodál se zastavili a vyslali zvědy. Ti zjistili, že je Sovice pevně ohrazena a že se nedá nic podniknouti. Teď konají ptáci válečnou poradu. Útok má býti podniknut až zítra večer. Do té doby se mají shromáždit z celého okolí myši, které také Sovici nenávidí, a ty mají před útokem prohlodati v branách všechny překážky.“

„Máme den, noc a den času!“ křičel rozčilený Vyr. „Dnes se nespí! Dnes zdokonalovat opevnění. V noci pochyťat tolik myší, kolik jen bude možno! Nepřítele tím připravíme o pomocníky, pro sebe rozmnožíme potravu! K dílu! Zítra budeme moci celý den spát, abychom se posilnili k boji!“

Ale sám byl již rozčilením tak vyčerpán a tak se klepal, že si musil jít lehnout. Ať se dřou jiní!

*Nafukovati se každý dokáže,
hrdina se v nebezpečí ukáže.*

Den uplynul v ruchu a namáhání, neboť sluneční světlo působilo sovám při práci velké obtíže. Komoří Veyr byl všude, poroučel, zlepšoval, sám tělesně pracoval a neznal únavy. Jen král vyspával. Noc pak byla věnována lovu myší a na Sovici jich bylo přivlečeno tolik, co jen bylo možno.

Když se na obzoru ukázalo jitřní slunce, bylo obyvatelstvo Sovice tak vyčerpáno námahou a bděním, že upadlo do hlubokého spánku. Jen nejvyšší komoří Veyr neulehl, nýbrž obcházel brány, přesvědčuje se, zda je všechno v pořádku.

V té době odletěl holub Sivák na Novou Skálu.

„Našli jste?“ ptal se shromážděného hejna.

„Našli. Na vršku po levé straně lesa u pasáků.“

„Vše je připraveno?“

„Ano.“

Sečkal s nimi až do poledních hodin, kdy každého dne, nerci-li dnes, bylo na Sovici všechno pohříženo v nejtvrďší spánek. Pak rozkázal:

„Do boje!“

Hejno holubů se vrhlo na připravené hromady suché trávy, slámy a úlomků větví, každý vzal do zobáku kousek, a už za svým králem Sivákem prudce letěli k Sovici.

Tam se tiše snesli a obložili třískami, slamou a suchou travou spodek tvrze i s dolní branou. Třikrát tak odletěli, třikrát se tak vrátili. Ponurý soví hrad spal spánkem tak tvrdým, že by byl neslyšel hluk mnohem větší, než je opatrné mávání holubích křídel. Také bdělý nejvyšší komoří již únavou usnul.

Od čekajícího hejna se vznesl král Sivák.

Všechny oči se na něho úzkostlivě upřely. Jeho věrná družka stiskla v úzkosti pevně zobáček a oči jí stály v slzách. Věděla, kam se její muž chystá. Zнала, do jakého nebezpečí se vydává. Ale ani pohledem, ani hnutím těla ho nezavolala zpět.

Sivák odletěl. Spěchal na vršek při levé straně lesa u Nové Skály. Tam měli pasáci rozdělaný oheň. Sivák se k němu snesl a vzal do zobáku řeřavý uhlík.

A letěl, co mu síly stačily, zpět. Ach, pálilo to, strašlivě to pálilo, myslel, že nedonese, ale neupustil. Věděl, co na tom závisí.

Dospěl k Sovici a vhodil uhlík do nakupeného paliva. Holubi se seskupili kolem uhlíku a mávajíce prudce křídly rozněcovali oheň. Sivákova manželka v tom shluku hledala muže. Ale nenašla.

Neboť ten usedl kousek opodál na zem. Tělem se kýval ze strany na stranu. Hlava mu klesala stále níž a níž. Zvrátil se na bok.

Z kupy roští vyšlehl plamen. Rostl a praštěl a plápolal a zachvátil celý uschlý strom a plameny šlehaly vysoko k polednímu slunci. Jeho Temnost král Výr DCCXXXVII. od potopy světa zemřel v posteli, udušen kouřem. První komoří chtěl v posledním okamžiku vyrazit spodní branou do boje, ale byl sražen plameny zpět. Na Sovici zahynulo všechno. Ukrutných sov nelitoval nikdo. Ani holubů zkažených v duších i na tělech, s nimiž se ani v budoucnosti už nedalo nic počít. Jen myšek bylo všem líto, ty za nic nemohly.

Ale kde je král Sivák, aby se radoval s ostatními z dokonaného vítězství?

„Králi...! Králi!...!“ volali holubi. A jeho žena ustrašena poletovala a třepetala křídly. „Siváku...! Můj Siváku, kde jsi?“

Oheň dohořival. Starý, suchý kmen, který byl kdysi obávanou Sovici, se proměnil v řeřavý uhel.

„Siváku...! Kde jsi, má radosti?“

Tam ležel na boku. Hlavičku na stranu, oči vyhaslé. Shlukli se kolem něho.

Je mrtev?

Ne, slabě dýchal!

Srazili se k sobě, krále Siváka vzali na hřbety a letěli s ním na Doupeň. Uložili ho do nejměkčího lože. Král měl ožehlé oko a spálený zobák. Holubi se rychle rozletěli po léčivých bylinách, které znají jen ptáci. Ale královna zůstala u Siváka. Zdálo se, že přichází k sobě. Holubice létala k prameni a nosila kapky vody, kterými svlažovala královu hlavu. Mladí doupenští holubi, nezkažení ještě od svých otců, pomalu vystrkovali hlavy z hnízd, aby se podívali, co se děje. Byli poděšeni včerejším odvečením svých rodičů a báli se.

Holubi se vraceli s léčivými bylinami. Když letěli nad místem, kde stávala ukrutná Sovice, uviděli k nebi trčeti jen zuhelnatělý kmen, černý jako soví duše a jako noc, v níž světélkuje trouchnivý pařez. K obloze se ještě vznášel slabý proužek kouře.

Sivák byl již při vědomí. Dali mu lék a nemocná místa obložili listy, které uzdravují. Ale když u něho chtěli zůstat, zašeptal:

„Ne! Nejprve přiveďte mláďata a vše, co na Nové Skále zbylo!“

Přestěhovali tedy celé dočasné hnízdiště na Doupeň, do své staré vlasti. A doupeňská mládež, vidouc zde nezvyklý ruch a tolik mládeže, brzy se sprátelila i s novými druhy i s novým radostným životem.

Jak jinak ten život nyní vypadal! Světlo, družnost, veselí! A bezpečí! Ano, bylo to pravda: slunce svítí ve vlasti krásněji, vzduch je jasnější, i ta voda se zdá sladší.

Král se rychle pozdravoval a už létal. Arci, na levé oko už nikdy tak dobře neviděl jako kdysi a levou spodní stranu zobáku měl

trochu přiškvařenou, ale nikomu to nevadilo, nejméně jeho ženě, poněvadž ho všichni den ze dne více milovali.

A když už bylo docela dobře, nový život v plném proudu, a o so-
vách když už se mluvilo jako o minulosti, která se nevrátí, ptávali
se ho:

„Řekni, králi, poznal jsi sovy tak dokonale. Nalezl jsi mezi nimi
jedinou, které by sis mohl vážit?“

„Ano,“ odpověděl Sivák. „Komořího Veyra ze Starého Dubu. Ten,
který mě prohlédl a trval na tom, abych byl popraven. On jediný
radil králi dobře. Byl bystrý, bdělý, neúnavný a statečný do posled-
ního dechu.“

„A řekni,“ ptali se ho dále, „nebylo ti strašně mezi sovami? Jak jsi
mohl snést, ty hrdina, tolik ponižování?“

„Ponížil jsem se, abych povýšil vás. Tehdy jsem se podobal žabí-
mu koňovi.“

„Kdo to byl?“ ptali se a král jim vyprávěl bajku

O žabím koni

Mocný had zestárl, tělo pozbylo pružnosti, zrak bystrosti, a nemohl
už nic ulovit, čím by se nasytil. Ploužil se krajem a dolezl až ke
kalužině plné žab, která kdysi bývala jeho nejmilejším lovištěm.

Jedna žába vystrčila mezi lekníny a stulíky hlavu, chvilku na
hada boulila oči a pak řekla:

„Co se ti stalo, že vyhlížíš tak sklíčeně?“

„To ti nemohu říci, milá žábo,“ odpověděl had, „to bych mohl po-
vědět jen tvému králi.“

Žába kuňkla, zastrčila zas hlavu mezi stulíky a rdest, a odrážejíc
se dlouhýma nohama, plovla ke králi. Všechno mu pověděla.

Král přišel.

„Co tě postihlo, hade?“ ptal se.

Had vypravoval: „Před několika dny navečer jsem pronásledoval žábu a zahnal jsem ji do bytu jednoho podruha. Bylo tam tma, neviděl jsem, skočil po něčem, co jsem pokládal za žábu, a kousl. Ale byl to palec chlapce, který tam na zemi spal. Hoch zemřel. Utíkal jsem odtamtud, ale podruh mě pronásledoval a vyslovil nade mnou kletbu: „Protože jsi mého nevinného syna připravil o život, buď zlořečen! Za trest budeš nositi žabího krále a neulovíš nic, leč co on ti z milosti daruje!“ Zmírám hladem, králi, a přicházím k tobě, abych se stal tvým koněm.“

Žabí král to chtěl zkusiti. Posadil se na hada, aby se na něm projel, poněvadž se domníval, že mu to bude ke cti a slávě. A had jezdil, pokud mu síly stačily a kam král poručil, do bahna, na písek, do trávy, do rákosí. Králi se to tuze líbilo, založil si ruce a nadmul břich.

„Dobře to děláš,“ řekl mu.

„Dej mi něco k snědku, dlouho bych to nevydržel, víš přec, jak zněla podruhova kletba.“

„Arci, arcí,“ odpověděl král, „vždyť jsi můj kůň!“

Od té doby dával hadovi dvě žáby denně a živil ho. Tak hadovi neublížilo, že se pokořil nepříteli i tak malomocnému, jako je žába, zachoval si život a vedlo se mu snesitelně.

„Dobře,“ řekli holubi Sivákovi, „bajka je docela hezká, ale na náš případ se nehodí. Je tu jeden velký rozdíl. Had se ponížil proto, aby zachránil svůj vlastní život, ale ty jsi tak učinil proto, abys zachránil nás. Od něho to bylo nízké, od tebe šlechtetné.“

Sivák neodpověděl a rychle obrátil řeč na něco jiného. Nechtěl být chválen.

A tak to jistě také má být.

„Další osudy krále Siváka už znáš, mocný vladaři Dabželime,“ končil Bidpaj své vypravování. „Nějakou dobu ještě kraloval, a když uvedl vše do pořádku, vlády se přes tuhý a bouřlivý odpor vzdal. Jeho levé

oko není již tak bystré, jako bývalo, bál se, aby někam své hejno nezavedl, a řekl si, že jednooký smí býti králem nejvýše slepým. A to holubi věru nejsou. Poslední příčinou toho, že se zřekl vlády, byla příhoda s lovcovou sítí, z níž ho vysvobodila Zubka, jak jsem ti minule vypravoval. Ted' žijí, Sivák se svou věrnou ženou, s myškou, havranem, želvou a srnou v údolí jasného pramene, žijí v klidu, přátelství a věnují se moudrosti a rozjímání. A tak to také má být, králi Dabželime.“

„Tvá povídka se mi líbila, mudrci Bidpaji,“ pravil král. „Napiš ji.“

Opičí srdce

Jedné hvězdné noci pravil král Dabželim mudrci Bidpajovi: „Pověz mi dnes podobenství o tvoru, který hledal statek, našel jej a zase ztratil.“

Odpověděl Bidpaj: „Nabýváním a ztrácením se řídí život všeho tvorstva i každého jednotlivého tvora od narození (což to není nalezení života?) až do smrti (což to není jeho ztracení?). Nabývání a pozbývání jest základem boje všech proti všem a příčinou neustálého přetvořování a změn. Žádáš-li, králi, podobenství na tuto pravdu, ukládáš mi buď příliš mnoho, nebo příliš málo, poněvadž se tato zásada jeví v každé maličkosti.“

Řekl král Dabželim: „Nejvíc mě zajímá věc malá, v níž se obráží velká pravda.“

A mudrc Bidpaj vyprávěl bajku, která se jmenovala

Opičák a želva

V pralese, v opuštěném a zpustlém klášteře, žil opičí národ. V klášterní kapli sídlila královská rodina.

Jednoho dne tam vypukla vzpoura. Korunní princ se totiž nemohl dočkati královského trůnu, a tak si vymyslel, že je proti opičímu bohu, zákonům i mravům škrabat se na zádech nejdříve malíkem a teprve potom palcem, a že se to má dělat obráceně, jediné tak je to bohu milé, lidu prospěšné a jen tak že se dočkají opice nádherné budoucnosti. Pro svou myšlenku získal většinu. „Palec! Palec!“ vrískaly opice na schůzích, ruka se vztyčeným palcem byla čmárána na všech domech a sochách, ryta do všech stromů v okolí kláštera a s řevem: „Palec!“ se konečně vrhlo občanstvo na královský palác,

co se dalo, rozbilo, starého krále sesadilo a korunou ozdobilo hlavu princovu.

Starý král uprchl. Je to týž, který na útěku řekl opicím:

*„Dosud byl opičák v královské kapli.
Ted' je tam jiný zas. To jste to laply!“*

Odstěhoval se hloub do pralesa, našel si nad řekou úrodný fíkovník a tam žil. Protože měl potravy nadbytek, žádnou společnost a nic na práci, mudroval. Zachovalo se až na naše časy mnoho jeho výroků, a ty, králi, se jistě pamatuješ alespoň na některé z nich:

*Opice jsem byl, když žil jsem jako král,
ted' už nemám nic, a opice jsem dál.*

Nebo:

*Chtěl bych člověkem být, jsem si stýskal.
Je horší opice! Tak co bych získal?*

Seděl tedy na fíkovníku, jedl, co srdce ráčilo, a když už nemohl, házel fíky do řeky a měl radost, jak to pěkně žbluňkalo a jak se na vodě dělala kola větší a větší.

Na protějším břehu žili želví manželé. Proud byl hodně široký, ale poněvadž paní želva výborně plovla, vypravila se jednou k fíkovému stromu, aby viděla, co se to tam děje.

Spatřila opičáka.

„Aha!“ řekla si. „Ten se chce se mnou seznámit, proto mi hází fíky.“

Sbírala je, mlaskala a kroutila hubou, aby bylo vidět, jak jí chutnají, ukazovala, jak znamenitě umí plovat, ponožovala se, lehala si naznak a všelijak se kroutila, aby se opičákovi zalíbila.

Ale svržený král si jí nevšímal. Dělal si na vodě pro potěšení žbluňky a kola.

„Co je to zač, ta škaredá želva protivná?“ myslil si, když ji konečně vzal na vědomí. A házel si dál.

Ale když se želva sladkých fíků najedla, že už nemohla, a před návratem domů s líbezným úsměvem opičákovi poděkovala, pozdravení na rozloučenou jí dal přec.

Příštího dne tam byla znova. Druhého zas. Třetího opět.

A jak už to bývá: slovo dalo slovo, dali se do řeči a opičák neměl s kým by si pohovořil.

Želva navštěvovala opičáka každý den. Seděl na stromě, házel jí fíky, ona je sbírala, při tom mu vypravovala klepy z celého sousedství a on jí zas moudrosti, které si právě vymyslel. Dobře jim sice nerozuměla, bylo to na ni trochu učené, ale říkala přec: „To je báječné...!“ – „To je ohromné...!“ – „To je úžasně moudré!“ Když jí pak jednoho dne prozradil, že býval králem a jak moudře vládl, byla v sedmém nebi. Taková známost! Ta stojí za poklady, nehledě k tomu, jak budou otvírat oči sousedky! Královi její úcta lahodila, protože pro odložené veličiny není většího potěšení než vzpomínati na to, čím kdysi bývaly, a také on se se želvou spřátelil. Společnost pro krále to sice nebyla, ale jak se už říká:

*Máš-li na vybranou, vezmeš, co je k světu,
a když nemáš, spokojíš se tím, co je tu.*

Želvin manžel z druhého břehu se na to přátelství díval jinak. Je pravda, fíků mu od krále jeho žena nosívala dosytosti, to bylo na té věci jediné příjemné, poněvadž se želvák nerad namáhal, ale jak začala vypadat jejich domácnost, o tom darmo mluvit. Panička se jen šlechtila. Tříkrát denně si myla nohy, leštila si krunýř, roztírala vrásky na krku, zhlížela se v zrcadle řeky, a děti chodily zablácené, až bůh brání. Ale nejvíce mu šly na nervy její řeči. Jiných rozhovorů

než o opičákovi neznala, a to šlo celý den: Jeho Milost, Jeho Výsost, Jeho Veličenstvo, můj vznešený přítel, a tohle slovo se želvě obzvláště líbilo, protože si je sama vymyslíla. „Počkej, nemám kdy,“ utrhovala se ráno, „musím k Jeho královské Výsosti...!“ – „Že se trochu nestydíš,“ kárala ho v poledne, „jako bys nevěděl, že by se slušelo, aby ses šel Jeho Veličenstvu také jednou poklonit! Ale kdepak ty?! Ty ovšem nejsi člověk ode dvora...“ – „Jen co děti trochu odrostou,“ říkávala večer, „však je svému vznešenému příteli také představím a potom uvidíš...!“ A když jí trochu zlomyslně připomínal, že se jí vysmívají už všechny sousedky, křičela: „Co? Chachá! Jsou zelené závistí, a když mě potkají, nevědí, kam se dívat!“

Takové poměry dovedou život zošklivit. Želvák byl tvor pohodlný, který se nerad rozčiloval, věděl, že by bylo marné chtít přivádět ženu k rozumu ať už po dobrém, nebo po zlém, ale v nitru se hryzl. Žádný muž nesnese, aby byl v manželčiných očích někdo pokládán za vznešenějšího a lepšího než on. Hloubal o tom, převracel a uvažoval a došel k přesvědčení, že si to s opičákem musí vyřídit sám. Že ho musí odstranit. A protože to byl muž poněkud tupý, nevymyslí si jiného, než že ho zabije. Doma neříkal nic, jen zamyšleně přešlapoval, ale to je právě zlé znamení, protože zažere-li se něco do takového pomalého mozku, nikdo to už odtamtud nedostane. Čekal jen na příležitost.

Dočkal se.

Jednou, když se panička koupala, kousla ji do nohy štika. Nebylo to nic zlého, ale noha otekla a želva nemohla chodit.

„Ach, muži,“ řekla, když ji uložili do postele, „nikdy jsem na tobě nic nechtěla, ale teď tě o malou službičku prosím. Můj vznešený přítel čeká. Plav tam a omluv mě Jeho Veličenstvu, v dobré společnosti se to sluší.“

Manžel jí už chtěl něco nevlídného odpovědět, ale vzpomněl si na své předsevzetí.

Vypravil se tam. Řeka je v těch místech sice velmi široká, musí se také obeplouvati ostrov, ale želvákovu pohodlnost přemáhala touha po pomstě, a šťastně doploval.

Když ze břehu spatřil opičáka sedět na vrcholku stromu a pro zábavu házet do vody fíky, slušně ho pozdravil a všechno mu vypo-
věděl.

Král chvíli mlčel a přemýšlel, co by měl dělat.

„Je mi opravdu líto,“ řekl pak z vysoka, a nic více.

Ale želvin manžel se tím nehodlal spokojiti a pokračoval:

„Ach, jak bys, vznešený pane, potěšil ubohou nemocnou, kdybys ji navštívil. Jsem přesvědčen, že již tvá přítomnost a několik laskavých slov by ji uzdravilo. Jak se říká:

*Léku lepšího nad milé slovo není.
Rychleji než doktor hojí pohlazení.“*

Opičákovi se tuze nechtělo. „Mám si s tou rodinou zadávat ještě víc?“ myslil si.

„Jak bych se k vám dostal?“ vymluvil se. „Nedoplovu přec tak daleko.“

„To by vůbec nevadilo,“ odpověděl želvák. „Jsem výborný plavec a stoupneš-li si na můj štít, budeme na protějším břehu co nevidět. Myslím, že bys v zájmu zdraví své oddané přítelkyně měl podstoupit tu malou námahu.“

Opičák, od té doby, co už nekraloval, byl celkem dobrák.

„Jedme tedy!“ řekl.

Už stál želvákovi na hřbetě. A ten ploval, vystrkuje štít s králem nad hladinu.

Když se želvák v bezesných nocích sžíral zlostí a nenávistí, přemýšleje, uvažuje, zkoumaje a znova převraceje, jak se opičího krále zbavit, zdál se mu jeho úmysl téměř neproveditelný a své věčné přemítání skoro už počal považovati za mlácení prázdné slámy. A vida!

Jak lehce to šlo! A jak směšně snadné to bylo! Nezbyvá, leč vzdáliti se ještě kousek od břehu, aby se opičák nedostal zpět, a potopit se.

Želvák se tedy divil a plovat. Už byli daleko v řece. Ale bylo mu jaksi líto tak na ráz se zbavovati příjemného pocitu své moci, a že je mu „vznešený přítel“ a „Jeho Královské Veličenstvo“ vydáno na milost a nemilost. A ještě něco: do jeho pohnutek citových začaly se mísiti pohnutky zjištné. Chtěl ze svého činu míti něco více než jen pouhé nebytí opičákovo, to jest více než jen nic a nulu. Vzpomněl si na zázračnost opičího srdce. Kdo, ať z lidí nebo ze zvířat, je nosí usušené a na prášek rozetřené na krku v pytlíčku, stane se všude oblíbeným, dosáhne vysokých hodností, cti a blahobytu. To je pravda jistojistá.

Tohle bylo něco jiného! Želvák se na vodě až zavrtěl radostí nad tím nápadem a začal jezdit po řece brzy sem, hned zas tam, hledaje místo bez proudu a ne příliš hluboké, odkud by mohl utopence zas vytáhnout a vzíti mu srdce.

Ale opičák jeho nejistotu a neklid v plování ihned zpozoroval. Měl v té věci velké zkušenosti z minulého života, kdy také podle tvářnosti a posunků licoměrných dvořanů musil usuzovati, co mu skrývají. Co s ním zamýšlí želvák? Připraviti ho o život? A proč? Jen pro tu ženskou, která si k němu chodí pro fíky a vykládá mu všechny klepy z druhého břehu? To se mu skoro nezdálo. Ale najednou se mu rozbřesklo v hlavě. Opičí srdce! Neboť i on si na tu pověru vzpomněl. A s hrůzou viděl, že upadl do osidla. Je zle.

Co dělat? Skočit do vody a zachránit se plováním? Věděl, že by nedoploval. Odevzdati se tupě osudu? To je to nejhorší na světě. Spoléhati na náhodu? V tom by byla malá naděje. Tady byla jen jediná záchrana. Přemoci toho úkladného tvora duševní převahou. A proti jeho chytrosti postavit chytrost svoji.

Blížili se k ostrovu.

„Hej ty tam dole!“ řekl velitelským hlasem. „Zastav na ostrově! Potřebuješ si odpočinout. A kromě toho jsem si na něco důležitého

vzpomněl. Na něco velmi důležitého pro tebe, z čeho ti vyplyne velký zisk. Napravo rejduj! Tak! Ještě více doprava! Dobře! Něco dostaneš, o čem se ti ani nesnilo. Rychleji!”

A opičák se zas hrdě postavil, tak, jak stál, když vyplouvali: s rukama královsky založenýma.

Želvák, vyražen velitelským rozkazem ze svého přemítání, poslouchal na slovo. Ostatně se mu zdálo, že má na provedení svého plánu dosti času.

Vystoupili na ostrově.

Byl pustý, potrava na něm žádná a k oběma břehům stejně daleko. To postřehl opičí král na první pohled a viděl, že zůstatí na ostrově znamená pro něho stejně smrt. Umřít hladem není o nic lepší než utopením. Ale nezoufal.

*Neskládej zbraň ani vteřinu před smrtí!
S osudem bojuj! Sic jistě tě rozdrťí.*

Opičák se tedy posadil do trávy. Želvák netrpělivě čekal, co mu řekne.

„Poslyš,“ pravil po chvíli přemýšlení bývalý král, „vzpomněl jsem si, že je vlastně neslušné jítí na návštěvu k nemocnému a nepřinést mu dar. A tvé ženě a tobě bych chtěl dátí něco obzvláště cenného. Je ti jistě známo, že opičí srdce přináší vysoké hodnosti, velkou slávu a nesmírné bohatství, a že všichni tvorové touží, aby je měli. A to je srdce jen obyčejných opic! Ale jak nesmírnou moc má srdce opičího krále, o tom by ti bylo marné vypravovat, poněvadž bys to svou pomalou hlavou nepochopil. Jenže nemám srdce s sebou. K jednání a do společnosti je vůbec nikdy neberu, mohlo by mi škodit. S naším srdcem je to vůbec trochu divné. Chceme-li si to odložené srdce zase vzít, dobrá; nehodí-li se nám, nebo ztratí-li se, také se nic nestalo, protože si každé chvíle můžeme nechat narůst nové. Myslíš-li tedy, že by tvou manželku potěšilo, pojd', vraťme se, mám je doma.“

Želvák se velmi zaradoval. A znovu se podivil, jak lehounce se mu všechny jeho plány daří. Ne, o té snadnosti se mu nikdy ani nesnilo. Dvě splněná přání najednou. Bude mít opičí srdce, dokonce královské, a zachce-li se mu, může krále na cestě domů utopit každou vteřinu.

Svou radost příliš hlučně neprozradil. Želvy to nedělávají.

„Ano,“ řekl jen.

„Dobře! Jedme tedy zpět!“

Opičák si mu zase sedl na hřbet, založil si na prsou ruce, želvák statečně vesloval, jeli a dojeli.

U fíkové palmy král vyskočil, vyšplhal se na samý vrcholek stromu a tam si sedl.

A nic.

Trvalo to chvíli. Jen seděl a mlčel.

„Aha!“ rozleželo se teprve želvákovi v pomalé hlavě, „asi se modlí, aby nám jeho srdce přineslo hodně štěstí.“

Trvalo to už půl hodiny.

„Modlíš se?“ otázal se želvák.

Král neodpověděl, ani se nepodíval dolů.

Trvalo to další půl hodiny.

„Nebo přemýšlíš, kam jsi srdce založil?“

Konečně se král ozval.

„Ne,“ řekl, „přemýšlím o jedné pohádce.“

„O pohádce?“ podivil se želvák.

„Ano. Povím ti ji. Je to bajka

O oslím mozku

V pustině žil lev a ten měl za vyzvědače šakala, který za své služby dostával odpadky z královského stolu. Jednou se lev roznemohl a lékaři mu poradili, že jediným lékem proti jeho nemoci jsou oslí oči a mozek. Poslal tedy šakala hledati nějakého osla.

„Neustanu, dokud nenajdu,“ klaněl se šakal. „Blahoslavený osel, jemuž jest dovoleno věnovati králi své oči a svůj mozek!“

„Každý oslem býti nemůže,“ odpověděl král. „Bud’ i ty se svým osudem spokojen, šakalství jest mi také stav dobrý.“

Šakal šel a toho dne opravdu osla potkal. Hubeného, otlučeného a od nošení břemen s odřeným hřbetem a krkem.

Osel pozdravil a zeptal se: „Prosím tě, příteli, jdu tudy dobře?“

„Dobře, dobře,“ řekl šakal. „A kam vlastně?“

„Věru, ani sám nevím,“ odpověděl osel. „Pro nelidské týrání jsem utekl pánovi. Ale kam se vrtnu? Neoslem býti nemohu a osel si v pánech nevybere, jsou všichni stejní. Žrát nedají a nakládají jen břemena a rány. Víš ty nějakou radu pro mne?“

„Obrátil ses skutečně na pravého a můžeš děkovati za štěstí. Kousek odtud je skvělé místo se znamenitou pastvou, čistou vodou a bezpečným přístřeším. Žije tam má dobrá přítelkyně oslice. Také utekla pánovi. Nic jí nechybí a je spokojena. Jen se jí trochu stýská po oslí společnosti. Již několikrát mi říkala, kdybych o někom věděl, abych jí ho přivedl.“

„To jsem rád. Doved’ mě tam!“ řekl osel.

Šakal s ním šel až před lví doupě, zakňučel, dávaje tak lvovi smlouvené znamení, a řekl:

„Tudyhle! Jen ještě maličký kousíček. Pak se na vás přijdu podívat, ted’ si ještě musím někam odskočit.“

Osel poslechl, ale z houštiny se na něho zuřivě vyřítíl lev. Ale právě až příliš zuřivě. Neboť v té chtivosti skočil špatně a osla se minul. Ten vyhodil zadníma nohama a upaloval odtud.

Když přišel šakal a viděl zamračeného lva bez kořisti, zeptal se:

„Jak to, že Tvá Milost nechytla osla, kterého jsem tak chytře dopravil až před tvůj chrťán?“

„Přived’ mi ho ještě jednou!“ zabručel král. „Pak mi neujde.“

„Kde ho seženu, když jsi ho ráčil tak poplašit?? A půjde? Ale pokusím se o to.“

Šel, hledal a osla opravdu našel.

„Teď jsem mluvil s oslicí,“ řekl mu. „Co jsi to vyvedl?“

„Já?“ podivil se osel. „Co jsi to ty vyvedl? A kam jsi mě to zavlekl?“

„Vždyť mi to sama vypravovala! Viděla tě přicházet a měla tak ohromnou radost, že ti letěla vstříc, ale ty jsi místo pozdravení po ní kopl, div jsi jí hlavu nerozbil a utekl jsi. Že se nestydíš!“

„Já? Vždyť to byl nějaký strašný dravec s pazoury?“

„Hahaha!“ smál se šakal až se otřásal. „Ten mládenec, zvyklý jen na dřevařovu stáj, nerozezná oslici od dravce! Ale není divu. Jsi ještě celý vyděšený svým útekem a strach ti maluje za každým stromem strašidla. Oslice se zlobí a říká, že už o tobě nechce ani slyšet. Znáám však svou přítelkyni příliš dobře. Říká to, ale čeká. Až k ní přijdeš, omluvíš se a povíš jí několik milých slov, usmíří se a bude ráda, že jsi tam. Pojd!“

A udivený osel šel.

Tentokrát se ho lev nemnul.

Pak řekl lev šakalovi: „Lékaři mi nařídili, abych léku neužil dříve, dokud se nevykoupám a nepomodlím. Ty mi zatím z osla vyjmi oči a mozek. Vše ostatní náleží za horlivé služby tobě.“

Šakal poslechl. Ale když dlouho čekal a dlouho se na pěkný bílý mozek díval, dostal právě na něj chuť a sliny mu kanuly s obou koutků úst. Chvilí ještě odolával, ale pak se už nezdržel a mozek snědl. A když už byl pryč mozek, snědl také oči.

„Kde jsou mozek a oči?“ vrčel zlostně král, když se vrátil z lázní.

„Neměl žádné,“ zalhal šakal.

„Jak je to možné?“ A lev se chtěl rozzuřiti.

„Myslíš, králi, kdyby byl nějaké oči a nějaký mozek měl, že by byl ten osel šel do stejného nebezpečí po druhé, když z něho po prvé vyvázl jen šťastnou náhodou?“

To musil uznati konečně i lev.“

Opičák na fíkovém stromě domluvil. A zas seděl, hleděl před sebe a svého posluchače si nevšímal.

Ale želvák nepochopil.

„Poučný kousek,“ řekl, když chvíli čekal. „A nerozumím, vznešený příteli, proč mi jej vypravuješ právě nyní. Má nemocná manželka přec netrpělivě čeká na tebe a na tvůj dar.“

„Nerozumíš?“ podíval se na něho seshora opičák. „Já totiž mozek i oči mám. Nebo sis myslel, že vlezu ještě jednou do léčky, z níž jsem se právě dostal? Plav!“

A želvákovi opravdu nezbylo, leč mrzutě plovat k druhému břehu.

„To jest můj malý příběh o velkých věcech, králi Dabželime,“ končil Bidpaj, „jak sis jej přál slyšeti.“

„Líbil se mi, mudrče Bidpaji,“ pravil král.

Ilad, Balad a Irachta

Král Dabželim vyzval jednou Bidpaje: „Dnes mi pověz příběh, z něhož by vycházelo najevo, jak a pokud dlužno věřiti snům. Také já je mívám, ale co si o nich mysliti, nevím. Jsou jako obrazy kreslené na obloze mraky, dříve než některý pochopíš, již se změnil, je zcela jiný a zachytiti je možno není. Někdy jsou výrazem naší úzkosti, jindy splněním našich přání, někdy jako by nám chtěly dáti nahlédnouti do budoucnosti, jindy jako by byly jen odrazem minulosti, ale to vše je neurčité, mlhavé, v sebe spletené, takže jest každý sen možno vykládati desaterým způsobem.“

Odpověděl mudřec Bidpaj: „Správně usuzuješ, králi, a na svou otázku jsi v zásadě již odpověděl sám. O výkladech snů nám povídá příklad krále Balada a jeho věrného vezíra Ilada.“

„Co se o nich říká?“ otázal se král Dabželim.

A Bidpaj vypravoval povídku, která se jmenovala

Osmero vidění

Byl mocný král Balad, který měl za prvního rádce člověka moudrého a spravedlivého, vezíra Ilada.

Jedné noci měl král Balad ve snu osmero vidění a polekal se jich tak, že hned ráno, nedbaje výtky pověrčivosti, k sobě povolal kněze bramíny, aby mu jeho sen vyložili a podle něho určili budoucí osud.

Přišli tedy bramíni: zakuklení ve svých rouchách, s rukama křížem složenýma přes prsa, s hlavami skloněnými a s očima upřenýma k zemi.

Vyslechli mlčky krále.

Nejstarší z nich, hubený a vrásčitý, odpověděl bezbarvým hlasem, který jako by vycházel z hlubin země:

„Nebesa ráčila zahaliti tvou budoucnost do přepodivných a nevidaných obrazů a ukázat ti v nich tvůj příští osud. Bude-li nám popřáno sedm dní a sedm nocí zpytovat tvé sny a tajnými klíči otvírati zámky skryté moudrosti, jíž není neznámo nic ani na zemi, ani nad ní, ani v jejích hlubokostech, odhalíme smysl tvého vidění a rozprostřeme před tebou tvou budoucnost.“

Král pravil: „Učiňte tak!“

Bramíni odešli. Jeden po druhém, mlčky, pomalými kroky, s prstem na čele a s pohledy přísnými.

A hned potom se sešli u nejstaršího bramína, aby se poradili.

Řekli si: „Nic se nám nemůže hoditi lépe než tato náhlá pověřivost poděšeného krále. Naskytá se nám příležitost, abychom se zas dostali k bývalé moci, o níž nás oloupili nepřátelé našeho panování, nejprve náš odpůrce Ilad. Ale pomstíme se strašlivě. Král se nám vydal do rukou a my mu vyložíme jeho vidění tak, že hrůzou zesíná, že se jeho duše pomate a do smrti ho učiníme služebníkem svého prospěchu. Víme přec:

*Pověra a zločin, když se v duši tají,
časem nejbystřejší rozum rozleptají.“*

Uradili se, pět dní konali rozličné přípravy a šestého vyslali ke králi poselstvo tří bramínů.

Ti mu řekli: „Velký králi a pane náš! Knihy tajných věd se otevřely a zastřené obrazy tvého snu se nám odhalily. Je-li tvá vůle dovědět se budoucnost, oznámíme ti ji. Ale prosíme tě, abys dříve vše bedlivě uvážil, neboť není bez nebezpečí vědět věci příští a odhalovati roušky z toho, co zakryla vyšší síla. Rozhodneš-li se však přes to popatřiti tváří v tvář svému osudu, smíme jej ukázati jen tobě samému ve svatyni, kde s námi mluvívá duch budoucnosti, a smíme

tak učiniti pouze v době půlnoční, kdy slunce od naší země nejvíce odvrací tvář.“

Král neváhal ani okamžik. Půlnoci se nemohl dočkat.

Pak, veden dvěma bramíny, šel tmou. Stanul před jeskyní ve skalách, o níž předtím nikdy ani neslychal. Černá opona na jejím vchodu se bez jakéhokoli pokynu tiše rozevřela, rudá záře sta plápolajících pochodní oslnila krále a obklopil jej oblak vonného dýmu.

Jeskyně, do níž vešel, byla velmi rozlehlá. Uprostřed ní se černalo jezero s vodou temnou jako noc a v něm se obrazy světla pochodní. Z jezera se zvedal alabastrový kámen, který měl podobu rozvětveného stromu. V jeho koruně byl velký okrouhlý stůl a kolem něho se tyčilo jako jedenáct podivných květů jedenáct sedadel. Na deseti z nich seděli bramíni: jeden oděný v roucho mračně šedé zcela o samotě, ostatní po třech trojicích, v nichž byl jeden vždy ustrojen růžově, druhý bíle, třetí černě. Jedenácté sedadlo, nad ostatní poněkud vyvýšené, bylo prázdné. Na stole leželo devět těžkých klíčů a devět zavřených knih neobyčejně velkých. Před šedivým bramínem šedá zavřená kniha bez klíče.

K patě tohoto alabastrového stromu vedlo čtvero mostků a po jednom z nich byl provázen král Balad. Vstoupil do stromu, a hle, byly tam točité schody a po nich vystoupil do koruny. Byl němým pokynem šedivého kněze vyzván, aby usedl na sedadlo dosud prázdné.

V celé jeskyni bylo ponuré ticho.

Když se král usadil, vstal šedý bramín, poklonil se a řekl pomalým, stařeckým hlasem:

„Čest a sláva tobě, nejjasnější králi! Táhne se tě, zda si přeješ, aby ti byla odhalena budoucnost, která se ti zjevila v nejasných obrazech nočního vidění, táhne se tě, zda jsi připravil své srdce, aby poznalo tvůj osud, ať dobrý, či zlý.“

„Připravil jsem své srdce na radost i žalost,“ odpověděl král.

Šedý bramín se dotkl šedé knihy před sebou. A to byla kniha věčnosti. Pak pokynul trojici, před kterou ležela kniha minulosti, v níž jsou zaznamenány děje světa.

A bíle oděný kněz, otevřel bílým klíčem bílou knihu a četl takto: „Stalo se, že měl král Balad, jemuž buď čest a sláva, sen a ve snu osmero vidění.“

Král pokynul hlavou, že je to tak.

A bílý bramín četl dále: „Nejprve viděl dvě červené ryby, které se zpříma postavily proti němu.“

Král žádal o výklad.

Řekl šedivý kněz s knihou věčnosti: „Velebeno budiž boží milosrdenství, které dává viníkům lhůtu a v obrazech je napomíná, aby se káli, dokud je čas.“

Dal znamení těm, kteří měli knihu budoucnosti, aby ji otevřeli a aby četl ten, komu to přísluší.

Byl to bramín černý. A četl smutným hlasem: „Červené ryby, které se zpříma postavily před králem, znamenají dvojí loďstvo dvou králů, kteří jsou nástrojem uraženého boha a táhnou s celou svou silou proti králi Baladovi, aby ho porazili.“

Král se zachvěl a zvolal: „Čím jsem urazil boha, že na mne posílá mstitele?“

Odpověděl šedý bramín: „Bůh zkoumá srdce, myšlenky i skutky. Za služebníky své, manželky i děti odpovídá jejich pán. Skloň, hříšný člověče, hlavu před boží velebností!“

Všichni se poklonili. Král žádal slyšeti další výklad.

Dal tedy šedý bramín znova znamení bílému knězi a ten četl z bílé knihy minulosti:

„Stalo se, že onu noc měl král Balad, jemuž buď čest a sláva, ve snu zjevení druhé: viděl za sebou letěti dvě husy, housera a husu, a ty na něho syčely a sápaly se, a král se jim nemohl ubrániti.“

Pokynul kněz věčnosti bramínům budoucnosti. Opět vstal černý a četl:

„Houser znamená muže, který požívá královny důvěry, husa ženu, kterou král nejvíce miluje. V králově tísní ho opustí a oba se spojí, aby mu ublížili.“

Král Balad zbledl jako ta bílá kniha. Ale jako nemocný, který touží po další dávce jedu, rozkázal, aby se pokračovalo.

Zas četl bílý muž minulosti: „Za třetí viděl král Balad, jemuž buď čest a sláva, jak mu po levé noze leze had, svírá ji a nedovoluje, aby král učinil jediný krok.“

A muž černé budoucnosti vykládal: „Zradou nejbližších přátel se stane, že bude král tak stísněn, že se svým nepřátelům neubrání.“

Králi bušilo vzrušením srdce, hněv a úzkost mu poháněly krev v žilách, a volal zlostně a netrpělivě: „Dále! Dále!“

Muž minulosti četl: „Za čtvrté se zdálo králi Baladovi, že viděl své tělo zbrotené teplou krví.“

Černý muž vyložil: „Strhne se bitva a král Balad bude raněn. Jeho vojsko bude potřebováno a on odveden do zajetí.“

Král si v bolesti zastřel tvář a hořce zaplakal.

Ale vstal šedivý bramín věčnosti a pravil: „Jen minulost není možno napravit, ale budoucnost se dá předejít. Bůh jest milosrdný a náležitá oběť ho usmíří. Blaze tomu, komu jest dovoleno šterbinou naší svaté vědy pohledět na věci, které mají přijít.“

Král, upokojiv se poněkud, žádal, aby se pokračovalo.

Bílý muž minulosti četl: „Za páté viděl král Balad, jemuž budiž popřáno milosrdenství božího, jak jest jeho tělo umýváno čistou vodou.“

A ku podivu! Tentokrát povstal muž budoucnosti bílé a pravil: „Král okřeje a jeho rány se zacelí.“

Král zhluboka nabral dechu. „Dále!“ řekl mírněji.

Muž s knihou minulosti oznamoval: „Za šesté se král Balad viděl o samotě na bílém kopci.“

Král úzkostlivě hleděl, který z vykladačů povstane. Až se mu srdce zastavilo: vstal opět kněz černý.

„Toto vidění znamená vězení zajatého krále,“ pravil.

„Přísný bože!“ vzdychl král. „Jaký osud jsi mi to určil?!“

Četl muž minulosti: „V sedmém vidění spatřil král Balad, jak nad ním plápolají ohnivé jazyky, jejichž žářem na jeho hlavě zkornatěla kůže.“

A vstal znova černý vykladač budoucnosti a pravil: „Zlými jazyky, které nebudou znáti milosrdenství, bude král odsouzen k smrti upálením.“

„Co horšího mohu ještě slyšeti?“ šeptal zdrcený král. „Mluvte dále, ať popatřím na svůj osud v plné jeho hrůze!“

Četl kněz z knihy minulosti: „Král Balad měl ve snu osmé vidění a zdálo se mu, že se nad jeho hlavu snáší hejno krkavců, kteří na něho doráželi, ale mezi nimi poletoval bílý holub se zelenou ratolestí a krkavce odháněl.“

Z trojice budoucnosti vstal tentokrát muž bílý. A pravil: „Toto vidění znamená, že se na hlavu krále Balada, jehož račíž bůh zachováti, snáší smrt a mnohá neštěstí, ale také naděje na boží milosrdenství, učiní-li to, čím by usmířil rozhněvaného boha.“

Zvolal král s nadějí znova probuzenou: „Co neučiním, abych ušel strašnému osudu? Co žádá bůh?“

Všichni bramínové trojí doby, minulosti, přítomnosti i budoucnosti, seděli nehnutě, jen ten, před nímž ležela šedivá kniha věčnosti, otevřel ústa a pravil:

„Bůh je přísný a žádá-li krev a život, jedno jaké, třeba je na oltář spravedlnosti jeho přinést.“

„Vezměte za oběť všechna má ohromná stáda skotu i bravu. Budu šťasten, přijme-li je bůh!“

Kněz věčnosti nahlédl do šedivé knihy. „Nestačí krev skotu a bravu,“ řekl, „proud jejich krve se nadarmo valí proti proudu letícího osudu.“

„Čti tedy, co bůh žádá!“

A šedivý bramín četl: „Aby od tebe nebylo odňato království, nepropadl se pod tebou trůn a aby nespadla z hlavy tvé koruna, budiž obětována krev srdce, které k tobě nejvěrněji lne, neboť jen oběť lásky může smýti tvé velké viny. Bůh žádá krev Iladovu.“

Král u velké bolesti nebyl mocen slova. Jen z hlubokosti srdce vzdychl.

Šedivý bramín pokračoval. „Bůh žádá, aby zároveň s Iladem byla obětována Irachta, nejmilejší tvá žena, neboť jen tak může být zabráněno zločinu, který se ti zjevil ve vidění o huse a houserovi.“

Král dvakrát zasténal, ale nepromluvil slova, nýbrž setřev si slzu, poslouchal dále.

Kněz pokračoval: „Jako třetí oběť na odvrácení porážky od nepřátel žádá bůh život tvého a Irachtina syna Zevira.“

Na alabastr stromu kanuly z králových očí bohaté slzy.

A šedý bramín pokračoval: „Za čtvrté žádá bůh na usmířenou krev tvého vezíra Kaly, za páté hlavu mudrce Kebarijuna, kteří tě nabádali k činům, jež se přiči nebi a jeho služebníkům. Za šesté nám budiž vydán tvůj meč, nad nějž není na světě vzácnějšího, za sedmé tvůj bílý slon, jemuž se žádný tvor nevyrovná v rychlosti, za osmé tvůj krásný velbloud. Setneme oběti, které přineseš, tvým mečem, jejich krev zachytíme v posvátné nádrži a do par těch krví a srdcí, jež jsi miloval, postavíme tebe. Tak budeš spasen. Vybereš si jiné rádce, pojmeš jinou manželku, budeš míti jiné syny a najdeš zas vše, co tě bude blažiti.“

Nastalo strašlivé ticho. Bramíni seděli na svých místech a nikdo z nich nepohnul údem. Král hleděl strnule před sebe. Jen pochodně v rukou zakuklenců plápolaly tmavorudými plameny.

Teprve za dlouhou chvíli vrchní bramín promluvil dutým hlasem:

„Králi! Chceš-li, je ti souzena moc a sláva. Nechceš-li, čeká tě smrt a ponížení. Oznam nám, jak volíš.“

Král Balad odpověděl jako ve snách: „Zevir! Irachta! Ilad!“

Vstal a vrávorál po schodech alabastrového stromu odtud.

Šedý bramín mlčky pokynul dolů a u paty stromu přistoupili ke králi dva kněží. Odvedli ho z jeskyně cestou, kudy sem přišli.

Král se uzavřel do svých komnat.

Nikoho k sobě nepřipouštěl kromě jediného služebníka a přijímal jen nejnutnější pokrm a vodu, aby zůstal na živu.

A když se postrašení dvořané služebníka vyptávali, vypravoval jim o nehybné postavě králově, o jeho bledé tváři a utkvělých očích.

Pak o přístup ke králi žádali bramíni a on je ku podivu všech přijal.

„Co se děje?“ tázali se dvořané.

A odpovídali si: „Královo srdce je raněno černým šípem zármutku, bolest mu zakalila oči, červ neštěstí hlodá v jeho kostech a vysušuje mu tělo. Co ho těšovalo, tomu se vyhýbá. Irachta nesmí sedat u jeho hlavy, Zevir si nesmí před ním hráti, na nic se neptá Ilada. Jen bramíny jest vidět.“

Bramíni si u krále podávali dveře a on se s nimi radil.

Sedmého dne jim pravil: „Co mi sejde na životě, netěší-li mě? Jsem smrtelný a korunu věčně na hlavě nositi nemohu. Býti zbaven těch, pro které žiji, a umřít, jest totéž.

*Být milován a moci míti rád,
tot' jediné, proč stojí za to žít.
Než bez citu jak kámen v poli stát,
je lépe člověku už mrtev být.*

Irachta a Zevir mají býti mrtvi, a já se mám poskvřniti jejich krví? Ilada pohřbí, a já, jeho vrah, budu kralovati bez jeho moudrých rad a nositi v ruce žezlo, z něhož kane jeho prolitá krev? Nikoliv! Raději zemřu.“

Kněží mlčeli.

Ticho přerušil až za chvíli vrchní bramín:

„City tvé duše jsou krásné, králi, jemuž buď na věky čest a sláva, a tvá bolest jest přirozená, neboť rodina a přátelé přirostli k tvému srdci a bez bolesti se nedají od něho odtrhnout. Avšak věci vzácné laciné býti nemohou. Sám poznáš, že ti radíme dobře. Pro názorost připustme, že odmítneš oběť, kterou na tobě bůh žádá. Co se stane pak? Do tvé zemi vpadnou nepřátelé a zahyneš nejen sám, nýbrž bude vyvražděn celý národ, který o tobě věří, že jsi jeho okem, a nezachrání se ani Irachta. A Zevir, ani Ilad, Kala a Kebarijun, nýbrž zemřou smrtí horší, než jakou jim nabízí boží milosrdenství. Čiň, jak za dobré uznáš, králi, ale nezapomínej, že čas kvapí, a rozhoduj se rychle! Máš na vybranou: z jedné strany zkáza tvá, tvé rodiny, tvých přátel i celé vlasti; z druhé strany smrt jen několika srdcí, která tak jako tak budou zničena, ale spása celého národa a spása tvoje.“

Když vrchní bramín domluvil, všichni kněží se nehlučně zvedli, a klopíce hlavy, pomalu a vážně odcházeli.

Po odchodu posledního z nich padl zoufalý král na koberec, zaryl hlavu do jeho měkkosti, lomil rukama a hořekoval.

Pověst o králově zármutku se z paláce roznesla po celé zemi, a poněvadž nikdo neznal jeho pravou příčinu, vykládal si jej každý po svém, podle své přirozenosti a jak kdo chtěl. Ale každý z těch, kdož si vymýšleli zprávy o nezhojitelné králově nemoci nebo o králově neutěšeném rodinném životě nebo o jeho starostech vládních, věděl přec o tajné bolesti Baladově více než jeho věrný rádce Ilad. Ten přemýšlel dnem i nocí, co tak těžce dolehlo na srdce jeho pána, ale žádného konce se dopátrati nemohl.

Jednoho dne se proto vypravil k Irachtě.

Řekl jí: „Král nikdy neuzavíral přede mnou duši a ve všem vyslechl mou radu. Nyní ho však tíží nějaké strašné tajemství, a přes to mě k sobě nepovolává. V skrytu se však radí s bramíny, a mám strach o něho i o celou zemi, neboť ze semene, které tito svatokupci rozseli, pro národ nikdy nic dobrého nevzešlo. Proto tě prosím:

jdi ke králi, klíčem laskavosti otevři jeho srdce a pověz mi, co ho trápí.“

Královna se tedy oděla nejkrásnějšími rouchy, ozdobila se nejdražšími šperky a navštívila krále.

Ležel na kobercích lehátka, rukama si podpíral skráně, a spatřiv před sebou Irachtu, neprojevil hněv ani radost.

Sedla si k jeho hlavě, objala ho levicí kolem krku, pravou rukou mu odhrnovala s čela vlasy a hladila je.

Balad svraštil obočí jen ještě více.

„Nech mě o samotě, Irachto, a nevytrhuj mě z myšlenek.“

Ale tiše odpověděla: „Kéž bych mohla vyprostiti tvou hlavu, můj pane, z trní starostí a z mlh zármutku, které se prostírají před tebou. Vroucně tě prosím: vyjasni své oko, nepodávej se bramínům a nepij už jed jejich slov!“

Král na ni pátravě pohleděl. „Chceš čisti v mé mysli, Irachto?“ pravil. „Nečiň to a nesnímej z mého tajemství závoj. Nesluší se, abys jej odhalovala, nebylo by to prospěšno ani tobě. A tvé otázky mě bodají do srdce.“

Odpověděla Irachta: „Když láska jitří bolest, činí to jen proto, aby hojila. Skrýváti tělesný neduh jest nebezpečné, ale osudnější je tajiti v duši červa, který hlodá, až konečně zničí sám kořen života. Zjev mi příčinu svého smutku. Věř, můj pane, že upřímné slovo odvaluje ze stísněného srdce balvany.“

Král zhluboka zavzdychl.

Po chvíli pravil: „Kéž bys nežádala před časem zvědět, co nám připravil osud. Máme na vybranou: buď na rozvalinách říše bídne zahynouti, nebo zachovat moc a trůn a žítí bez pokoje a s hanbou. Bramíni četli v posvátných knihách, chci-li zachrániti sebe, že mám obětovati Ilada, Zevira i tebe, Irachto, a s vámi vše, co mě těšovalo. Což není život bez radosti horší než noc smrti? Neboť zde na zemi zůstává cit a vědomí bídy, ale je-li s tělem do hrobu uloženo i srdce, mizí i bolest a hrůza.“

Irachta se po těch hrozných slovech v nitru zachvěla. Ale nedala na sobě nic znáti, nýbrž podřídila své city rozumu, který v osudových chvílích bývá u žen bystřejší než u mužů, poněvadž jest veden přirozeným smyslem a není halen předsudkem učenosti a samolibosti.

Pravila: „Co se týká oběti, kterou by bylo možno usmířiti zlý osud, buď dobré mysli, králi. My všichni položíme své životy za tvůj rádi, a v tvé říši jest více moudrých rádců než jen Ilad, mnoho krásnějších žen pro potěšení tvých očí než já a také syny budeš míti ještě jiné. Ale přec mi dovol říci ti své mínění.“

„Mluv!“ řekl král.

„Pravil jsi, pane můj,“ začala Irachta, „že bramíni četli v posvátných knihách o tvém osudu a o tom, že jest možno jej usmířiti. Pokládám to za lež a podvod a jsem přesvědčena, že se chtějí pomstít a způsobiti tvému srdci bolest proto, že jsi trestal jejich zločiny. Ztrestaný se neptá, stalo-li se mu po právu, či byla-li mu učiněna křivda, nýbrž touží po odplatě. A bramíni jsou tím mstivější, čím se pokládají za vznešenější.“

*Chraň se těch, kdož předstírají,
že se s pánembohem znají.*

Ukrutnost, s jakou se chystají mučiti tvou duši, jest příliš promyšlená, aby mohla vycházeti odjinud leč ze mstivého lidského srdce. Žádný osud není tak složitý a chtivý cizí bolesti. Zlý osud jest jako kat, který sice popravuje odsouzeného bez milosrdenství, ale nelíbí se v jeho zbytečném trápení a netouží kochati se křečovitými záchvěvy jeho umírajícího srdce... Nevěř bramínům, králi!“

Po těchto slovech Irachta umlkla.

Mlčení trvalo dlouho. Král seděl bez pohnutí a hleděl utkvěle do jediného bodu.

Teprve za chvíli se ze svého zamyšlení probral a měkce položil ruku na levici své choti.

„Irachtu, potěšení mé duše!“ pravil dojat. „Mluvíš směle a nadějně, ale zda také pravdivě? Komu mám dáti víru? Tobě, jejíž slova vyplývají z dobroty srdce, či bramínům, kteří čtou v posvátných knihách? A sluší věřit tomu, co bychom si přáli, nebo tomu, čeho se bojíme?“

„Bez zkoumání ani tomu, ani onomu, králi. A říká-li mi slova, která pronáším, mé ženské srdce, čtou bramíni mezi řádky posvátných knih pouze písmena, která tam napsala jejich chtivost. Dobře praví přísloví:

*Jinak večer, jinak ráno,
bramín čte, co stojí psáno.
Vykládá, jak se mu hodí,
na provázku duše vodí.*

Nevěř ani mně, ani bramínům, králi, a nemůže-li tvá mysl naléztí mlhami cestu k světlu, vyhledej si moudrého průvodce, který ji zná. Porad' se s mudrcem Kebarijunem. Povol' ho k sobě a požádej ho o výklad svých vidění.“

Král rychle pohlédl na Irachtu a jeho pohled se od její tváře nevzdaloval. A královo čelo a jeho oči se rozjasňovaly.

„Dobře radíš, výborná ženo!“ pravil konečně. „Ale nesluší se, abych užíval své moci a Kebarijuna k sobě povolával. Stolec moudrosti jest pevnější než trůn panování. Vyhledám Kebarijuna sám.“

Tak také učinil.

Rozloučil se s Irachtou, dal si osedlati koně a vydal se na cestu za mudrcem.

Jel sám.

Když cestoval již půl dne, ptal se lidí, které potkával, kde bydlí mudřec Kebarijun a oni mu ukázali k zalesněným horám. Vjel tedy

do jejich brány a stoupal s koněm podél horské říčky, až mu údolí zatarasil nevysoký pahorek porostlý listnatým lesem. Za ním se před králem otevřel nový kraj. Na březích jasného jezera stály dvě řady platanů a kolem dokola po kuželovitých návrších, z nichž zadnější vždy přečnívalo bližší, rozkládaly se půvabné marhany, magnolie a jilmy. Mezi jejich větvemi se pnula od jilmu k jilmu réva, tvoříc tak brány, které jako by příchozího vítaly a zvaly do ráje radostného života. Opodál jezera stál bílý domek. Všechna ta krása, zalitá sluncem, se obrazy v křišťálu vody.

Před stavením postavil král koně a seskočil.

Na zápraží vyšel v bílém rouchu Kebarijun.

„Bud' vítán, cizinče!“ pozdravil. „Čím ti mohu sloužiti?“

„Tot' ráj!“ zvolal král.

Kebarijun mírně odpověděl:

*„Kde moudrost s pílí ruce k dílu klade,
tam, ne-li ráj, přec radost vzniká všade.“*

„Bud' zdrav, blažený muži!“ pozdravil ho král. „Tvá moudrost je zajisté větší, než jak o ní vypravuje pověst. Jsem král Balad.“

„Není zvykem králů snižovat se k člověku obdělávajícímu zemi. Tím vítanější jsi mi.“

„Opravdu,“ řekl Balad, „je smutná pravda, že hledíme na svět, který je přec tak krásný, skrze mříže předsudků a podivnými brýlemi, jejichž jedno sklo zbarvila pýcha, druhé pochlebenství. Co jest jasné, učenci na mém dvoře schválně zatemňují, aby později, ponenáhlu rozptylující umělou mlhu, mohli si přičítati zásluhu, že vynašli světlo. Ale moudrost sama je prostá. Vidím na první pohled, že mi Irachta dobře radila.“

„Co máš na srdci, králi?“ tázal se mudřec.

„Hledám u tebe pokoj svého srdce.“

Odpověděl Kebarijun: „Zvenčí, králi, pokoj do duše vejítí nemůže, zrodit musí si jej sama, ale slovo rozumného člověka může k jeho vzniku přispět. Je to stejné jako s lékem, který sám o sobě neumí zhojiti tělesnou bolest, ale dovede přivést léčivou moc života na dobrou cestu.“

„Učiň pro mne, co můžeš, neboť jsi moudrý a znáš zákony duše i přírody.“

„Kéž bych znal,“ odpověděl Kebarijun. „Vím jen, že není nic sladšího než vědomí každodenního růstu a rozmnožování vědomostí o tom, jak se věčný zákon vtěluje v pravdu a krásu. Co vím, tím rád každému sloužím.“

Král s mudrcem odešli pak do příbytku, jasného a plného slunce, jako vše okolo Kebarijuna, a tam Balad vypravoval vše o svém snu, o výkladu bramínů a o radě, jakou mu dala Irachta.

„Pověz mi vše, co soudíš,“ končil, „a nezamlč mi nic, byť by to bylo sebehroznější.“

Mudřec pozorně poslouchal. Když král umlkl, pravil:

„Sen je stín a pouhá hra našich myšlenek. Kdo by v něm hledal doslovnou pravdu, lapal by vítr. Ale jako se v dětské hře zrcadlí budoucí, zatím ještě dřímající přirozenost, bývá také sen obrazem, malujícím zdraví, či nemoc, která se v těle právě rodí, a také mraky a neurčitá světélka, která vznikají nad našimi hlavami, mohou v naší duši otisknouti svou podobu. Sen je sen. Ale jako každá věc, má i on svůj původ. Tkví v přítomnosti, a poněvadž jest přítomnost základem budoucnosti, může býti sen také obrazem budoucnosti. Ale jeho výklad jest věc velmi nesnadná. Co se tkne tvých snových vidění, myslím, že neznamenají nic zlého.“

„Mluv! Pověz, co myslíš!“ naléhal kvapně král a zdálo se mu, že z jeho srdce spadá velká tíha.

Pravil Kebarijun: „Pokud znám přítomné souvislosti, tvé myšlení, moc a vztahy k sousedním říším, soudil bych toto: Dvě červené ryby, které jsi viděl zpříma státi, znamenají, že přijede vyslanec hajmun-

ského krále a přinese ti dvě skřínky s perlami a drahými kameny. Dvě husy, houser a husa, které za tebou tak prudce letěly, že jsi jim nemohl ujíti, znamenají, že ti balšský král pošle dva koně, hřebce a klisnu, jimž nebude v rychlosti rovných. Had, vinoucí se kolem tvé levé nohy, znamená, že přijde posel od krále sendžinského a doručí ti meč z nejlepší oceli, jakého by na světě pohledal. Teplá krev, která ti zbrotila tělo, znamená, že ti kazerunský král pošle purpurový plášť. Čistá voda, omývajíc tvé tělo, znamená, že obdržíš od razinského krále kmentové roucho, jaké nosívají panovníci. Tvá osamělost na bílém kopci znamená, že ti král kazurský daruje bílého slona, jemuž podobného nebude míti nikdo. Ohnivý plameny, které jsi viděl plápolati nad svou hlavou, znamenají, že ti arzenský král pošle zlatou korunu, hořící drahými kameny a perlami. Tvé osmé vidění o hejnu krkavců, dorážejících na tvou hlavu a o bílém holubu, který je odháněl, je snad rázu všeobecného a znamená nepřátele, které má každý vladař, a tvou dobrou sudbu, která ti nedá ublížit. Ale má-li sen určitý význam, značí krkavci mstivé bramíny a bílý holub tvou moudrost, jež tě před nimi chrání.“

„Jsi zbytečně skromný, Kebarijune,“ řekl rozradostněný král, „a je-li tento tvůj výklad správný, značí bílý holub mudrce Kebarijuna.“ Mudřec neodpověděl.

Král Balad setrval v jasném příbytku a dlouho rozmlouval s Kebarijunem. Teprve pozdní noc přerušila jejich moudré rozhovory.

Ráno osedlal Balad koně, poděkoval mudrci a dlouho tiskl jeho přátelskou pravici. Pak se pohledem rozloučil se vši tou krásou kolem a nasedl. Sjel z hor do údolí a klusal k domovu.

Dvořané byli již plni starosti, kde král mešká. Ale když ho viděli přijížděti a spatřili jeho rozradostněnou tvář, rozjasnily se také obličeje jejich. Již první královny rozkazy při sesedání z koně a zvukný jeho hlas jim pověděly o velké změně, která se s ním udála. A zpráva

o králově veselosti se z paláce brzy rozšířila po celé zemi a všichni se z ní těšili.

Neradovali se jen bramíni. Co se děje? Snažili se dostat do paláce. Ale král je k sobě nepustil. Konali mnoho tajných porad a posílali k němu marné prosby o slyšení. A jejich hlavy se chmuřily víc a více. Už věděli, že je s nimi zle.

Král byl dobré mysli, ale vážný. A jeho vážnosti přibývalo každým příštím dnem, až byl dvůr zas jat starostí, nevracejí-li se na jeho čelo staré chmury. Balad čekal. Splní se proroctví Kebarijunovo, či nastanou hrůzy předpověděné bramíny? Dny mýjely.

Ale když sedmého dne přijel vyslanec hajmuského krále s dvěma skřínkami perel a drahých kamenů, rozsvítily se králi Baladovi radostí oči, neboť tehdy věděl již jistě, že vše bude tak, jak řekl Kebarijun. A bylo tak. Přibyl posel panovníka balšského, a vladaře sendžinského, a pána kazerunského, a mocnáře razinského, a krále arzenského, a Balad, sedě na trůně přijímal skvělé dary a jeho srdce plesalo štěstím.

Když uspořádal vyslancům nádhernou hostinu a vzkázal sousedům poděkování, svolal radu svých nejbližších přátel.

Tam řekl Iladovi: „Chvála a díky bohu, že odvrátil mou duši od hříchu. Byl bych hanebně prolil tolik nevinné krve a zahubil své přátele, aby mne bramíni mohli snáze zničit. Díky tobě, Ilade, že jsi poradil Irachtě, aby mě zkoumala. Navždy buď velebena tato rada, navždy buď oslavena královna Irachta!“

V té chvíli se bramíni chvěli strachem. Neboť prostřednictvím svých zvěďů vypátrali, že se koná rada.

A trásli se právem. Neboť král se jim pomstil strašlivěji, než jak mu radili jeho přátelé, a vynesl nad nimi rozsudek tak krutý, jaký si nemohl vymyslet nikdo než moudrost, které se naučil od Kebarijuna: dal rozšířit po svém království pravdu, a jen pravdu, o svých viděních, o lstivém výkladu jich bramíny, o nesmyslných vraždách, na které naléhali, o výkladu Kebarijunovu a o tom, jak se sny vypl-

nily. A bramíni upadli u všeho lidu v opovržení a výsměch a jejich moc nad lidskými dušemi se už nevrátila a jejich panování také ne. A moudrost se v říši Baladově stále šířila.

„To jest, králi Dabželime, má povídka o Baladovi, Iladovi a Irachtě,“ končil Bidpaj.

Král se zahleděl na hvězdnou oblohu nad střechou paláce a jeho pohled tam spočíval dlouho.

„Pěkně jsi vypravoval, mudrci Bidpaji, a děkuji ti,“ řekl konečně. „Až mi to dovolí panovnické starosti, budeš mi vyprávět opět. Ale nyní splň můj rozkaz: sepiš své povídky! Ať se jimi těší mladí a staří, a moudrost, která se v nich tají, ať se šíří po celém světě.“

Autorova poznámka

Bidpajovy bajky byly jedna z nejmilejších knih mého chlapectví. Zním ji z tehdejších dob jen z překladu či ze zpracování Eduarda Valečky, jehož kniha, určená čtenářům dospělým, vyšla r. 1893 bez jakékoli poznámky nebo jakéhokoli udání pramene. Ze slovníku zjišťuji, že Bidpajovy bajky byly před Valečkou vydány v Praze r. 1528 a 1600 v překladu Konáčově a v Hustopeči r. 1889 v překladu dr. Kováře. Jsou to slavné staroindické bajky ze sbírky Pančatántra. Mé *zpracování* vzniklo v jihočeské vesnici Stříbrci při čekání, ne zcela nečinném, na konec války a nechce být ničím jiným, než jak je nazváno: knížkou pro dospělejší mládež.

V Praze 1945.

I. O.

Ivan Olbracht
O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách

Ilustrace na obálce z volných zdrojů
Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 3. 11. 2023

ISBN 978-80-274-3632-3 (epub)
ISBN 978-80-274-3633-0 (pdf)
ISBN 978-80-274-3634-7 (prc)